

DZIENNIK URZĘDOWY WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Katowice, dnia 25 września 2023 r.

Poz. 7149

UCHWAŁA NR 580/LXV/2023 RADY MIEJSKIEJ W KŁOBUCKU

z dnia 19 września 2023 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40 z późn. zm.) w związku z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.), po uzyskaniu opinii Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,

Rada Miejska w Kłobucku uchwala, co następuje:

- § 1. Przyjmuje się Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.
- § 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Kłobucka.
- § 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego.
- § 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Miejskiej w Kłobucku

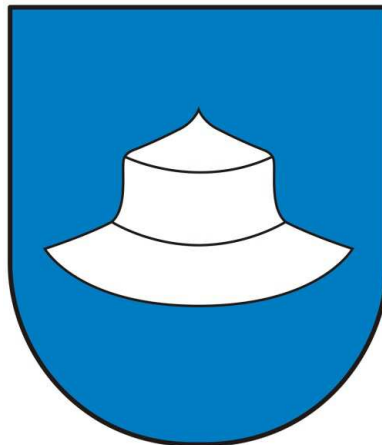
Janusz Soluch

Załącznik do uchwały Nr 580/LXV/2023

Rady Miejskiej w Kłobucku

z dnia 19 września 2023 r.

BURMISTRZ KŁOBUCKA

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA GMINY KŁOBUCK NA LATA 2023 - 2026**

KŁOBUCK 2023

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

1

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	10
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	10
4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami	10
4.1.2 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020.....	16
4.1.3 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030	18
4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na szczeblu województwa i powiatu.....	23
4.2.1 Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+” uaktualniona o Strategię Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”	23
4.2.2 Strategia Rozwoju Kultury w Województwie Śląskim na lata 2006 – 2020.....	26
4.2.3. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim na lata 2018-2021	27
4.2.4. Plan Zagospodarowania Przestrzennego województwa śląskiego „2020+”	28
4.2.5. Strategia Rozwoju Powiatu Kłobuckiego.....	29
4.2.6. Plan Rozwoju Lokalnego dla Powiatu Kłobuckiego na lata 2004-2006.....	30
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	31
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na szczeblu gminy.....	31
5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Kłobuck na lata 2016-2026.....	31
5.1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kłobuck..	32
5.1.3. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Śródmieścia Kłobucka	33
5.1.4. Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Kłobuck na lata 2016-2023	35
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	35
5.2.1. Zarys historii obszaru gminy	35
5.2.2. Krajobraz kulturowy.....	39
5.2.3. Formy ochrony zabytków.....	42
5.2.4. Zabytki ruchome.....	51
5.2.5. Zabytki archeologiczne	58

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 2

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych.....	62
5.2.7. Zabytki niematerialne.....	62
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	64
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	64
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.....	66
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	75
7. Założenia programowe	77
7.1 Priorytety programu opieki	78
7.2 Kierunki działań programu opieki.....	79
7.3 Zadania programu opieki.....	79
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.....	83
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	84
10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	84
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.....	89
12. Część graficzna programu opieki nad zabytkami.....	92
13. Indeksy	92

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

3

1. Wstęp

Niniejszy Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 ukształtowano na partnerskim modelu uformowania planów strategicznych jednostek samorządowych, dzięki czemu dokument ten stanowi swoiste zaproszenie do współpracy dla wszystkich podmiotów zainteresowanych problematyką ochrony i opieki nad zabytkami w gminie Kłobuck.

Przedmiotowa koncepcja powstała we współpracy z Wydziałami: Gospodarki Przestrzennej i Gospodarki Nieruchomościami, Inwestycji i Rozwoju Urzędu Miejskiego w Kłobucku a także z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Katowicach Delegatura w Częstochowie.

Opracowanie omawianego Programu podyktowane zostało istotną potrzebą uporządkowania i wzmocnienia dotychczas stosowanych instrumentów polityki samorządowej w zakresie ochrony zabytków oraz w przedmiocie zarządzania dziedzictwem kulturowym gminy Kłobuck.

Program ten ma służyć rozwojowi gminy Kłobuck poprzez dążenie do zachowania lub poprawy stanu zachowania zabytków, a także do ich rewaloryzacji oraz ekspozycji - dzięki takim działaniom podniesiona zostanie atrakcyjność gminy oraz konkurencyjność oferowanych produktów turystycznych. Przyczyni się to również do szerszego wykorzystania potencjału dziedzictwa kulturowego gminy Kłobuck.

Niniejszy program nie ogranicza się w swych zapisach wyłącznie do zadań realizowanych bezpośrednio przez instytucje samorządowe. Proponuje on także zadania stanowiące wyzwania dla środowiska konserwatorskiego, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, społeczności lokalnej i wszystkich instytucji oraz organizacji społecznych działających w gminie Kłobuck, będących zainteresowanymi aktywnym zarządzaniem dziedzictwem kulturowym. Realizowana w ten sposób zasada partnerstwa i współpracy jest jednym z fundamentalnych elementów polityki Unii Europejskiej. Okres realizacji programu opieki nad zabytkami gminy Kłobuck przyjęto na cztery lata.

Zamierzenie to jest dokumentem polityki administracyjnej, stanowiącym uzupełnienie aktów strategicznych i aktów planowania w gminie, takich jak: Strategia Rozwoju Gminy Kłobuck na lata 2016 - 2026; Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Kłobuck na lata 2016-2023; Plan Rozwoju Miejscowości Kamyk; Plan Odnowy Miejscowości Łobodno na lata 2009 - 2015; Plan Odnowy Miejscowości Gruszewnia na lata 2009 - 2015; Plan Odnowy Miejscowości Lgota na lata 2009 - 2015; Plan Odnowy Miejscowości Kamyk na lata 2010 - 2016; Plan Odnowy Miejscowości Libidza na lata 2010 - 2017; Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kłobuck; Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego gminy Kłobuck.

Przyjęte założenia, struktury i formy opracowania opierają się na wytycznych rekomendowanych w publikacji „Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik metodyczny”, opracowanej przez zespół w składzie: mgr inż. arch. Tomasz Błyskosza, mgr Annę Fortunę-Marek, mgr Elżbietę Jagielską, mgr Iwonę Liżewską, mgr Bognę Oszczanowską oraz mgr inż. arch. Jolantę Welc-Jędrzejewską.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną do utworzenia Gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 840), która wprowadza obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami przez zarówno samorządy wojewódzkie, jak i powiatowe i gminne.

Zgodnie z art. 87 ust. 1 cyt. ustawy „zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami”.

Art. 87 ust. 3 cyt. ustawy traktuje o przyjęciu wojewódzkiego, powiatowego i gminnego programu opieki nad zabytkami odpowiednio przez sejmik województwa, radę powiatu i radę gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zgodnie z art. 87 ust. 5 cyt. ustawy „z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy”.

Przywołana ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa zasadnicze cele programów opieki nad zabytkami, które zostały ujęte w art. 87 ust. 2:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Podstawą formalną sporządzenia Programu jest Umowa Nr 15/GPN/I/2023 zawarta w dniu 02.01.2023 r. pomiędzy Gminą Kłobuck reprezentowaną przez Sekretarz Gminy Kłobuck - Sylwię Piątkowską (z siedzibą w Kłobucku przy ul. 11 Listopada 6) a Archeomax Usługi Archeologiczno-Konserwatorskie Radosław Solski reprezentowaną przez Właściciela - Radosława Solskiego

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 5

(z siedzibą w Kłobucku przy ul. M. Reja 25) na wykonanie Gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026.

W swych założeniach Gminny program opieki nad zabytkami w zakresie ochrony i opieki nad nimi, powinien być zgodny nie tylko z dokumentami rządowymi o charakterze strategicznym (sporządzonymi na poziomie ogólnokrajowym oraz samorządowym na poziomie wojewódzkim i gminnym), ale również - na poziomie europejskim. Należy także pamiętać o powiązaniu tego dokumentu z innymi opracowaniami gminnymi.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Ochrona zabytków jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. W myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...)”. Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są „dobrem wspólnym”. Z kolei art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”.

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 840).

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 40) określone zostały zadania własne gminy, polegające na zaspokajaniu zbiorowych potrzeb wspólnoty. Zadanie własne obejmują w szczególności sprawy „kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Cyt. ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami reguluje pojęcia zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, wskazuje formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków (w tym administracji rządowej i samorządowej), formy finansowania opieki nad zabytkami, ich ewidencjonowania i inne.

Art. 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje zabytek:

- 1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 6

kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Zgodnie z art. 6. cyt. ustawy, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- zabytki nieruchome będące, w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości bądź instytucji.
- zabytki ruchome będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, wytworami techniki, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi oraz przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- zabytki archeologiczne będące w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ustawowej ochronie podlegają również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Obowiązująca ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła w art. 4 pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami: „Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrole stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”

Opieka nad zabytkiem w rozumieniu art. 5 cyt. ustawy „sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

7

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

Art. 7 powyższej ustawy reguluje następujące formy ochrony zabytków:

1. Wpis do rejestru zabytków - prowadzony przez wojewódzkiego konserwatora zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa.
 - Zgodnie z art. 9 cyt. ustawy, do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.
 - Zgodnie z art. 10 cyt. ustawy, do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określa rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 56).

2. Wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa – prowadzoną przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.
 - Zgodnie z art. 14a ust. 2 cyt. ustawy, na Listę Skarbów Dziedzictwa (na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego) wpisuje się zabytki ruchome o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, zaliczane do niżej wymienionych kategorii:

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

8

- zabytki archeologiczne, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć;
- elementy stanowiące integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat;
- wykonane ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieła malarstwa, które mają więcej niż 50 lat, a ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców (za wyjątkiem akwareli, gwaszy, pastel, mozaik oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale);
- mozaiki oraz rysunki wykonane ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale), które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców;
- wykonane ręcznie na dowolnym materiale akwarele, gwasze i pastele, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców;
- oryginalne dzieła grafiki i matryce do ich wykonania oraz oryginalne plakaty, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców;
- oryginalne rzeźby, posągi lub ich kopie wykonane tą samą techniką co oryginał, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców;
- fotografie, filmy, negatywy, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców;
- pojedyncze lub znajdujące się w zbiorach inkunabuły i manuskrypty oraz mapy i partytury muzyczne, liczące więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców;
- pojedyncze lub znajdujące się w zbiorach książki, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro;
- mapy drukowane, które mają więcej niż 200 lat;
- środki transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro;
- inne kategorie, niewymienione powyżej, obejmujące zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

9

3. Uznanie za Pomnik Historii zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego;
4. Utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (park kulturowy może utworzyć na podstawie uchwały rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków);
5. Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, dotyczące w szczególności zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia; innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych; w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Poza przepisami cyt. powyżej ustawy, istotne znaczenie dla opieki nad zabytkami mają także następujące akty prawne:

1. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 503);
2. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 88);
3. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 2556);
4. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 916);
5. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 1899);
6. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 194).

Zasady ochrony zabytków stanowiących inwentarz muzeów i bibliotek zostały określone w ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 385) oraz ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r. poz. 2393). Natomiast ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 164).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Opracowanie Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami jest ustawowym obowiązkiem ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego.

Program ten określa cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte (w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej) w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Prace nad przygotowaniem Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami rozpoczęto na początku 2004 r. od powołania Zespołu, który przygotował tezy do opracowania Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami.

We wstępie do tego określono główne cele programu, którymi są m.in.: wzmocnienie ochrony i opieki nad zabytkami oraz poprawa stanu zachowania zabytków w Polsce. Priorytet stanowi również stworzenie wykładni porządkującej sferę ochrony zabytków poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

- zasada *primum non nocere* (po pierwsze nie szkodzić);
- zasada maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);
- zasada minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych);
- zasada, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co działa niszcząco na oryginał;
- zasada czytelności i odróżnialności ingerencji;
- zasada odwracalności metod i materiałów;
- zasada wykonania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami nakreśla działania w zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami, systemu ich finansowania, dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania, kształcenia i edukacji, a także współpracy międzynarodowej wraz z celami tych działań.

Głównym celem aktualnego Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022, przyjętego uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. (poz. 808) jest „stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”. Idea ta jest realizowana przez trzy główne cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania:

1. Cel szczegółowy 1 – Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego;
2. Cel szczegółowy 2 – Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami;

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 11

3. Cel szczegółowy 3 – Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1	CEL SZCZEGÓŁOWY 2	CEL SZCZEGÓŁOWY 3
Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego	Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami	Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego
KIERUNKI DZIAŁANIA	KIERUNKI DZIAŁANIA	KIERUNKI DZIAŁANIA
1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym. 2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.	1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami. 2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.	1. Upowszechnienie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości. 2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1: OPTIMALIZACJA SYSTEMU OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Kierunek działania 1.1: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

Lp.	Zadanie
1	Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób niepełnosprawnych.
2	Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.
3	Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.
4	Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

1.1.1. W ramach szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób niepełnosprawnych, planuje się aktualizację materiałów szkoleniowych wypracowanych w ramach realizacji poprzedniego Programu na lata 2014-2017, w tym podręcznika „Dziedzictwo obok mnie – poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach”, a także organizację szkoleń z zakresu zarządzania dziedzictwem, na które zapraszani będą przedstawiciele władz samorządowych. Ostatnim przewidzianym założeniem będą przeprowadzone badania ewaluacyjne, mające na celu sprawdzenie wpływu przeprowadzonych szkoleń na lokalne podejmowanie działań związanych z zarządzaniem dziedzictwem przez władze gmin.

1.1.2. Zadanie polegające na budowaniu zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym realizowane będzie przez rozbudowę portalu internetowego <http://samorząd.nid.pl>, którego zadaniem jest udostępnianie samorządom

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 12

gminnym fachowej wiedzy i informacji na temat dziedzictwa, jego ochrony oraz możliwości jego wykorzystania dla dobra gminy, z uwzględnieniem problematyki dostępności dziedzictwa dla osób niepełnosprawnych.

1.1.3. Zadanie obejmujące *merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach* będzie realizowane w ramach czterech kierunków interwencji (stworzenie w wybranych Oddziałach Terenowych Narodowego Instytutu Dziedzictwa centrów kompetencji ds. uwzględniania dziedzictwa narodowego w procesach rewitalizacyjnych; pilotaż szkoleń przedstawicieli poszczególnych gmin prowadzących lub planujących rewitalizację zasobu dziedzictwa kulturowego; wsparcie gmin tworzących lub aktualizujących gminne programy rewitalizacji lub zmieniających podstawę prawną prowadzonej rewitalizacji przez wspólne przeprowadzenie procesu identyfikacji dziedzictwa, szacowanie jego wartości i wskazanie właściwych sposobów jego ochrony i zagospodarowania w procesach rewitalizacyjnych; organizacja konkursu „Twój dom – dialog z tradycją”, wspierającego procesy harmonijnego rozwoju i poprawę krajobrazu kulturowego poprzez znalezienie i popularyzację nowych wzorców zabudowy jednorodzinnej, będących kontynuacją i nawiązaniem do form budownictwa tradycyjnego.

1.1.4. W ramach zadania obejmującego *konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrożenie programu opieki nad zabytkami* planuje się opracowanie założeń, a następnie jego coroczną organizację skierowaną do samorządów gminnych celem promocji i upowszechniania prawidłowych wzorców w zakresie opracowywania i wdrażania gminnych programów opieki nad zabytkami, rozumianych jako dokumenty strategiczne w kontekście ochrony, zarządzania dziedzictwem i krajobrazem kulturowym, a także kształtowania ładu przestrzennego przez samorząd lokalny.

Kierunek działania 1.2: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

Lp.	Zadanie
1	Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich.
2	Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.
3	Wspieranie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
4	Powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

1.2.1. W przedmiocie zadania polegającego na *wspieraniu rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich* planowana jest realizacja nowej formuły programu stałych szkoleń pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków, ich delegatur oraz przedstawicieli samorządowych służb konserwatorskich, na których to kursach nacisk

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

13

położony będzie na wprowadzane zmiany w zakresie prawa ochrony zabytków lub postępowania administracyjnego, z uwzględnieniem wybranych, szczegółowych zagadnień prawnych dotyczących prawa ochrony zabytków lub stosowania procedur administracyjnych na poziomie zaawansowanym, a także w zakresie opracowanych i wdrażanych do stosowania zaleceń i wytycznych Generalnego Konserwatora Zabytków dotyczących postępowania konserwatorskiego.

1.2.2. W granicach zadania obejmującego *ewaluację stosowanych standardów i metod*

konserwatorskich mieści się kontynuacja niezrealizowanego w całości kierunku działania nr 3 – „Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską” celu szczegółowego 1 – „Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce” realizowanego w ramach Programu 2014-2017. Uzupełnieniem niezrealizowanego w Programie 2014-2017 kierunku działań będzie opracowanie standardów dostępności zabytków dla osób niepełnosprawnych.

1.2.3. W ramach realizacji zadania opierającego się na *wsparciu działań dokumentacyjnych zespołu*

zabytkowego planuje się działania obejmujące trzy aspekty (wypracowanie zaleceń dotyczących waloryzacji zabytków i dokumentacji wartości zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz włączenie do zbioru kart ewidencyjnych informacji o wartościach i ich materialnych nośnikach dla wybranych zabytków – priorytet stanowić będą zabytki techniki; kontynuację kierunku działania 1 – „Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków przez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach” celu szczegółowego 2 – „Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków” realizowanego w ramach Programu 2014-2017, polegającego na zawarciu umów pomiędzy Narodowym Instytutem Dziedzictwa a wszystkimi wojewódzkimi urzędami ochrony zabytków, określającymi zasady i wzajemne zobowiązania w zakresie współtworzenia cyfrowego repozytorium dokumentacji rejestru zabytków – obejmującego zabytki nieruchome, ruchome oraz archeologiczne. Na poziomie technicznym niezbędnym elementem współpracy jest współtworzenie przez wojewódzkich konserwatorów zabytków treści zawartych w bazie danych zarządzanych za pomocą aplikacji Narodowego Dziedzictwa ScanManager. Planuje się także nawiązanie stałej, sformalizowanej współpracy wojewódzkich konserwatorów zabytków z Narodowym Instytutem Dziedzictwa w zakresie prowadzenia geoportalu; uzupełnienie i ujednoczenie systemów ewidencyjnych zabytków archeologicznych oraz wzmocnienie opieki nad nimi.

1.2.4. W ramach realizacji zadania polegającego na *powołaniu Centrum Architektury Drewnianej,*

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 14

planuje się pozyskanie nieruchomości na jej siedzibę, remont, modelowe przeprowadzenie konserwacji oraz adaptację na potrzeby biurowe. Działalność centrum opierać się będzie na opracowywaniu i szerokim udostępnianiu poradników i podręczników dobrych praktyk dla właścicieli i opiekunów zabytków architektury i budownictwa drewnianego, organizowaniu szkoleń i kursów rzemiosła tradycyjnego, z uwzględnieniem regionalnej specyfiki technik rzemieślniczych.

CEL SZCZEGÓŁOWY 2: WSPARCIE DZIAŁAŃ W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI**Kierunek działania 2.1: Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami**

Lp.	Zadanie
1	Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

2.1.1. W ramach zadania polegającego na *upowszechnianiu standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy)* planuje się utworzenie i wdrożenie internetowej bazy standardów, zaleceń i wytycznych konserwatorskich dotyczących działań i prac przy różnych kategoriach zabytków. Zadanie to obejmuje również upowszechnienie standardów dostępności zabytków dla osób niepełnosprawnych.

Kierunek działania 2.2: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

Lp.	Zadanie
1	Podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

2.2.1. W ramach zadania opierającego się na *podniesieniu bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje* planuje się: organizację szkoleń dla policjantów z zakresu przeciwdziałania przestępstwom przeciwko zabytkom, we współpracy z wyspecjalizowanymi instytucjami kultury zajmującymi się ochroną dziedzictwa kulturowego oraz realizację we wszystkich województwach, w porozumieniu z komendantami wojewódzkimi policji, wojewódzkich urzędów ochrony zabytków, projektu rejestracji zabytków ruchomych na wypadek kradzieży, poprzez wykonanie aktualnej dokumentacji fotograficznej oraz znakowanie przy pomocy dostępnych środków technicznych.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 15

**CEL SZCZEGÓŁOWY 3: BUDOWANIE ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZNEJ WARTOŚCI
DZIEDZICTWA KULTUROWEGO****Kierunek działania 3.1: Upowszechnienie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości**

Lp.	Zadanie
1	Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób niepełnosprawnych.
2	Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opiece nad zabytkami.

3.1.1. W ramach zadania dotyczącego *kampanii społeczno - edukacyjnej w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób niepełnosprawnych* planuje się przeprowadzenie kampanii budującej świadomość społeczną w zakresie ochrony krajobrazu kulturowego i przywracania ładu przestrzennego oraz profilaktyki i ochrony dziedzictwa przed działaniami przestępczymi (akty wandalizmu, dewastacja, nielegalna rozbiórka zabytkowej architektury, grabież stanowisk archeologicznych, kradzież i przemyt zabytków ruchomych).

3.1.2. Kwestia *tworzenia narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opiece nad zabytkami* ma na celu zwiększenie świadomości potrzeby poznania i ochrony dziedzictwa kulturowego przez młodzież. Planowane jest rozszerzenie działań podjętych w ramach programu 2014-2017 poprzez prowadzenie warsztatów edukacyjnych dla młodzieży.

Kierunek działania 3.2: Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

Lp.	Zadanie
1	Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączenia społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

3.2.1. *Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączenia społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego*, dedykowany będzie podmiotom należącym do społeczeństwa obywatelskiego. Strategia ta będzie wspierać proces identyfikacji, dokumentacji i upowszechnienia dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także sprzyjać społecznemu zaangażowaniu w proces ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 16

Wybory strategiczne ujęte w Gminnym programie opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 są zgodne z celami i kierunkami działania ujętymi w Krajowym Programie Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022.

4.1.2 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020

Przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. Narodowa Strategia Kultury na lata 2004-2013 wraz z Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 to dokumenty zawierające strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Tworzą one ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim - dla nowatorsko pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych etapów programowania Unii Europejskiej.

Celem Strategii jest przede wszystkim osiągnięcie zrównoważonego rozwoju kultury jako najwyższej wartości dla przyszłych pokoleń, określającej całokształt historycznych i cywilizacyjnych osiągnięć naszej Ojczyzny, a także warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.

W ramach prac nad Narodową Strategią Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 i Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, sformułowano następujące cele:

- Cel strategiczny (nadrzędny):

- zrównoważenie rozwoju kultury w regionach

- Cele cząstkowe (uzupełniające):

1. Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury;
2. Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury;
3. Wzrost udziału kultury w Produkcie Krajowym Brutto (PKB);
4. Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków;
5. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury;
6. Wzrost uczestnictwa w kulturze;
7. Rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej w programach szkolnych;
8. Efektywna promocja twórczości;
9. Promocja polskiej kultury za granicą;
10. Ochrona wartości intelektualnej i walka z piractwem;

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 17

11. Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej oraz w systemie upowszechniania kultury;
12. Rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).

Cele cząstkowe ujęto w ramach pięciu obszarów priorytetowych. Jednym z nich jest obszar *Dziedzictwo kulturowe*, w którym realizowany jest *Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”*.

Celem strategicznym wyżej wymienionego Programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego (w tym kompleksowa poprawa stanu zachowania zabytków nieruchomych).

Cele cząstkowe Programu stanowią:

- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków;
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych;
- promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą (w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informatycznego);
- rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- tworzenie odpowiednich warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej;
- zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem za polską granicę.

W Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 cele określają programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, stanowiące uszczegółowienie i rozszerzenie Narodowych Programów Kultury.

Jednym z nich jest program *Dziedzictwo kulturowe*, który odnosi się do działań związanych przede wszystkim z:

- ochroną zabytków,
- wspieraniem działań muzealnych,
- kulturą ludową,
- ochroną dziedzictwa kulturowego za granicą,
- ochroną zabytków archeologicznych,
- ochroną i cyfryzacją dziedzictwa kulturowego.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 18

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 zgodny jest z celami ujętymi w powyższych dokumentach, a działania ujęte w programie są z nimi komplementarne.

4.1.3 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

„Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030” została przyjęta uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r.

Celem głównym Strategii jest wzrost jakości życia społecznego i kulturowego Polaków, odnoszący się do zagadnień jednego z obszarów wpływających na osiągnięcie celów Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, a mianowicie Kapitału ludzkiego i społecznego.

Cel główny doprecyzowany jest przez trzy cele szczegółowe:

- **Cel szczegółowy 1:** Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne;
- **Cel szczegółowy 2:** Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich;
- **Cel szczegółowy 3:** Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

Najistotniejszym, z punktu widzenia szeroko rozumianej ochrony i opieki nad zabytkami, jest cel szczegółowy 2: Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich.

Podstawą budowania silnego kapitału społecznego jest zintensyfikowanie prospołecznych postaw i tożsamości opartych na wspólnym dorobku kulturowym. Istotnym elementem są również działania ukierunkowane na wzmocnienie i wykorzystanie potencjału kultury i zasobów dziedzictwa narodowego na rzecz utrwalania wzorców i kompetencji sprzyjających rozwojowi kapitału społecznego.

W ramach celu szczegółowego 2 wyróżniono następujące priorytety:

- tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze;
- ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury;
- digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury;
- umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę;
- wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 19

Istotnym aspektem jest wspieranie działań umożliwiających obywatelom kontakt z szeroko rozumianą kulturą oraz jej aktywne współtworzenie. Podejmowane starania powinny służyć budowaniu spójnego systemu wspierania rozwoju kultury i sztuki, jak również niwelowaniu ograniczeń w dostępie do nich oraz budowaniu kompetencji na rzecz partycypacji w życiu kulturalnym.

Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury

Fundamentalnym warunkiem umożliwiającym uczestnictwo w kulturze jest dostępność szeroko rozumianego dziedzictwa, które z jednej strony wymaga odpowiedniej ochrony i zachowania, ale też stanowi potencjał do wykorzystania na potrzeby budowania kapitału społecznego, poczucia tożsamości i wspólnoty, wzrostu ekonomicznego poprzez inwestycje w jego elementy: dobra kultury, sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocję dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO oraz uznanego przez Prezydenta RP za Pomnik Historii, a także rozwój turystyki kulturowej przy wykorzystaniu idei Europejskich Szlaków Kulturowych.

Jednym z kluczowych zadań państwa w tym obszarze jest zatem dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnienie systemu ochrony zabytków. W tym celu realizowany jest omawiany wcześniej projekt strategiczny - Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022.

Priorytetowym działaniem w przedmiotowym obszarze będzie także wsparcie zabytków uznanych za Pomniki Historii przez Prezydenta RP. Ich potencjał wykorzystać należy do stymulowania rozwoju ośrodków miejskich tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Kluczowe znaczenie wśród zabytków krajowych odgrywają również obiekty o charakterze sakralnym. Stanowią one jedną z najcenniejszych grup zabytków architektury i budownictwa, co uzasadnia dalsze inwestowanie w ich ochronę i zachowanie.

Projekt strategiczny *Rozwój Turystyki Kulturowej* dedykowany jest dla zabytków zlokalizowanych na szlakach kulturowych i uznanych za Pomnik Historii i obejmuje dofinansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach znajdujących się w najgorszym stanie zachowania, a także prac porządkujących ich najbliższe otoczenie. Projekt ten zakłada również dofinansowanie działań wspierających proces upowszechniania i udostępniania dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami.

Wsparcie przeznaczone jest dla podmiotów zarządzających szlakami kulturowymi i Pomnikami Historii, które podejmą współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz samorządami. Rezultatem projektu będzie poprawa stanu technicznego wybranych zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych, a także obiektów będących Pomnikami Historii. Projekt przyczyni się także do aktywizacji społeczności lokalnych w obszarze zdolności do efektywnej współpracy i spowoduje zwiększenie ruchu turystycznego na obszarach poddanych interwencji.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 20

Równie ważnym przedsięwzięciem jest poprawa estetyki przestrzeni publicznej. W tym celu kontynuowany będzie projekt *Krajobraz mojego miasta*, który zwraca uwagę władz samorządowych, firm, instytucji oraz społeczeństwa na problem chaosu reklamowego i konieczność zrównoważonego planowania przestrzeni miejskiej.

W ramach działań na rzecz gromadzenia i zachowania dorobku polskich artystów, rozbudowywane będą kolekcje sztuki współczesnej o randze zbiorów narodowych oraz regionalne kolekcje sztuki współczesnej. Wsparcie w zakresie rozbudowy zbiorów skierowane zostanie do muzeów.

Kontynuacji i wzmocnienia wymaga także dokumentowanie, poszukiwanie i odzyskiwanie zrabowanych podczas II wojny światowej dzieł sztuki, dlatego też planowana jest rozbudowa elektronicznej bazy strat wojennych.

W zakresie ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą opracowany zostanie dokument wizyjno-misyjny, co przełoży się na bardziej efektywną ochronę oraz upowszechnienie wiedzy na temat spuścizny kulturowej znajdującej się poza granicami Polski.

W celu efektywnego zachowania cennych zbiorów piśmiennictwa należących do Narodowego Zasobu Bibliotecznego, wdrożony zostanie projekt strategiczny *Wspieranie rozwoju narodowego zasobu bibliotecznego*. Jego najpilniejszym i najbardziej kosztownym zadaniem jest skatalogowanie i inwentaryzacja obiektów należących do Narodowego Zasobu Bibliotecznego.

W odpowiedzi na potrzeby archiwów państwowych zrealizowany zostanie projekt strategiczny *Poprawa infrastruktury archiwów państwowych oraz wzrost ich roli w procesie zarządzania dokumentacją elektroniczną w administracji publicznej*, który m.in. wzmocni rolę archiwów państwowych jako podmiotów kluczowych w sferze tworzenia standardów zarządzania dokumentacją, w tym również dokumentacją elektroniczną, w administracji publicznej. Umożliwi to wypracowanie jednolitego sposobu pracy z dokumentami elektronicznymi w celu prawidłowego gromadzenia materiałów archiwalnych stanowiących narodowy zasób archiwalny, będący istotną częścią dziedzictwa kulturowego Rzeczypospolitej Polskiej.

Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury

Planowane jest wdrożenie projektu strategicznego *Digitalizacja i Rozwój Kultury Cyfrowej*, który ma na celu realizację działań związanych z szeroko pojętą cyfryzacją i udostępnieniem zasobów dziedzictwa kulturowego, uwzględniających digitalizację, przechowywanie, udostępnianie oraz ponowne wykorzystanie cyfrowych zasobów muzealnych, bibliotecznych, audiowizualnych, zabytkowych i archiwalnych do celów popularyzacyjnych, edukacyjnych, naukowych oraz komercyjnych. Zamierzenie zakłada również przeprowadzenie analiz służących wypracowaniu narzędzi pozwalających m.in. na inwentaryzację zasobów cyfrowych w Polsce oraz archiwizację zasobów internetowych. Zakres przedsięwzięcia obejmie m.in. działania polegające na:

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 21

- kontynuacji procesu digitalizacji wszystkich rodzajów zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów muzealnych, archiwalnych, audiowizualnych, bibliotecznych i zabytkowych w państwowych instytucjach kultury i archiwach;
- wspieranie projektów, których priorytetem jest internetowe udostępnianie zasobów kultury w celach edukacyjnych i naukowych;
- tworzenie narzędzi wspierających rozwój kompetencji bibliotekarzy cyfrowych, pracowników kultury i naukowców;
- systemowe udostępnianie zdigitalizowanych zasobów dziedzictwa kulturowego przez budowę centralnych punktów dostępu do zasobów kultury, nauki i administracji;
- inwentaryzacja cyfrowych zasobów kultury, obejmująca instytucje kultury, archiwa i inne jednostki prowadzące lub zlecające digitalizację i przechowujące cyfrowe zbiory;
- podnoszenie kompetencji cyfrowych ze względu na zmieniające się otoczenie w wymiarze prawno-organizacyjnym i technologicznym, m.in. przez utworzenie oferty szkoleniowej pogłębiającej wiedzę merytoryczną z zakresu procesu cyfryzacji zasobów kultury;
- nowelizacja przepisów regulujących całość polskiej przestrzeni internetowej w zakresie stworzenia nowych przepisów umożliwiających szersze udostępnienie w sieci materiałów bibliotecznych i audiowizualnych.

Przewidywane rezultaty powyższych działań obejmują m.in.: rozwój mechanizmów umożliwiających wspieranie wiodących krajowych ośrodków w zakresie digitalizacji; przeprowadzenie inwentaryzacji cyfrowych zasobów kultury; poprawę kompetencji kadr instytucji kultury (wyszkolenie wysokiej klasy specjalistów w zakresie digitalizacji zbiorów oraz ochrony zasobów cyfrowych); poprawę jakości oferty instytucji kultury w Polsce oraz poszerzenie dostępności zasobów kultury i zapewnianie możliwości ich ponownego wykorzystania, a także wzrost świadomości społeczeństwa w zakresie korzyści wynikających z wykorzystywania udostępnionych on-line zasobów cyfrowych.

Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę

Poczucie przynależności do wspólnoty oraz wynikające z niego postawy obywatelskie są jednym z fundamentów rozwoju kapitału społecznego. Jednym z ważniejszych narzędzi w obszarze wzmocnienia tożsamości i budowania postaw obywatelskich jest projekt strategiczny *Niepodległa*, mający na celu wzmocnienie poczucia wspólnoty obywatelskiej Polaków poprzez następujące cele szczególne:

- realizację przedsięwzięć upamiętniających stulecie odzyskania niepodległości (projekty instytucji podległych i nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego), w tym projekty o charakterze włączającym i angażującym różne grupy społeczne;

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 22

- włączanie obywateli we współtworzenie obchodów odnoszących się do lokalnego kontekstu odzyskiwania niepodległości;
- upowszechnianie wizerunku Polski poprzez projekty prezentujące polską kulturę i jej osiągnięcia w wybranych państwach, ze szczególnym uwzględnieniem Europy Środkowo-Wschodniej.

W polityce muzealnej niezbędne jest wzmocnienie roli państwa jako organizatora najważniejszych z punktu widzenia polskiej kultury i tożsamości instytucji muzealnych, a także tworzenie sieci instytucji muzealnych i wzajemne wykorzystywanie ich kompetencji. W tym celu przyjęto program strategiczny *Dziedzictwo Buduje Wspólnotę*, który służy wzmocnieniu roli muzeów i instytucji polityki pamięci w budowaniu kapitału społecznego. Koncepcja ta obejmuje następujące cele szczegółowe:

- stworzenie sieci muzeów narracyjnych opowiadających o historii Polski, stanowiących kluczowe ośrodki muzealne i edukacyjne;
- wsparcie działalności muzealnej na szczeblu regionalnym – wzmocnienie istniejącej sieci muzeów, ważnych dla umacniania tożsamości narodowej (także na poziomie regionalnym);
- podjęcie działań umacniających polskie dziedzictwo kulturowe na Ziemiach Zachodnich i Północnych (o najsłabszych wskaźnikach liczby muzeów i frekwencji muzealnej) przez m.in. wspólne wystawy, programy badawcze i stypendialne, wspieranie istniejących lokalnych ośrodków muzealnych oraz tworzenie nowych instytucji kultury.

Ważną rolę w kontekście budowania świadomości historycznej, tożsamości oraz postaw obywatelskich Polaków pełni obecnie Instytut Pileckiego. Trzon jego działalności stanowi dokumentowanie zbrodni niemieckich i sowieckich popełnionych w czasach okupacji Polski, m.in. gromadzenie świadectw ofiar, ich rodzin i bliskich, wspieranie badań naukowych, udostępnianie tekstów źródłowych, prowadzenie działalności dydaktycznej i edukacyjnej.

Przechowywanie zbiorów muzealnych zostanie usprawnione dzięki utworzeniu sieci muzealnych magazynów studyjnych, które pozwolą muzeom lepiej realizować ich podstawowe funkcje w zakresie przechowywania i udostępniania zbiorów, a także umożliwią wprowadzenie działań nowych, niepodjęmowanych dotąd ze względu na brak odpowiednich przestrzeni i warunków.

Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą

Dla wzmocnienia promocji kultury polskiej za granicą niezbędne jest kontynuowanie tworzenia wspólnej narracji i ujednoliconego przekazu, które zostaną zakomunikowane wybranym grupom docelowym. Koordynacja działań ministra właściwego do spraw zagranicznych i ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego w zakresie ścisłej współpracy i sprawnej komunikacji między resortami umożliwi przemyślany i zharmonizowany dostęp polskich instytucji kultury i dziedzictwa narodowego do partnerów i odbiorców zagranicznych w efektywnej

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 23

współpracy z placówkami dyplomatyczno-konsularnymi i instytucjami polskimi nadzorowanymi przez ministra właściwego do spraw zagranicznych. Powyższe działania realizuje projekt strategiczny *Zintegrowany system promocji kultury polskiej za granicą*. Podstawę funkcjonowania przedsięwzięcia stanowi porozumienie zawarte między ministrem właściwym do spraw zagranicznych a ministrem właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa. Na mocy tego porozumienia obaj ministrowie koordynują działania w ramach własnych finansowych mechanizmów wsparcia, jednocześnie wzmacniając wspólne działania komunikacyjne.

Omawiane zamierzenie przewiduje również organizację szkoleń w celu wzmocnienia kompetencji kadr działających w w/w obszarach; podjęcie dialogu z zagranicznymi partnerami w zakresie wymiany artystycznej i promocji polskiej kultury; uwzględnienie bieżących tendencji w zakresie sposobu upowszechniania kultury; stworzenie bazy danych uniwersalnych projektów wystaw i prezentacji, które w dogodny, a zarazem ekonomiczny sposób mogą być transferowane za granicę i tam prezentowane.

4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na szczeblu województwa i powiatu

4.2.1 Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+” uaktualniona o Strategię Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+” została uchwalona przez Sejmik Województwa Śląskiego dnia 1 lipca 2013 r. Dokument ten stanowi aktualizację Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”, uchwalonej dnia 17 lutego 2010 r.

Strategia ta stanowi zapis świadomych wyborów społeczności regionu, zorientowanych na rozwiązanie głównych problemów i utrzymanie województwa na ścieżce trwałego i zrównoważonego rozwoju, a także - na podniesienie konkurencyjności regionu.

Formułuje ona wizję województwa śląskiego, której jednym z elementów jest troska o dziedzictwo kulturowe. Znajduje to odzwierciedlenie w następujących obszarach priorytetowych, celach i kierunkach działań:

Obszar priorytetowy: (A) Nowoczesna gospodarka

Cel strategiczny: *Województwo śląskie regionem nowoczesnej gospodarki rozwijającej się w oparciu o innowacyjność i kreatywność*

Cel operacyjny: A.1: *Innowacyjne i kreatywne przedsiębiorstwa oraz produkty województwa*

Kierunki działań:

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 24

- promowanie wśród przedsiębiorców znaczenia wartości kulturalnych, środowiskowych, społecznych i etycznych przy wytwarzaniu dóbr i usług;
- promowanie postaw przedsiębiorczych w środowiskach twórczych regionu oraz wspieranie aktywności kulturowych zorientowanych na tworzenie wartości rynkowych.

Zakładanym efektem planowanych działań jest zwiększenie udziału sektora przemysłów kreatywnych w gospodarce regionu.

Cel operacyjny: A.4.: *Przedsiębiorczość lokalna i społeczna wykorzystująca lokalne rynki i potencjały*

Kierunki działań:

- tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw (w tym firm rzemieślniczych wraz z promocją produktów lokalnych, w tym produktów tradycyjnych);
- wsparcie rozwoju przedsiębiorczości w obszarze turystyki oraz usług wolnego czasu, wykorzystujących atrakcje i potencjały lokalne.

Zakładanym efektem planowanych działań jest poszerzenie oferty turystycznej opartej na potencjałach lokalnych.

Obszar priorytetowy: (B) *Szanse rozwojowe mieszkańców*

Cel strategiczny: *Województwo śląskie regionem o wysokiej jakości życia opierającej się na powszechnej dostępności do usług publicznych o wysokim standardzie*

Cel operacyjny: B.2.: *Rozwój kompetencji, umiejętności i wzrost poziomu aktywności mieszkańców*

Kierunki działań:

- realizacja długofalowych programów edukacji kulturalnej adresowanej do różnych grup odbiorców i zwiększających zainteresowanie uczestnictwem w kulturze;
- Podniesienie jakości i poprawa dostępu do oferty kultury, sportu i rekreacji oferujących możliwości rozwoju mieszkańców oraz atrakcyjnego spędzenia wolnego czasu.

Zakładanym efektem planowanych działań to zwiększenie udziału mieszkańców w wydarzeniach i imprezach kulturalnych oraz sportowych.

Cel operacyjny: B.3.: *Harmonia społeczna i wysoki kapitał zaufania oraz dogodne warunki życia mieszkańców*

Kierunki działań:

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 25

- zwiększenie udziału mieszkańców w działaniach związanych z zachowaniem i eksponowaniem unikalności dziedzictwa kulturowego oraz przyrodniczego województwa, a także jego charakterystycznych obszarów.

Zakładanym efektem planowanego działania jest dostosowanie obiektów infrastruktury publicznej i przestrzeni do potrzeb mieszkańców, w szczególności dla osób o obniżonej mobilności.

Obszar priorytetowy: (C) Przestrzeń

Cel strategiczny: *Województwo śląskie regionem atrakcyjnej i funkcjonalnej przestrzeni*

Cel operacyjny: C.3.: *Wysoki poziom ładu przestrzennego i efektywne wykorzystanie przestrzeni*

Kierunki działań:

- poprawa jakości i atrakcyjności przestrzeni publicznych, szczególnie centrów miast i centrów dzielnic oraz przestrzeni recepcyjnych;
- przywracanie pozycji lub nadawanie nowych funkcji obiektom zabytkowym oraz symbolicznym w życiu społeczności lokalnych.

Zakładany główny efekt planowanych działań to nadanie nowych funkcji terenom przemysłowym i zdegradowanym.

Obszar priorytetowy: (D) Relacje z otoczeniem

Cel strategiczny: *Województwo śląskie regionem otwartym będącym istotnym partnerem rozwoju Europy*

Cel operacyjny: D.1.: *Współpraca z partnerami w otoczeniu*

Kierunki działań:

- współpraca międzyregionalna w zakresie kreowania zintegrowanych produktów turystycznych.

Zakładany główny efekt planowanego działania to realizacja dużych projektów łączących potencjały regionów.

Cel operacyjny: D.2.: *Atrakcyjny wizerunek województwa śląskiego*

Kierunki działań:

- promocja miejsc i obiektów o wartości historycznej, symbolicznej, architektonicznej, przyrodniczej;
- wspieranie rozwoju instytucji i infrastruktury kultury.

Zakładane główne efekty planowanych działań to pozytywne postrzeganie województwa śląskiego jako miejsca atrakcyjnego oraz zwiększenie liczby turystów, studentów i mieszkańców.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 26

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” jest aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”, uchwaloną przez Sejmik Województwa Śląskiego dnia 1 lipca 2013 r. określa cele rozwoju regionu oraz instrumenty ich realizacji w perspektywie roku 2030.

W dokumencie tym przedstawiono wizję rozwoju województwa śląskiego, stanowiącą podstawę do sformułowania głównych celów polityki rozwoju oraz określającą aspiracje, wartości i dążenia społeczności regionalnej.

Jednym z założeń wizji rozwoju województwa śląskiego jest wykreowanie regionu o silnej tożsamości kulturowej i wysokim stopniu identyfikacji z regionem. Jednym z fundamentalnych kryteriów budowania przyszłości województwa jest wykorzystanie istniejących potencjałów i wartości stanowiących o unikatowości regionu, do których zaliczyć można m.in. szacunek dla tradycji, kultury lokalnej i narodowej.

4.2.2 Strategia Rozwoju Kultury w Województwie Śląskim na lata 2006 – 2020

Wyrazem szczególnej troski samorządu Województwa Śląskiego o jego rozwój kultury jest opracowana w 2006 r. Strategia Rozwoju Kultury w Województwie Śląskim na lata 2006 – 2020, która ustala cztery cele strategiczne w obrębie czterech pól strategicznych (kompetencje kulturowe, dostęp do kultury, dziedzictwo kulturowe oraz treści kulturowe), którymi są:

- wzrost kompetencji potrzebnych do uczestnictwa w kulturze, efektywnego zarządzania kulturą i twórczości artystycznej w warunkach gospodarki rynkowej;
- wzrost poziomu uczestnictwa w kulturze (biernego – w roli odbiorców treści kulturowych i czynnego – w roli twórców treści kulturowych);
- upowszechnianie i zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu (materialnego i niematerialnego) oraz jego efektywniejsze wykorzystywanie do celów turystycznych;
- tworzenie lepszych warunków dla rozwoju środowisk twórczych i wykorzystywania ich kreatywności.

Z perspektywy Gminnego programu opieki nad zabytkami najistotniejsze znaczenie mają kierunki działań określone w ramach celu odnoszącego się do upowszechniania i zachowania dziedzictwa kulturowego regionu (zarówno materialnego, jak i niematerialnego) oraz jego efektywniejszego wykorzystywania do celów turystycznych poprzez:

- rozpoznawanie zasobów dziedzictwa kulturowego oraz prowadzenie projektów badawczych na jego temat;
- inwentaryzowanie dziedzictwa kulturowego;
- popularyzację dziedzictwa kulturowego (z użyciem najnowszych technik);

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 27

- rewitalizację i renowację obiektów zabytkowych;
- rewitalizację obiektów i terenów przemysłowych przez znajdowanie dla nich nowych funkcji;
- wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego regionu na potrzeby turystyki (promocja, tworzenie produktów turystyki kulturowej);
- tworzenie zasobów dziedzictwa kulturowego regionu.

4.2.3. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim na lata 2018-2021

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim na lata 2018-2021 został przyjęty uchwałą Nr V/50/14/2018 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 26 marca 2018 r. Jest to już czwarty tego rodzaju dokument w województwie śląskim, uwzględniający ustalenia poprzednich programów, z dostosowaniem go do źródeł strategicznych wyższego rzędu wraz z uaktualnieniem obowiązujących przepisów prawnych.

Na podstawie zasady traktującej o tym, iż „kultura, w tym zabytki, traktowana jest jako środek do osiągnięcia celu, jakim jest wspieranie rozwoju regionu, podnoszenie jego atrakcyjności, tworzenia miejsc pracy” a także, iż „zabytki są zasobami nieodwracalnymi, decydującymi o tożsamości miejsca”, sformułowano dwa główne cele strategiczne:

- kształtowanie kulturowego obrazu województwa;
- kształtowanie pozytywnych postaw społeczeństwa wobec dziedzictwa kulturowego regionu.

W ramach wyżej wymienionych celów określono cele operacyjne i kierunki działania, która ilustruje poniższa tabela:

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Kierunki działań
I. Kształtowanie kulturowego obrazu województwa	I.1. Ustalenie potencjału zasobów zabytkowych województwa	I.1.a. Weryfikacja zabytków województwa I.1. b. Rozwój badań i studiów nad zabytkami województwa
	I.2. Budowa systemu zarządzania zabytkami województwa	I.2.a Tworzenie nowoczesnych struktur zarządzania zabytkami I.2.b. Zarządzanie zabytkami I.2.c Marketing produktów kulturowych i kulturowo-gospodarczych
	I.3. Włączenie zabytków w procesy gospodarcze	I. 3.a. Integracja działań społeczno-gospodarczych na rzecz opieki nad zabytkami I.3.b. Konserwacja i adaptacja zabytków I.3.c. Kształtowanie obszarów zabytkowych i krajobrazów kulturowych

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 28

		I. 3. d. Nowoczesna i efektywna opieka nad zbiorami zabytków i ich udostępnianiem
II. Kształtowanie pozytywnych postaw społeczeństwa wobec dziedzictwa kulturowego regionu	II. 1. Propagowanie wiedzy o zabytkach oraz sposobach opieki nad zabytkami	II.1.a. Wzmocnienie edukacji o dziedzictwie kulturowym II. 1. b. Popularyzacja i promocja zabytków i wiedzy o zabytkach
	II. 2. Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami	II.2.a. Wspieranie działań na rzecz poznania dziedzictwa kulturowego regionu
		II. 2. b. Promowanie przykładów dobrych praktyk w sferze opieki nad zabytkami

4.2.4. Plan Zagospodarowania Przestrzennego województwa śląskiego „2020+”

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego „2020+” przyjęto uchwałą Nr V/26/2/2016 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 29 sierpnia 2016 r.

Dokument ten określa obszary chronionych krajobrazów kulturowych (m.in. miasta historycznego Kłobucka), zespołów rezydencjalnych, a także wskazuje obszary wymagające rewitalizacji.

Jednym z głównych sformułowanych w Planie celów (cel nr 3) jest *Przestrzeń jako zrównoważone wykorzystywanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego*, dla którego przyjęto dwa kierunki działania:

- kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach miejskich (kierunek 1);
- kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach wiejskich (kierunek 2).

Cel nr 3	Kierunek	Działania
Przestrzeń – zrównoważone wykorzystywanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego	Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach miejskich (nr 3.1)	Zachowanie tożsamości kulturowo-krajobrazowej, w tym zachowanie identyfikatorów krajobrazowych charakterystycznych dla danego obszaru wraz z ich adaptacją do nowych funkcji. Kreowanie przestrzeni publicznych. Kształtowanie terenów zieleni miejskiej. Rewitalizacja zdegradowanej tkanki miejskiej.
Przestrzeń – zrównoważone wykorzystywanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego	Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach wiejskich (nr 3.2)	Zachowanie tożsamości kulturowo-krajobrazowej, w tym zachowanie identyfikatorów krajobrazowych charakterystycznych dla danego obszaru wraz z ich adaptacją do nowych funkcji. Kreowanie przestrzeni publicznych

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 29

		umożliwiających m. in. integrację społeczności lokalnych oraz ich wyposażenie w odpowiednią infrastrukturę. Rewitalizacja zdegradowanych obszarów zabudowy mieszkaniowej.
--	--	--

4.2.5. Strategia Rozwoju Powiatu Kłobuckiego

Strategia Rozwoju Powiatu Kłobuckiego przyjęta została w dniu 28 sierpnia 2000 r. przez Radę Powiatu Kłobuckiego. W dokumencie tym określono 5 celów strategicznych, wśród których istotnymi dla ochrony dziedzictwa kulturowego są dwa:

- **Cel strategiczny 1** – *Rozwój potencjału gospodarczego powiatu kłobuckiego*
- **Cel strategiczny 3** – *Poprawa jakości infrastruktury społecznej*

W celu strategicznym 1 wyznaczono cel operacyjny 1.4.: *Uczynienie z turystyki i rekreacji dziedziny aktywności gospodarczej*, w ramach którego przyjęto następujące programy i zadania:

- **Program 1.4.1:** Opracowanie i rozwój produktu turystycznego powiatu
Zadania:
 - zewidencjonowanie potencjału turystycznego powiatu;
 - opracowanie kompleksowego produktu turystycznego powiatu kłobuckiego.
- **Program 1.4.2:** Promocja walorów i produktu turystycznego ziemi kłobuckiej
Zadania:
 - instytucjonalizacja obsługi ruchu turystycznego i promocji turystyki na szczeblu powiatu;
 - opracowanie i wdrożenie koncepcji promocji turystycznej powiatu;
 - prowadzenie monitoringu ruchu turystycznego.
- **Program 1.4.3:** Rozwój i modernizacja bazy turystycznej i infrastruktury towarzyszącej
Zadania:
 - weryfikacja istniejącej bazy i infrastruktury powiatu pod kątem komplementarności wobec produktu turystycznego powiatu;
 - tworzenie warunków dla modernizacji i rozbudowy bazy i infrastruktury turystycznej.

W celu strategicznym 3 wyznaczono cel operacyjny 3.3.: *Rozwój kultury w powiecie* w ramach, którego przyjęto następujące programy i zadania:

- **Program 3.3.1:** Wzmocnienie aktywności miejskiego domu kultury w Kłobucku i poszerzenie jego oferty kulturalnej na cały powiat
Zadania:
 - przygotowanie założeń aktywizacji oferty kulturalnej miejskiego domu kultury w Kłobucku;

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

30

- przeprowadzenie akcji promocyjnej w zakresie oferty kulturalno oświatowej kłobuckiego domu kultury
- **Program 3.3.2:** Utworzenie biblioteki powiatowej
Zadania:
 - przeprowadzenie analizy dotyczącej kierunku rozwoju księgozbioru biblioteki miejskiej w Kłobucku;
 - dokonanie analizy możliwych źródeł finansowania rozwoju księgozbioru w Kłobucku.
- **Program 3.3.3:** Zachowanie walorów historycznych oraz koordynacja działań muzeów w powiecie
Zadania:
 - powołanie zespołu ds. koordynacji działań muzeów w powiecie;
 - wydanie informatora o ofercie muzealnej powiatu kłobuckiego;
 - utworzenie muzeum im. Jana Długosza w pomieszczeniach wieży kościoła w Kłobucku;
 - stała aktualizacja stanu obiektów zabytkowych oraz niematerialnych dóbr kultury;
 - propagowanie lokalnych tradycji budowlanych.
- **Program 3.3.4:** Rozwój imprez o charakterze kulturalnym
Zadania:
 - powołanie zespołu koordynującego działania kulturalne w powiecie;
 - przygotowanie programu promocji imprez kulturalnych;
 - dofinansowanie imprez kulturalnych;
 - wspieranie organizacji pozarządowych w zakresie prowadzonych przez nie działań o charakterze kulturalnym;
 - wspieranie lokalnych wydawnictw i prasy.

4.2.6. Plan Rozwoju Lokalnego dla Powiatu Kłobuckiego na lata 2004-2006

Plan Rozwoju Lokalnego dla Powiatu Kłobuckiego na lata 2004-2006 został przyjęty uchwałą Nr 178/XVII/2004 Rady Powiatu w Kłobucku z dnia 26 lipca 2004 r.

W dokumencie tym wymieniono atrakcje turystyczne Kłobucka, m.in. kościół parafialny pw. Św. Marcina i Małgorzaty, a także łaźnię miejską z XVIII w.

Hierarchia zadań przyjęta do realizacji w Planie zakłada m.in. uczynienie z turystyki i rekreacji dziedziny aktywności gospodarczej (pkt 6) oraz rozwój kultury w powiecie (pkt 13).

W planie finansowym na lata 2004-2006, wśród wielu zadań inwestycyjnych, wymieniono rewitalizację Rynku im. Jana Pawła II w Kłobucku oraz rewitalizację parku przypałacowego w Kłobucku-Zagórz.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na szczeblu gminy

5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Kłobuck na lata 2016-2026

Strategia Rozwoju Gminy Kłobuck na lata 2016-2026 (uchwała Nr 269/XXIX/2017 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 7 lutego 2017 r.) stanowi kontynuację działań strategicznych zmierzających do rozwoju społecznego i gospodarczego gminy Kłobuck, ujętych w poprzednim Planie Rozwoju Lokalnego Gminy Kłobuck na lata 2004-2013 (uchwała Nr 222/XVIII/2004 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 5 sierpnia 2004 r.).

Cyt. Plan Rozwoju obejmował problematykę dotyczącą stanu obiektów dziedzictwa kulturowego (zły stan techniczny, brak potencjalnych inwestorów dla atrakcyjnego zagospodarowania oraz zagrożenia związane z przekształceniami w przypadkach ich modernizacji lub podniesienia standardów funkcjonalnych).

W dokumencie tym przyjęto do realizacji projekty i zadania obejmujące tworzenie warunków do dywersyfikacji działalności gospodarczej, zwiększenia atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej gminy oraz wzrostu zatrudnienia z uwzględnieniem poprawy stanu środowiska kulturowego polegającego na:

- porządkowaniu „starej tkanki” urbanistycznej poprzez odpowiednie zagospodarowanie pustych przestrzeni w harmonii z otoczeniem;
- restauracji i rewitalizacji obiektów dziedzictwa kulturowego;
- ustanowienie prawnych form ochrony obszarów i obiektów w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego;
- budowie i modernizacji bazy kulturalnej;
- odnowienie infrastruktury urbanistycznej pod kątem jej funkcjonalności,
- rewitalizacji osiedli miejskich.

Priorytetowe zadania, ujęte w opracowaniu, obejmują między innymi:

- rewitalizację Rynku im. Jana Pawła II w Kłobucku,
- rewitalizację parku przypałacowego w Kłobucku –ul. Zamkowa,
- modernizację budynku MOK w Kłobucku,
- modernizację budynku Biblioteki Publicznej im. Jana Długosza w Kłobucku.

W cyt. Strategii zdefiniowano zasoby dziedzictwa kulturowego, a także przedłożono wykaz zabytków ujętych w rejestrze zabytków (10 zabytków będących dziełami architektury i budownictwa

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 32

oraz obszarami zabytkowymi, a także 7 obiektów będących zabytkami archeologicznymi). Zwrócono również uwagę na niematerialne dziedzictwo kulturowe, które stanowią zachowane nazwy historyczne (miejscowość Kopiec, ul. Okólna i ul. Wały w Kłobucku), a także na heraldyczne tradycje Kłobucka i upamiętnienie osób związanych z miastem (np. Jan Długosz).

Wśród wytyczonych celów działania wskazano dwa cele operacyjne:

- **cel operacyjny nr III.2 – rozwój oferty rekreacyjno – sportowej oraz kulturalnej**, w ramach którego wyznaczono kierunek działania nr III.2.2.6, polegający na podjęciu działań w zakresie opieki nad lokalnym i regionalnym dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym;
- **cel operacyjny nr IV. 1 – sprawne i efektywne zarządzanie publiczne**, w ramach którego wyznaczono kierunek działania nr IV.1.9, polegający na funkcjonalnym zarządzaniu przestrzenią, łącznie z rewitalizacją obszarów gminy.

Długofalowy plan inwestycyjny na lata 2016-2026 przewiduje działania związane z zachowaniem dziedzictwa kulturowego na terenie gminy i poprawą jego jakości poprzez m.in. poprawę jakości i atrakcyjności przestrzeni publicznej, rewitalizację terenów zielonych, budowę i rozbudowę oświetlenia ulicznego, remonty dróg, renowację zabytków i obiektów dziedzictwa kulturowego oraz budownictwa tradycyjnego.

5.1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kłobuck

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kłobuck zostało przyjęte uchwałą nr 129/XV/2008 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 12 lutego 2008 r. W latach 2013-2018 przyjęto zmiany i kolejne edycje Studium następującymi uchwałami Rady Miejskiej w Kłobucku:

- Nr 37/XXXIII/2013 z dnia 20 sierpnia 2013 r.
- Nr 52/IX/2015 z dnia 29 kwietnia 2015 r.
- Nr 393/XXXVIII/2018 z dnia 20 lutego 2018 r.

Studium określa politykę przestrzenną gminy, w tym lokalne zasady zagospodarowania przestrzennego. Uwzględnia ono również uwarunkowania, które wynikają m.in. ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr i kultury współczesnej. W cyt. studium gminy Kłobuck wyznaczono następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

1. Strefę częściowej ochrony konserwatorskiej „B” (ochrona zasadniczych elementów rozplanowania i wskazanej zabudowy) w miejscowościach: Kłobuck, Kamyk, Kopiec, Nowa Wieś.
2. Strefę „E” ochrony ekspozycji „E”, w tym: „E1” w Kłobucku; „E2” w Kopcu; „E3” w miejscowościach Kamyk, Nowa Wieś, Kopiec.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 33

3. Strefę ochrony archeologicznej „W” w miejscowościach: Kłobuck, Kamyk, Nowa Wieś, Kopiec.
4. Strefę obserwacji archeologicznej „OW” (otulina stanowisk archeologicznych).

W granicach poszczególnych stref ochrony konserwatorskiej oraz dla stanowisk archeologicznych, obiektów ujętych w rejestrze zabytków oraz ewidencji zabytków określono obowiązujące ustalenia w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

W syntezie ustaleń studium, dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego, postuluje się adaptacje cennych obiektów na potrzeby turystyki i rekreacji, a także na funkcję mieszkaniową i produkcyjną.

5.1.3. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Śródmieścia Kłobucka

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Śródmieścia Kłobucka (uchwała Nr 221/XVIII/2004 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 5 sierpnia 2004 r.) determinuje działania w zakresie ochrony środowiska kulturowego, historycznych wartości układu urbanistycznego i krajobrazu miejskiego, z uwzględnieniem zasad ochrony środowiska naturalnego.

Podstawowym celem omawianego planu jest zagwarantowanie optymalnego ładu przestrzennego z zachowaniem walorów dziedzictwa kulturowego. Świadczą o tym zapisy rozdziału 2, traktującego o ochronie dóbr kultury. Wymogi konserwatorskie obowiązujące w poszczególnych strefach i obiektach ochrony konserwatorskiej - zawarte są w § 8 - 14. Zgodnie z nimi, dla terenu śródmieścia miasta Kłobucka wyznaczono cztery strefy ochrony konserwatorskiej:

Strefę ochrony konserwatorskiej "B":

- obejmującej układ urbanistyczny wpisany do rejestru zabytków oraz jego otulinę. Granice tego obszaru wyznaczają: wschodnie parcele ul. Mickiewicza, ul. Powstańców Śląskich i ul. Szkolnej poza skrzyżowanie z ul. Targową, północne parcele ul. Targowej i ulicy Długosza, od zachodu zachodnie parcele ul. Parkowej od ul. Długosza do skrzyżowania ul. Nadrzecznej i ul. Wieluńskiej, ul. Wieluńską do rzeki, następnie w kierunku południowym po zachodniej granicy parcel ul. Staszica poza skrzyżowanie z ul. Zakrzewską i od południa do skrzyżowania ul. Ogrodowej z ul. Mickiewicza. W granicach tej strefy ustalono obowiązek każdorazowego uzyskania opinii Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dla projektów budowlanych obiektów nowo wznoszonych i przebudowywanych, projektów elewacji budynków remontowanych, projektów ogrodzeń od strony ulic i placów publicznych, projektów obiektów małej architektury, projektów infrastruktury podziemnej i nadziemnej, projektów reklamy wizualnej na budynkach i reklam wolnostojących oraz projektów nowych nasadzeń zieleni wysokiej (drzew). Również w przypadku robót rozbiórkowych konieczne jest uzyskanie uzgodnienia Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Strefę ochrony archeologicznej "W":

- jej granice wyznaczają: zachodnie parcele ul. 3-go Maja i Rynku im. Jana Pawła II, od północy linia rozgraniczająca północny kwartał Rynku im. Jana Pawła II, od wschodu zachodnia krawędź jezdni ul. 11-go Listopada i wschodnie parcele ul. 3-go Maja, od południa droga krajowa nr 43. W przypadku podejmowania działań związanych z naruszeniem struktury gruntu obowiązkowe jest prowadzenie wyprzedzających badań ratowniczych.

Strefę obserwacji archeologicznej "OW":

- pokrywającej się z granicami obszaru objętego strefą "B". W granicach obszaru, w przypadku podejmowania działań związanych z naruszeniem struktury gruntu obowiązkowe jest prowadzenie inwestycji pod nadzorem archeologicznym.

Strefę - ochrony widokowej "E":

- obszar, na którym z uwagi na ochronę widoku na zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Marcina i Św. Małgorzaty w części obowiązuje zakaz zabudowy oraz zakaz wznoszenia obiektów wyższych niż jedna kondygnacja i poddasze użytkowe, zakaz nowych nasadzeń drzew o znacznej wysokości oraz niezbędne jest używanie materiałów wykończenia zewnętrznego o kolorystyce uzgadnianej ze Śląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Śródmieście Kłobucka swym zasięgiem obejmuje całościowo w dużym stopniu zachowany średniowieczny układ planistyczny. Teren ten został ukształtowany w długotrwałym procesie historycznym. Zachowana została kompozycja przestrzenna, w której dużą rolę odgrywa rozplanowanie oraz zabytkowa zabudowa wraz z dobrze zachowanymi pozostałościami dawnego ukształtowania terenu.

Plan wymienia 6 obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków i usytuowanych w granicach śródmieścia Kłobucka:

- Zespół klasztorny kanoników regularnych - obecnie parafia p.w. Św. Marcina i Św. Małgorzaty wraz z kościołem, klasztorem, spichlerzem, wikarówką, ogrodzeniem z pozostałością ośmiobocznej baszty
- "Łaźnię miejską" - budynek przy ul. Wieluńskiej 11

Obowiązuje wymóg zachowania obiektów w niezmienionym kształcie oraz konieczność uzyskania decyzji Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków zezwalającej na wszelkie roboty przy obiektach.

Ponadto na obszarze śródmieścia Kłobucka wskazuje się 6 obiektów zabytkowych wpisanych do ewidencji dóbr kultury i postulowanych do wpisu do rejestru zabytków. Są to:

- kaplica przy ul. Długosza,

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 35

- kaplica przy ul. Okólnej,
- dom przy ul. 3-go Maja 31,
- dom przy ul. Staszica 34,
- dom przy ul. Rynek im. Jana Pawła II 1,
- oficyny przy ul. 3-go Maja 38/40.

W przypadku powyższych budynków istnieje wymóg uzgadniania ze Śląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków ich przebudowy, zakresu i formy remontu oraz zmiany wyglądu.

5.1.4. Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Kłobuck na lata 2016-2023

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Kłobuck na lata 2016-2023 został przyjęty uchwałą nr 280/XXX/2017 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 21 marca 2017 r. Powstał on w oparciu o aktualizację wcześniejszego Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Kłobuck na lata 2008-2015 (uchwała Nr 209/XXIV/08 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 28 października 2008 r.).

Rewitalizacja to proces polegający na wyprowadzaniu ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony kompleksowo poprzez zintegrowane działania na rzecz społeczności, przestrzeni i gospodarki, określany przez cele i kierunki działań.

Celem rewitalizacji (nr II) jest rozwój infrastruktury społecznej (urządzenia i instytucje świadczącej usługi w zakresie oświaty, edukacji, kultury, zdrowia, opieki społecznej, sportu i rekreacji), realizowany poprzez modernizację i wyposażenie obiektów publicznej infrastruktury kulturalnej (kierunek II.1) oraz poprzez zagospodarowanie przestrzeni publicznej na funkcjonalne i atrakcyjne dla mieszkańców tereny (kierunek II.6).

W cyt. programie rewitalizacji ujęto przedsięwzięcia o charakterze materialnym, mające bezpośredni wpływ na zachowanie krajobrazu kulturowego (m.in. rewitalizacja targowiska miejskiego w Kłobucku, rewitalizacja parku w zespole pałacowo-parkowym przy ul. Zamkowej w Kłobucku-Zagórz, modernizacja oświetlenia ulicznego w Kłobucku).

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy

Przeszłość gminy Kłobuck od dawna jest przedmiotem zainteresowania historyków. Pierwsze próby opracowań tego tematu podjęte zostały w drugiej połowie XIX w., a ich autorami są F.M. Sobieszczański i B. Chlebowski¹. Bardziej szczegółowe prace pojawiają się na początku

¹ Lista publikacji z zakresu historii gminy Kłobuck znajduje się m.in. w: J. Laberschek, *W czasach piastowskich i jagiellońskich* [w:] *Kłobuck. Dzieje miasta i gminy*, red. F. Kiryk, Kraków 1998, s. 87-89.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 36

XX w. Ważniejszymi dokumentami są artykuły M. R. Witanowskiego oraz książeczki ks. Borka, zawierające cenne informacje o parafii p.w. Św. Marcina i Małgorzaty w Kłobucku, czy też tekst J. Gajzlera. Po drugiej wojnie światowej Kłobuck doczekał się rzetelnego opracowania autorstwa Z. Perzanowskiego (1958 r.), w którym główny nacisk położono na przedrozbiorowe dzieje Kłobucka, a także uwzględniono problematykę związaną z najstarszą historią miejscowości. Nowych informacji na temat funkcjonowania klasztoru w Kłobucku dostarczyła kolejna publikacja Z. Perzanowskiego z 1985 r. pt. *Spominki klasztoru kłobuckiego*. Problematykę początków osadnictwa na tym terenie poruszają opracowania archeologów: A. Kraussa z 1959 r. oraz M. Gedla z 1962 roku. Pierwotną architekturą kościoła parafialnego oraz innymi zabytkami budownictwa i sztuki zajmowała się H. Hohensee-Ciszewska (1965 r.) i A. Jaśkiewicz (1967 i 1976 r.). Istotnymi są również prace A. Trepki z 1969 r., obejmujące zagadnienie parafii kłobuckiej oraz A. Wyczańskiego z 1983 r., analizujące sytuację społeczności przedmieść Kłobucka. Na uwagę zasługują pozycje poświęcone wybitnym postaciom pochodzącym z Kłobucka: Januszowi Kropaczowi (autorstwa Cz. Erbera z 1983 r.); Pawłowi z Kłobucka (autorstwa M. Zwiercana z 1983 r.); Janowi Kłobuckiemu (autorstwa W. Urbana z 1967 r.) oraz praca J. Wolnego z 1969 r., traktująca o obecności młodzieży z Kłobucka na Uniwersytecie Jagiellońskim.

Miasto Kłobuck było wielokrotnie omawiane w pracach z zakresu historii urbanistyki. Należy w tym miejscu wziąć pod uwagę artykuły S. Krakowskiego z 1974 r. oraz F. Kiryka z 1982 r., a także książkę A. Berdeckiej z 1982 r. Najnowszą publikacją o tej tematyce jest praca B. Krasnowolskiego *Lokacyjne układy urbanistyczne na obszarze ziemi krakowskiej w XIII i XIV wieku* (część I i II), wydana w Krakowie w 2004 r. Zawarto w niej szczegółowy opis faz zagospodarowania przestrzennego miasta. Warto również przyjrzeć się pracom znakomitego mediewisty - J. Laberscheka z 1985, 1993, 1994 r. Analizę heraldyki tego regionu przeprowadził A. Antoniewicz w swojej książce z 1984 roku. Pochodzenie nazwy miejscowości stało się tematem rozważań naukowych dwóch specjalistów: S. Rosponda (1984 r.) i K. Rymuta (1987 r.).

Zbiór literatury historycznej odnośnie miasta Kłobucka dopełnia *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, zawierający wydane drukiem średniowieczne wzmianki źródłowe.

Do spopularyzowania wiedzy historycznej o mieście i okolicy, w dużym stopniu przyczyniły się prace A. Brzuski: *Kartki z historii Kłobucka* i *Historia parafii i kościoła w Kłobucku* z 1995 r. oraz Cz. Trośniaka *Rzecz o Janie Długoszu*.

Wzrost zainteresowania przeszłością Kłobucka w ostatnich latach zaowocował obszerną monografią Kłobucka pod redakcją F. Kiryka. Część pierwsza obejmuje dzieje miasta i gminy do 1939 r., natomiast w 2010 r. ukazała się część druga monografii pod redakcją W. Suleji, dotycząca historii współczesnej omawianego terenu.

Najstarsze ślady pobytu człowieka w gminie Kłobuck sięgają okresu schyłkowego paleolitu i wiążą się z odkryciami archeologicznymi na tym terenie. Pojedyncze znaleziska kultury materialnej

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 37

pochodzą z neolitu (ostatniego okresu epoki kamienia) i wczesnej epoki brązu. Niewielka ilość odnalezionych przedmiotów sugeruje, iż w ówczesnym czasie miejsce to było zaludnione w niewielkim stopniu.

Dopiero u schyłku epoki brązu (IX - VIII w. p.n.e.) obszar dorzecza Liswarty wraz z terenami obecnej gminy Kłobuck został zasiedlony na dużą skalę. Okres ten związany był z ekspansywnym rozwojem osadnictwa pradziejowego, związanego z ludnością kultury łużyckiej. Wówczas wykształciła się tzw. podgrupa częstochowsko-gliwicka grupy górnośląsko-małopolskiej kultury łużyckiej, wydzielona przez prof. M. Gedla². Wzrost liczby ludności wymusił zasiedlanie nowych miejsc. Część osadników z ośrodka opatowsko-dankowskiego przesunęła się na wschód, nad prawobrzeżne dopływy dolnej Liswarty, Białą Okszę i Kocinkę z Czarną Okszą³. Od tego momentu można mówić o obecności ludności kultury łużyckiej na terenach współczesnego Kłobucka. Stan ten trwał do początków wczesnej epoki żelaza (ok. VII w. p.n.e.), kiedy to pojawiły się pierwsze oznaki zahamowania osadnictwa i nastąpiło stopniowe wyludnienie. Ponowny rozwój zasiedlenia na tym terenie miał miejsce w późnym okresie wpływów rzymskich (ok. II - III w. n.e.) i wiązał się z ekspansją ludności kultury przeworskiej⁴. Około V w. n.e. tereny Kłobucka opustoszały ponownie.

Początki historyczne Kłobucka - zlokalizowanego na pograniczu Wielkopolski, Śląska i Małopolski - przypadają na czasy średniowiecza i prawdopodobnie były związane z regionem małopolskim.

Na chwilę obecną istnieją trzy hipotezy na temat przynależności tych ziem w okresie plemiennym:

- pierwsza z nich zakłada, że obszar ten był zamieszkały przez plemię Wiślan i na przełomie XII i XIII w. wszedł do senioralnej dzielnicy krakowskiej;
- druga mówi, iż teren ten znajdował się w strefie wpływów plemienia Polan i nie był częścią państwa wielkomorawskiego w IX w., a później czeskiego (w przeciwieństwie do ziemi Wiślan - uzależnionej od naszych południowych sąsiadów);
- ostatnia hipoteza przyjmuje przynależność przedmiotowych terenów do odrębnego i niezależnego plemienia Wierczan.⁵ Pewnym jest, że w XII w. tereny kłobuckie związane były z Krakowem.

W okresie rozbicia dzielnicowego było to miejsce spotkań i zjazdów książęcych oraz synodów kościelnych. Funkcjonował tu także ośrodek łowiecki książąt krakowskich. Być może siedzibą wielkiego łowczego, jako zarządcy tego terenu, był właśnie gród warowny w sąsiednim Grodzisku. Pod koniec XIII w. ziemie kłobuckie na krótko uzależnione zostały od Śląska Opolskiego.

² M. Gedl, *Kultura łużycka*, Kraków 1975, s. 126-128.

³ M. Gedl, B. Ginter, K. Godłowski, *Pradzieje i wczesne średniowiecze dorzecza Liswarty*, cz. II, Katowice 1971, s. 41-68.

⁴ Za: I. Młodkowska-Przepiórowska, *W pradziejach i we wczesnym średniowieczu* [w:] *Kłobuck. Dzieje miasta i gminy*, red. F. Kiryk, Kraków 1998, s. 77.

⁵ Za: J. Laberschek, *W czasach piastowskich i jagiellońskich* [w:] *Kłobuck. Dzieje miasta i gminy*, red. F. Kiryk, Kraków 1998, s. 93.

Prawdopodobnie odzyskanie tych terenów nastąpiło wraz z opanowaniem przez Władysława Łokietka ziemi wieluńskiej.

Dokładne odtworzenie początków miejscowości Kłobuck jest kwestią dyskusyjną, bowiem nie zachował się tzw. kontrakt lokacyjny. Z pewnością można stwierdzić, że w XIV w. Kłobuck był miastem funkcjonującym na prawie niemieckim. Najprawdopodobniej za panowania Kazimierza Wielkiego nastąpiła relokacja miasta i centrum życia ówczesnego społeczeństwa przesunięto ze starej osady targowej, z tzw. Staromieścia (obszar na południe od kościoła) na tereny dogodniejsze, czyli w rejon obecnego rynku.⁶ W bliskim sąsiedztwie, tj. na lewym brzegu Białej Okszy lokalizuje się średniowieczną wieś, a następnie przedmieście - zwane Zawadą. Przed napaścią miasto bronił szeroki wał z palisadą, który w związku z rozrostem miasta w II połowie XVI wieku został pokryty zabudową mieszkalną.

Parafia w Kłobucku, konsolidująca okoliczne tereny, należy do jednych z najstarszych - jej historia sięga XIII, a być może nawet XII wieku. Niestety, nie zachowały się żadne źródła zawierające informacje o funkcjonowaniu ówczesnego kościoła w tamtym okresie.

Na początku XV w. proboszczem kłobuckim był ksiądz Bartłomiej Długosz, który w 1434 r. przekazał parafię swojemu bratankowi Janowi, autorowi dziejów Polski. W 1454 r. Jan Długosz ufundował klasztor, do którego sprowadził Kanoników Regularnych z Krakowa. Znacznej wielkości obszar podległy zarządowi plebana kłobuckiego (tj. okręg parafialny) obejmował Kłobuck, Staromieście, Zawadę, Opatów, Waleńczów, Zagórze, Zakrzew, Libidzę, Pierzchno, Kamyk, Lgotę, Grodzisko, Wręczyce, Mokrą, Łobodno, Kalej, Szarlejkę, Kopiec, Truskolasy, Iwanowice, Rębielice Królewskie, Dankowice, Złochowice, młyn Mierzanów, kuźnię Herbołtowską, kuźnicę Piłę i kuźnicę Hankową. Wcześniej wydzielono z niej Wilkowiecko, Krzepice, Białą Górną oraz Przystajń.

Trudne chwile przypadają na wiek XV. Kilkrotnie kłobuczanie nękały nieprzyjacielskie najazdy, a w 1469 r. - pożar zniszczył całe miasto. Znaczne zmiany przychodzą na przełomie XVI i XVII i wiążą się z rozwojem przemysłu żelaznego. Starosta krzepicki, marszałek wielki koronny Mikołaj Wolski, zmodernizował w okolicach Kłobucka hutnictwo. Jemu też zawdzięcza Kłobuck przebudowę klasztoru oraz prawdopodobnie uformowanie pierwszego pałacu w Zagórze. Wokół zakładów powstawały nowe osady, rozwijało się rzemiosło i handel. W wieku XVII w mieście istniał szereg cechów: szewski, kuśnierski, rzeźnicki, piekarski, krawiecki, kowalski i sukieniczny. Rozwinęła się również produkcja wina i gorzalki, a także piwowarstwo.

W 1658 r. Sejm Warszawski ustanowił Kłobuck siedzibą starostwa, które następnie nadał w wieczyste posiadanie klasztorowi Paulinów na Jasnej Górze. Po "potopie szwedzkim" miasto podupadało ekonomicznie. W 1689 r. zostało całkowicie spalone.

W wyniku II rozbioru Polski Kłobuck znalazł się w zaborze pruskim. Władze pruskie odebrały starostwo Paulinom i włączyły je do dóbr rządowych. Po 1815 r. Kłobuck wszedł w skład Królestwa

⁶ J. Laberschek, *dz. cyt.*, s. 104-107; Z. Perzanowski, *Zarys dziejów miasta Kłobuck*, Kraków 1958, s. 28.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 39

Polskiego i wraz z przyległymi ziemiami należał do uposażenia carskiego. Były to kolejne lata stagnacji dla miasta. Wskutek postępującej agraryzacji w 1870 r. Kłobuck utracił prawa miejskie, które odzyskał dopiero w 1917 r. Stan miasta był jednak niezadowolający, a poprawa gospodarcza nastąpiła dopiero po II wojnie światowej.

W 1952 r. Kłobuck stał się siedzibą władz powiatowych. Na te lata przypada rozwój przemysłowy całego regionu. W sąsiednich gminach powstały kopalnie rud żelaza, a na przedmieściach Kłobucka - zakład wzbogacania rudy. Wówczas rozpoczął działalność m.in. Zakład Przetwórstwa Tworzyw Sztucznych "ERG".

Równoległe z rozwojem przemysłu postępował rozrost miasta: powstały nowe dzielnice mieszkaniowe, jak również centrum administracyjno i kulturalne. Po reformie administracyjnej kraju w 1975 r. oraz likwidacji przemysłu ciężkiego, rozbudowa Kłobucka została zahamowana. Wówczas to zakłady górniczo – hutnicze przekształcono w Zakłady Budowy Maszyn, w których produkowano maszyny i urządzenia dla przemysłu wydobywczego i hutniczego.

W ostatnich latach rozpoczęto rewitalizację miasta oraz jego rozbudowę. Powstały liczne, nowe osiedla zabudowy jednorodzinnej. Dziś Kłobuck jest miastem powiatowym i stanowi centrum administracyjne regionu, w skład którego wchodzi 9 gmin. Tym samym stał się ważnym węzłem handlowo – usługowym oraz ośrodkiem administracyjno – gospodarczym.

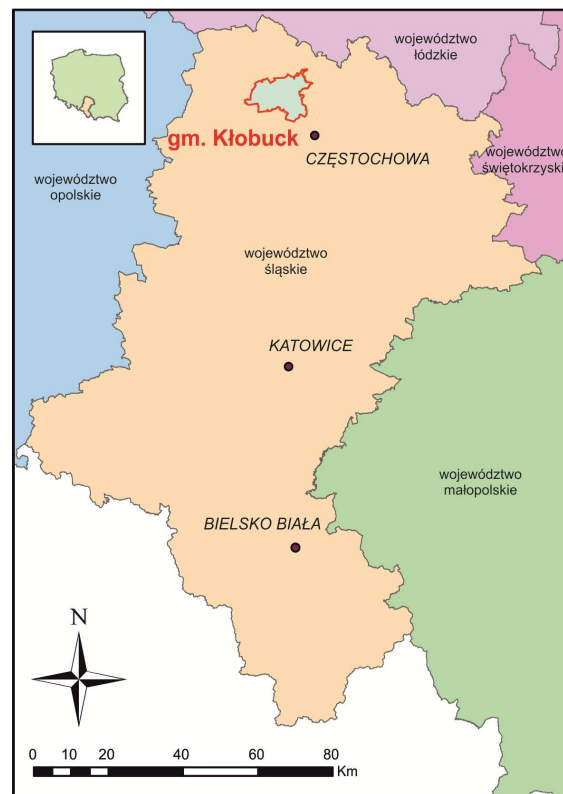
5.2.2. Krajobraz kulturowy

Gmina Kłobuck jest położona w północno-zachodniej części województwa śląskiego. Graniczy z pięcioma innymi gminami: Wręcycą Wielką od południa, Opatowem od północno-zachodu, Miedźnem od północy, Mykanowem od wschodu oraz miastem Częstochową od południowego – wschodu.

Miasto Kłobuck jest siedzibą gminy, w skład której wchodzi 10 sołectw: Biała, Borowianka, Gruszewnia, Kamyk, Kopiec, Lgota, Libidza, Nowa Wieś i Rybno. Obszar ten zamieszkuje ok. 21 tyś. mieszkańców, w tym Kłobuck - ok. 14 tyś.

Centralnym i historycznym ośrodkiem tego regionu jest miasto Kłobuck. Jego też dzieje w głównej mierze nadają ton historii i dziedzictwu gminy.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 40

Rysunek 1. Lokalizacja gminy Kłobuck w województwie śląskim

Gmina w obecnym kształcie terytorialnym jest tworem sztucznym, ale zajmuje część obszaru nad Białą i Czarną Okszą - dopływami Liswarty, który można nazwać umownie "ziemią kłobucką".

Od początków teren ten związany był z regionem małopolski i wchodził w skład starostwa krzepickiego. Wzmianki o odrębności terytorialnej Kłobucka i okolic pochodzą z XVII w., kiedy to powstało starostwo kłobuckie. Pod panowaniem pruskim (mimo demograficznego i gospodarczego rozwoju) ziemia kłobucka utraciła samodzielność i została włączona do powiatu częstochowskiego. Stan ten trwał przez kolejne okresy funkcjonowania Księstwa Warszawskiego, Królestwa Polskiego, Rzeczypospolitej Polskiej oraz przez okresy wojenne. Ziemia kłobucka – jako odrębna jednostka – powróciła na mapy administracyjne dopiero w latach pięćdziesiątych XX wieku.

Według regionalizacji fizyczno-geograficznej, gmina znajduje się na pograniczu dwóch makroregionów: Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej i Wyżyny Śląskiej oraz w obrębie Wyżyny Wieluńskiej i Obniżenia Warciańsko - Prośnieńskiego. Jest to obszar zbudowany z utworów czwartorzędowych, pokrywających m.in. wapień margliste, piaskowce i iły. Dominującym typem gleb rejonu Kłobucka są bielice. Bliskość rozbudowanej sieci rzecznej oraz względna żyzność tego obszaru, sprzyjały procesom osadniczym. Czynniki takie jak: łagodne ukształtowanie powierzchni terenu gminy (niewielkie różnice rzędnych oraz małe nachylenia) czyniły go dostępnym dla działalności gospodarczej.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 41

Jak wspomniano w niniejszym rozdziale, początki historyczne Kłobucka sięgają czasów średniowiecznych. Pozytywny wpływ na rozwój terenów kłobuckich wywarło dogodne położenie przy dawnym trakcie handlowym z Krakowa na Śląsk i do Wielkopolski, biegnącym m.in. przez Częstochowę i Krzepice. Z tą drogą krzyżowały się w Kłobucku inne ważne trakty komunikacyjne: wielka droga do Sieradza, czy też droga do Brzeźnicy. Pierwotnie osada kłobucka miała charakter ulicówki z poszerzeniem drogi - nawsiem, spełniającym rolę placu targowego w miejscu rozwidlenia dróg. W tym okresie musiały także powstać wsie Zawada i Zagórze. We wsi Zawada do dziś zachował się układ przypominający łańcuchówkę.

Centralnym punktem nowego miasta lokacyjnego był czworokątny rynek, ograniczony ze wszystkich stron zabudową oraz z ulicami odchodzącymi od każdego naroża. Stara osada z czasem stała się przedmieściem i w zasadzie nigdy nie straciła swojego znaczenia.

Równocześnie z lokacją, obok wsi Zagórze powstał folwark królewski, a w późniejszym okresie - pałac i dwór. Miasto początkowo otaczał szeroki wał z palisadą, który został zabudowany w II połowie XVI wieku.

Po II wojnie światowej powstało osiedle zabudowy wielorodzinnej: na północ od dotychczasowego centrum. W późniejszym czasie pojawiła się zabudowa jednorodzinna na północnym-wschodzie i zachodzie miasta. Do czasów obecnych zachowały się: układ przedkolacyjny - tj. ulica 3 Maja (obustronnie obudowana z ul. Staszica), układ śródmieścia (z rynkiem z czasów lokacji miasta przez Kazimierza Wielkiego), ul. Wały i ul. Okólna oraz fragmenty dawnej wsi Zawada i wsi Zagórze z dawnym folwarkiem. Wymienione fragmenty można określić jako „Stare Miasto” i "Przedmieścia". Poza tym zachowała się bogata sieć dróg i ulic z różnych okresów.

Osadnictwo na terenach wiejskich można zaliczyć do typu rozproszonego. Początkowo, prawdopodobnie wsie były lokowane jako typowe, średniowieczne ulicówki, owalnice, a także łańcuchówki (wieś Zawada, Biała oraz Łobodno). Późniejszy rozwój osadnictwa typowy dla XIX w. Królestwa Polskiego spowodował rozproszenie zabudowy wiejskiej, która obecnie swym układem przestrzennym przypomina raczej wielodrożnice.

Istotne znaczenie dla krajobrazu kulturowego gminy Kłobuck ma funkcjonowanie przez pierwsze wieki w ścisłych związkach z Małopolską. Działaniu temu przypisuje się m.in. zabytkowy układ urbanistyczny Kłobucka, czy też architekturę sakralną.

Pod względem etnicznym obszar Kłobucka i okolic zamieszkiwany był przez ludność polską. Mniejszość stanowili koloniści niemieccy. Duże znaczenie w historii gminy miała ludność żydowska, o roli, której świadczą pozostałości cmentarza żydowskiego w Kłobucku.

Podsumowując, Kłobuck i okolice są obszarem ukształtowanym w wielowiekowym procesie historycznym. Ślady tego dziedzictwa są obecne w lokalnym krajobrazie kulturowym, choć znaczna część substancji zabytkowej (np. most na rzece Białej Okszy w Kłobucku Zagórze) uległa zniszczeniu w wyniku błędnych decyzji podjętych w czasach Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 42

5.2.3. Formy ochrony zabytków

Przypomnieć należy, iż formami ochrony zabytków wymienionymi w art. 7 ustawy z dnia 23.07.2023 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 840) są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Z kolei art. 22 ust. 4 cyt. ustawy mówi, iż wójt, burmistrz lub prezydent miasta prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: zabytki nieruchome wpisane do rejestru; inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków (prowadzonej przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków w formie kart adresowych); inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 22 ust. 5 cyt. ustawy).

5.2.4. Zabytki nieruchome

Należy podkreślić, iż zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 23.07.2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 840) opiece i ochronie podlegają, bez względu na stan zachowania, następujące zabytki nieruchome:

- krajobrazy kulturowe;
- układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane;
- dzieła architektury i budownictwa;
- dzieła budownictwa obronnego;
- obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe;
- cmentarze;
- parki, ogrody i inne formacje zaprojektowanej zieleni;
- miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność osób wybitnych osobistości lub instytucji.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 43

Na terenie gminy Kłobuck zlokalizowane są zabytki nieruchome w postaci układów urbanistycznych i założeń przestrzennych, budynków o funkcji sakralnej, rezydencjonalnej, mieszkalnej, przemysłowej oraz małej architektury i parków.

Największe ich skupiska znajdują się w historycznych ośrodku miejskim – Kłobucku, pozostałe rozrzucone są na terenie całej gminy. Stanowią one materialne świadectwo historii gminy i posiadają nierzadko wybitne wartości artystyczne.

Zabytki zostały uporządkowane w dziewięciu kategoriach. Szczegółowe informacje zawierają poniższe tablice, w których podsumowano liczby zabytków z danych miejscowości i w poszczególnych kategoriach oraz wyszczególniono zabytki wpisane do rejestru zabytków.

Tabela I. Zestawienie liczbowe zabytków nieruchomych w poszczególnych miejscowościach gminy Kłobuck

Miejscowość/część miejscowości:	Liczba zabytków:
Biała Górna	5
Kamyk	4
Kłobuck	28
Kopiec	3
Lgota	1
Libidza	1
Łobodno	2
Nowa Wieś	2
Razem:	45

Tabela II. Zabytki nieruchome z terenu gminy Kłobuck wpisane do rejestru zabytków

Lp	Nazwa:	Lokalizacja:	Nr rej. zabytków:	Datowanie:
1	Dzwonnica przy kościele parafialnym św. Stanisława	Biała Górna, ul. Kościelna	A/271/2022	1746 r.
2	Dwór	Kamyk, Pl. Witosa 2	A/53/76	1840 r.
3	Układ urbanistyczny w ramach historycznego założenia	Kłobuck, śródmieście	A/49/78	XII - XIII w., XIV w.
4	Kościół parafialny p.w. Św. Marcina i Małgorzaty	Kłobuck, ul. 3 Maja 42	A/42/78	XIII w., XV, XVII, XVIII - XIX w.
5	Klasztor, ob. plebania parafii p.w. Św. Marcina i Małgorzaty	Kłobuck, ul. 3 Maja 42	A/43/78	XV, XVII w.
6	Wikarówka parafii p.w. Św. Marcina i Małgorzaty	Kłobuck, ul. 3 Maja 42	A/44/78	XV, XIX w.
7	Spichlerz w zespole kościoła parafialnego p.w. Św. Marcina i Małgorzaty	Kłobuck, ul. 3 Maja 42	A/45/78	XV, XIX w.
8	Budynek dawnej łaźni miejskiej	Kłobuck, ul. Wieluńska 11	A/1116/2023	XVIII/XIX w.
9	Zespół pałacowo-parkowy	Kłobuck Zagórze ul. Zamkowa 8a	A/46/78	1795 r., 1891 r.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 44

10	Most na rzece Okszy	Kłobuck	A/48/78	XVIII/XIX w.
----	---------------------	---------	---------	--------------

Oprócz ujętych w powyższej tabeli zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru, w **wojewódzkiej ewidencji zabytków** figurują również:

- spichlerz dworski w Kamyku;
- baszta w murze ogrodzenia obecnej plebanii parafii pw. Św. Marcina i Małgorzaty w Kłobucku;
- zespół poklasztorny Kanoników Regularnych Św. Marcina i Małgorzaty w Kłobucku;
- kaplica przy ul. Jana Długosza w Kłobucku;
- budynek dworca kolejowego przy ul. Kolejowej 7 w Kłobucku;
- budynek mieszkalny przy ul. Kolejowej 2 w Kłobucku;
- budynek mieszkalny przy ul. Kolejowej 3a w Kłobucku;
- zabudowa mieszkalna przy ul. Rynek Jana Pawła II nr 1-3;
- dawna papiernia (obecnie Dom Salezjanów) w Kopcu;
- pozostałości założenia dworskiego w Nowej Wsi.

Tabela III. Zabytki nieruchome w ewidencji zabytków gminy Kłobuck w poszczególnych kategoriach

Kategoria:	Liczba zabytków:
1. Układy i zespoły przestrzenne	2
2. Architektura sakralna	
Kościoły	2
Klasztory	1
Kaplice	8
Inne obiekty sakralne lub związane z obiektami sakralnymi	5
Cmentarze	2
Cmentarze niechrześcijańskie	1
3. Architektura rezydencjonalna	
Pałace i zespoły pałacowo-parkowe	1
Dwory i zespoły dworsko-parkowe	5
4. Zabudowa mieszkalna	12
5. Zabudowa gospodarcza	3
6. Zespoły i budynki przemysłowe	1
7. Obiekty użyteczności publicznej	2
Razem:	45

Układy i zespoły przestrzenne

Zespół urbanistyczny jest grupą powiązanych przestrzennie budynków, wyodrębnionych ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub też mającym związek z danym wydarzeniem historycznym. Wraz z otaczającym go krajobrazem tworzy kompozycyjną całość na konkretnym obszarze.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 45

W gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck wyróżniono jeden układ urbanistyczny w ramach historycznego założenia miasta Kłobucka oraz jeden zespół przestrzenny, utworzony przez zabudowania poklasztorne Kanoników Regularnych w Kłobucku.

Na szczególną uwagę zasługuje centrum osadnicze miasta Kłobucka, które ukształtowało się na wzniesieniu, ponad poziomem rozlewisk doliny rzeki Białej Okszy, opływającej miasto od zachodu.

W rozwoju układu przestrzennego Kłobucka można wyróżnić kilka charakterystycznych faz. **Stadium przedlokacyjne** (XII-XIII w.) związane było z okresem funkcjonowania gródka na terenie późniejszej wsi Grodzisko. Wówczas to nastąpił rozwój osady łowieckiej w obrębie późniejszego Staromieścia (tereny na południe od kościoła parafialnego), wzdłuż drogi prowadzącej do grodu. Kolejnym wyróżniającym się okresem jest **wczesna faza lokacyjna**, przypadająca na drugą połowę XIII w. Być może były to czasy lokacji wsi i erygowania parafii dokonane przez Bolesława Wstydliwego lub Leszka Czarnego. Osada ta, uformowała się na przestrzeni ok. 71 łanów (teren miasta i przedmieść Zawady i Staromieścia). Posiadała ona wytyczone wiejskie centrum w formie nawsia (tj. części gruntów wsi będącej wspólną własnością jej mieszkańców, obejmującej zwykle drogę pomiędzy rzędami chałup, pastwisko lub pole gminne; w środku lub na końcu wsi ulica się rozszerzała nieco bardziej – tam znajdował się kościół, kramy oraz jatki wiejskie), rozciągniętego na linii północ-południe (wspomnianej drogi prowadzącej do gródka) oraz działki siedliskowe ulokowane prostopadle do tej osi.

Kościół zlokalizowano po stronie północnej oraz wytyczono role o rozłogu łanowo-leśnym, wraz z uposażeniami sołeckim i plebańskim. Następną fazą przypada na moment lokacji miasta na prawie magdeburskim (ok. 1339-1344 r.), zapewne na podstawie niezachowanego przywileju Kazimierza Wielkiego. Wówczas wytyczono rynek po północnej stronie kościoła parafialnego i nawsia, które w rezultacie stało się przedmieściem (tzw. Staromieście).

Na podstawie zachowanych materiałów kartograficznych (Mapa Gilly'ego z 1802 -1803 r.⁷; Plan miasta z 1790 r.⁸) można stwierdzić, iż Kłobuck otrzymał typowy układ szachownicowy z czworobocznym rynkiem w centrum, zlokalizowany na osi północ-południe wraz z blokami zabudowy przyrynkowej.⁹

Wobec licznych przekształceń układu urbanistycznego w latach późniejszych (tzn. regulacji przeprowadzonych na przełomie XVIII i XIX w., a także wyburzenia bloku przyrynkowego po 1945 r.) nie jest możliwym przeprowadzenie szczegółowej analizy metrologicznej i tym samym rekonstrukcji średniowiecznego planu miasta. Jednakże z dużym prawdopodobieństwem możemy

⁷ Publ. A. Berdecka, *Lokacje i zagospodarowanie miast królewskich w Małopolsce za Kazimierza Wielkiego (1333-1370)*, Wrocław 1982, ryc. 22.

⁸ AJG, Mapa rozległości miasta Kłobucka... i ściany wsiów go otaczających wyrażająca... w r. 1789 udziałana... z delineacji J. P. Majewskiego... w r. 1790... przez J. Kromera geometrę zrysowana, sygn. 1137; publ. m.in.: F. Kíryk (red.), *dz. cyt.*, s. 238.

⁹ B. Krasnowolski, *dz. cyt.*, cz. II, s. 93.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 46

założyć, że bloki zabudowy były jednofrontowe, skierowane ku rynkowi lub drodze, z ogrodami i zabudową gospodarczą na zapleczach. Jako przedmieścia funkcjonowały dwie wsie: Staromieście oraz Zawada zlokalizowana po zachodniej stronie rzeki. Miasto lokacyjne posiadało fortyfikacje¹⁰. Pod pojęciem fortyfikacji, należy rozumieć wał ziemny, być może z drewnianą palisadą w jego wczesnej fazie użytkowania, wpasowany w naturalne ukształtowanie tego terenu. Linia obronna miasta zamkniętego od południa Staromieściami, opierała się o wypiętrzenie skalne od północy i wschodu oraz biegła krawędzią stromego stoku doliny Białej Okszy od zachodu. Do miasta prawdopodobnie prowadziły dwie bramy.

Nierozzerwalną częścią układu miasta Kłobuck, związaną z jego historią, jest zespół poklasztorny Kanoników Regularnych, a obecnie Parafia p.w. Św. Marcina i Małgorzaty. Wezwanie Św. Marcina jest uważane za typowe dla podgrodzi oraz fundacji rycerskich i wskazuje na wczesną genezę parafii. Pierwszą, większą rozbudowę zespołu należy jednak wiązać z wiekiem XV i postacią Jana Długosza. Ewolucja zespołu kościelnego została opisana szerzej w podrozdziale 5.5.

Architektura sakralna

W kategorii *Architektura sakralna*, wpisane są do gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck dwa kościoły - kościół parafialny p.w. Św. Marcina i Małgorzaty w Kłobucku oraz kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Wspomożenia Wiernych w Kamyku.

W kompleksie obiektów kościoła w Kłobucku (poza budynkiem głównym), znajduje się także zabytkowy klasztor, wikarówka i spichlerz. Całość otoczona jest kamiennym murem, w którego północno-wschodnim narożu zachowały się ślady po ośmiobocznej baszcie. Zespół ten należy do pierwszorzędnych obiektów tej kategorii i odgrywał olbrzymią rolę kulturotwórczą nie tylko w historii Kłobucka, ale i całego regionu (zob. rozdział 5.5).

Parafia w Kamyku ma znacznie krótsze dzieje. Choć w rejonie obecnego kościoła lokalizuje się kaplicę (zapewne funkcjonującą przy dworze już w XIX w.), początki duszpasterstwa w Kamyku sięgają czasów II wojny światowej. W 1940 r. w miejscowości powstał wikariat, uzależniony od parafii w Kłobucku. Urzędował on w małej kaplicy, wybudowanej przez mieszkańców w 1936 r. przy obecnej ul. W. Reymonta.

Dopiero w 1951 r., z inicjatywy księdza Antoniego Lichoty przystąpiono do budowy kościoła, polegającej na rozbudowie istniejącej kaplicy. Parafię Kamyk erygowano w 1955 r. Wkrótce po tym wzniesiono nową plebanię, a potem dom katechetyczny. Kościół był wielokrotnie remontowany, między innymi w ostatnich latach. Posiada on znaczne walory architektoniczne, jest systematycznie użytkowany i zadbane. Niemniej jednak, na ścianach i posadzce widoczne są spękania. Powodem może być bezpośrednie sąsiedztwo ruchliwego skrzyżowania oraz wadliwie przeprowadzona

¹⁰ Z. Perzanowski, *dz. cyt.*, s. 28.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 47

rozbudowa kościoła. Za sprawę pilną należy uznać określenie przyczyny spękań. Postuluje się również o wykonanie inwentaryzacji obiektu oraz o rozszerzenie jego ochrony poprzez wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Gminna ewidencja zabytków gminy Kłobuck obejmuje ponadto zbiór 6 kaplic. Najstarszymi z nich jest kaplica przy ul. Okólnej, kaplica przy ul. J. Długosza w Kłobucku oraz kaplica p.w. św. Anny w Łobodnie.

Kaplica przy ul. Okólnej w Kłobucku datowana jest na XIX w. W czasach późniejszych była wielokrotnie odnawiana: m.in. w 1901 r. i 1948 r. Zbudowana jest na planie prostokąta, w technice murowanej, posiada tynkowaną elewację. W fasadzie posiada wejście zamknięte łukiem segmentowym, a powyżej profilowany gzyms. W ścianie szczytowej i po bokach wejścia umieszczono wnęki na figury. Stan utrzymania kapliczki jest zadowalający, pomimo lekkiego zawilgocenia ścian i podłogi.

Z kolei kaplicę przy ul. Długosza w Kłobucku wybudowano zapewne w XIX w., a odnowiono gruntownie w 1889 i 1950 r. Jest to obiekt murowany i otynkowany. Jej ściany zewnętrzne posiadają szerokie wnęki zamknięte półkoliście; trójspadowy dach opiera się na zwieńczeniu zakończonym profilowanym gzymsem. Stan kaplicy oceniono na dobry.

Wyjątkowym obiektem jest kaplica p.w. św. Anny w Łobodnie, usytuowana w lesie przy starym szlaku z Łobodna do Kocina - wymurowana z łamanego kamienia wapiennego i cegły. Posiada ona wejście umieszczone w fasadzie w nieregularnej wnęcie zwieńczonej gzymsem. Całość została potynkowana i pobielona. Legenda głosi, że zbudował ją mieszkaniec pobliskiej osady - ojciec chorej córki. Dzięki jego staraniom i modlitwom córka wyzdrowiała. Mieszkańcy osady, często ograbiani przez rabusiów postanowili opuścić to miejsce po latach. Jedynym śladem po osadzie jest właśnie kapliczka, do dziś uznawana za miejsce szczególne. Ponadto na terenie gminy znajdują się zabytkowe kaplice w Kłobucku przy skrzyżowaniu ul. Długosza z Ogrójcową, przy ul. 11 Listopada - kapliczka słupowa z grobem powstańców oraz kapliczka w Lgocie. Do tego zbioru zaklasyfikowano również kaplicę w zespole klasztornym Salezjanów w Kopcu, która prawdopodobnie powstała na miejscu jednego z dwóch budynków po starej papierni.

W kategorii *Architektura sakralna*, mieszczą się także *Inne obiekty sakralne lub związane z obiektami sakralnymi*. Są to: dzwonnica przy kościele parafialnym p.w. św. Stanisława w Białej Górnej, klasztor, wikarówka, domy parafialne (np. dawna "sala katechetyczna" przy ul. Kościelnej 2a w Białej Górnej). Stwierdzić należy, że wymienione obiekty na tym terenie są wyjątkowe i w pełni zasługują na ochronę.

Cmentarze

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 48

Założenia cmentarne należą do kategorii *Architektura sakralna*, lecz wymagają osobnego omówienia. W gminie Kłobuck funkcjonują dwa cmentarze grzebalne rzymskokatolickie - w Kłobucku i w Białej Górze, założone prawdopodobnie w XIX w. Są to dość rozległe założenia, ogrodzone praktycznie w całości murem z kamienia wapiennego. Niestety, nie zachowały się nagrobki z XIX w., natomiast dość licznie występują nagrobki z początku XX stulecia. Ich stan zachowania wymaga podjęcia prac konserwatorskich.

Cmentarz przy ul. Częstochowskiej w Kłobucku został powiększony w 1924 r. staraniem proboszcza ks. Antoniego Zagrzejewskiego. Niejednoznaczne są informacje o powstaniu murowanej z cegły kaplicy cmentarnej w stylu neogotyckim. Prawdopodobnie wybudowano ją w 1928 r. Inna hipoteza głosi, iż w I poł. XIX w., staraniem dziedziczki Pierzchna - Klary Kamińskiej, na cmentarzu wzniesiono kapliczkę. W 1851 r. ksiądz Jarnuszkiewicz wystąpił do konsystorza o jej poświęcenie, by mógł w niej odprawiać msze w intencji zmarłych. Kaplica istnieje do dziś wraz z jej pierwotnym wyposażeniem.

Po społeczności żydowskiej, stanowiącej dość liczną grupę wśród mieszkańców Kłobucka aż do II wojny światowej, pozostał nieczynny cmentarz przy ul. Sadowej, założony prawdopodobnie w XIX w. Do dnia dzisiejszego zachował się tylko jeden zdegradowany nagrobek. Obecnie trudno uchwycić granice cmentarza, a jego teren jest bardzo zaniedbany i wymaga uporządkowania. Brak jest również odpowiedniego oznakowania nekropolii, np. w postaci tablicy informacyjnej.

Architektura rezydencjonalna

Następną kategorią zabytków, liczącą 6 obiektów, jest *Architektura rezydencjonalna*. W jej ramach można wyróżnić dwie główne grupy: pałace i zespoły pałacowo - parkowe oraz dwory i zespoły dworsko - parkowe, stanowiące obiekty charakterystyczne dla obszarów miejsko-wiejskich.

Przykładami zachowanej architektury rezydencjonalnej z terenu gminy Kłobuck są:

- zespół pałacowo-parkowy w Kłobucku Zagórze,
- zespół dworski w Kamyku,
- zespół dworski w Kopcu;
- pozostałości po zespole dworskim w Nowej Wsi.

Na uwagę zasługuje również dwór usytuowany w pobliżu pałacu w Kłobucku Zagórze.

Przykłady architektury rezydencjonalnej z Kłobucka Zagórze i z Kamyka zostały opisane w podrozdziale 5.5. *Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy*.

Posiadłość dworska w Kopcu należała do Heleny i Władysława Babickich. Po ich śmierci (lata 30-te XX w.) majątek przeszedł w posiadanie Towarzystwa Salezjańskiego. W skład zespołu wchodzi budynek starej papierni (przypisany do kategorii *Zespoły i budynki przemysłowe*), willa (budynek główny - dwór), wzniesiona w 1905 r., kaplica oraz współczesna zabudowa gospodarcza.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 49

Nieco mniej okazałe prezentował się murowany dwór z drewnianym, ażurowym gankiem w Nowej Wsi. Wraz z czworakami oraz zabudową gospodarczą i otaczającym go parkiem datowany jest na początek XIX w. W wyniku ostatniej przebudowy budynek dworu znacznie utracił walory zabytkowe.

Szcątkowe informacje znane są na temat budynku dworu w pobliżu pałacu w Kłobucku Zagórze (ul. Zamkowa 10), co czyni go wyjątkowo intrygującym. Na podstawie cech stylistycznych datowano go na przełom XIX i XX wieku.

Szczególnym przypadkiem w omawianej kategorii są zabytkowe założenia zieleni – parki, będące nierozdzielalną częścią zespołów pałacowych i zespołów dworskich.

Pierwszym z nich jest park przypałacowy w Kłobucku Zagórze, objęty najwyższą formą ochrony konserwatorskiej, jaką jest wpis do rejestru zabytków. Kolejnym jest park podworski w Kamyku. Obecnie dość słabo czytelny i zaniedbany, stanowi część założenia dworskiego z XIX w. i pocz. XX wieku.

Wskazuje się również na zabytkowe założenia zieleni w zespołach podworskich w Kopcu oraz Nowej Wsi. Park funkcjonujący przy dworze w Kopcu, a obecnie w zespole klasztornym Salezjanów, zapewne założony został na początku XX w.

Powstanie parku dworskiego w Nowej Wsi należy wiązać z okresem powstania dworu, przypadającym na początek XIX w. Parki te wydają się być dobrze utrzymane, lecz wymagają inwentaryzacji i przemyślanej ochrony. W tym celu należałoby wykonać fachową dokumentację w postaci studium architektoniczno-historycznego, stanowiącego podstawę do dalszych działań konserwatorskich. Postuluje się również o wpisanie powyższych parków do gminnej oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Zabudowa mieszkalna

Najobszerniejsza z kategorii wyodrębnionych w spisie gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck, licząca 12 jednostek, obejmuje zabudowę o funkcji mieszkalnej (kamienice, zabudowa przyrynkowa, oficyny i wille podmiejskie, obiekty drewniane).

W tej grupie zdecydowana większość to obiekty zlokalizowane na terenie miasta Kłobucka. Dominuje tu zabudowa XIX i XX-wieczna.

Murowana zabudowa rynku w Kłobucku powstała w miejscu dawnej architektury drewnianej, spalonej m.in. podczas pożaru w 1832 r. Zachowane elementy są budynkami murowanymi z kamienia wapiennego. Obecnie w większości nie posiadają cech zabytkowych lub ich walory zabytkowe są znikome. Wielokrotnie jednak są sadowione na starszych fundamentach i piwnicach, tak jak np. dom nr 9 (obecnie nie istnieje).

Dobrze zachowanym budynkiem, z nową aranżacją na cele gastronomiczne, jest dom narożny nr 1-3 (w chwili obecnej wystawiony na sprzedaż). Został on wniesiony prawdopodobnie w XVIII w., a w XIX w. nabudowano doń piętro. W elewacji frontowej kondygnacje zaznaczono profilowanym gzymsem; na piętrze podziały akcentują płaskie lizeny. Ciekawymi przykładami zabudowy podmiejskiej mogą być: neobarokowy budynek przy ul. Wieluńskiej 11, willa przy ul. Staszica 53 i drewniana willa przy ul. J. Długosza 62.

Unikatowy jest dom przy ul. Staszica 34. Pozostałe budynki stanowią przykłady architektury wiejskiej. Są to budynki drewniane usytuowane wzdłuż dróg przecinających wieś Łobodno oraz w centrum historycznej Białej.

Fotografia 1. Budynek narożny nr 1-3 w zachodniej pierzei kłobuckiego Rynku

Zespoły i budynki przemysłowe

Nader skromnie prezentują się zespoły i budynki poprzemysłowe z terenu gminy Kłobuck. Wynika to głównie z rolniczej genezy tego obszaru – rozwój przemysłu na dużą skalę nastąpił dopiero po II wojnie światowej. Faza industrialna miasta przypada na drugą połowę XX w. i wiąże się z rozbudową kompleksu przemysłowego w Zagórz, powstaniem strefy przemysłowej poza miastem przy drodze krajowej Nr 43 - tzw. "Prażaki" oraz rozwojem magistrali kolejowej Śląsk - Gdynia.

Trzecim skupiskiem podmiotów gospodarczych jest teren u zbiegu ulic Korczaka i Kołtataja, który ma stosunkowo wczesną historię powstania. Najbardziej zaniedbanymi są obiekty przemysłowe w Kłobucku - Zagórz - m.in. destylarnia żywicy oraz tartak z okresu międzywojennego. Na chwilę obecną wymagają ogólnego zagospodarowania oraz podjęcia pilnych robót remontowo-budowlanych. Postuluje się o zachowanie ich pierwotnych funkcji, brył i dekoracji architektonicznej.

Obiektem przyporządkowanym do rozpatrywanej kategorii jest jedyny pozostały budynek starej papierni paulińskiej w Kopcu, zajmowany przez nowicjat Towarzystwa Salezjańskiego. Metryka

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 51

budynku sięga zapewne II poł. XVIII w. Od 1796 r. był użytkowany jako fabryka papieru. Później, w wieku XIX został przystosowany do funkcji młyna.

W wyniku licznych remontów i przebudowań po 1945 r. oraz w latach obecnych zatracił swoją pierwotną formę. Obecnie usytuowany jest na planie prostokąta, z dostawionymi w narożniku zachodnim i przy elewacji wschodniej prostokątnymi przybudówkami. Posiada dwie kondygnacje oraz pomieszczenia na poddaszu w części środkowej budynku. Budynek znajduje się w bardzo dobrym stanie technicznym, a w ostatnich latach został poddany termomodernizacji.

Zabudowa gospodarcza

Ostatnią kategorią obiektów zabytkowych z terenu gminy Kłobuck jest *Zabudowa gospodarcza*. Nie licząc spichlerza w zespole kościoła parafialnego w Kłobucku, kategorię reprezentują jedynie trzy kompleksy. Wszystkie zostały wzniesione w XIX w. Są to: zagroda - obora i stodoły przy ul. Kościelnej 2 w Białej Górnej, spichlerz w Kamyku, obora i stodoły w Nowej Wsi. Wszystkie stanowią części składowe założeń kościelnych lub dworskich. Zagroda przy ul. Kościelnej 2 w Białej Górnej tworzy zespół z plebanią i inną zabudową kościelną Parafii p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika. Spichlerz w Kamyku jest elementem folwarku działającego przy dworze. Zabudowa gospodarcza w Nowej Wsi wraz z budynkiem czworaków i parkiem również stanowi relikty zespołu podworskiego. Obiekty te są w złym stanie technicznym i wymagają pilnych prac remontowych i konserwatorskich.

Obiekty użyteczności publicznej

Do kategorii zabytków będących obiektami użyteczności publicznej należą dwa budynki zlokalizowane na terenie Kłobucka: dawna łaźnia miejska przy ul. Wieluńskiej 11, pochodząca z XVIII-XIX w. oraz budynek dworca kolejowego przy ul. Kolejowej 7, datowany na okres międzywojenny XX w.

5.2.4. Zabytki ruchome

Cyt. ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje pojęcie zabytku ruchomego następująco: „zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 52

байдз zdarzenia, kt3rych zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartośc artystyczną, historyczną lub naukową”.

Do zabytk3w ruchomych można zaliczyć przede wszystkim: dzieła sztuk plastycznych; kolekcje stanowiące zbiory przedmiot3w zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji os3b, kt3re tworzyły te kolekcje; numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale, i ordery; wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu, oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego; niekt3re materiały biblioteczne; instrumenty muzyczne; wytwory dzieła sztuki ludowej i rękodzieła, a także inne obiekty etnograficzne, instrumenty muzyczne, przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Na terenie gminy Kłobuck znajdują się cenne zbiory zabytk3w ruchomych stanowiące wyposażenie obiekt3w sakralnych. Wszystkie te zabytki sę objęte ścisłą ochroną i opieką konserwatorską. Największy zespół zabytk3w ruchomych stanowi wyposażenie kościoła parafialnego pw. Św. Marcina i Małgorzaty, wyszczeg3lnione w *Aneksie 2*. Sę to przede wszystkim ołtarze, chrzcielnice, obrazy, rzeźby, krucyfiksy, epitafia, monstrancje i inne elementy wyposażenia. Tak oto opisuje ten zbi3r Teresa Małkowska-Holcerowa oraz Jadwiga Mańkowska-Jurczakowa:

Ołtarze:

- główny ołtarz pseudobarokowy (1), wykonany w 1911 r. na wz3r starego Pawła Turbasa;
- dwa ołtarze boczne rokokowe (2-3), wykonane w 1772 r. przez snycerza Jana Jaworskiego, odnowione w 1896 i 1958 roku, lewy z rzeźbami nieokreślonego świętego i świętej, św. Stanisława Biskupa oraz Boga Ojca w otoczeniu anioł3w i putt3w w zwieńczeniu, w nim obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem, gotycki, zapewne z 1 poł. XV w., przemalowany, w sukience srebrnej, barokowej, trybowanej, 1 poł. XVIII w.; prawy sygn. przez Jaworskiego, z rzeźbami śś. Jana Chrzciiciela i Ludwika oraz grupą Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej w otoczeniu anioł3w i putt3w w zwieńczeniu; w nim obraz św. Anny Samotrzeć z 1 poł. XVIII w. (?), w metalowej, trybowanej sukience;
- tron eucharystyczny późnobarokowy z 1782 r., sygnowany przez Jaworskiego;
- ołtarz w oratorium, rokokowy z 2 poł. XVIII w. (4), z obrazem św. Wincentego Ferreriusza - XVIII w., fundacji Zaremby (?);
- pozostałe ołtarze pseudobarokowe z 1920 r.;

Zabytkami ruchomymi stanowiącymi wyposażenie kościoła sę również:

- środkowa część późnobarokowego tabernakulum z płaskorzeźbą Ukrzyżowania (2 poł. XVIII w.);
- ch3r muzyczny wsparty na czterech kolumnach oraz organy o formach późnobarokowych;

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

53

- ambona późnobarokowa z 2 poł. XVIII w., odnowiona w 1896 i 1961 roku, w kształcie łodzi Piotrowej z rzeźbami syren i delfinów, płaskorzeźbionymi symbolami czterech ewangelistów na parapecie oraz ozdobną bramką przy schodach.

Chrzcielnice:

- późnogotycka (1) z 1492 r. (?); kamienna, ośmioboczna, o bogatej dekoracji maswerkowej, z przedstawieniami symbolicznymi oraz herbami: Orzeł Jagielloński, Nieczuja, Poraj, Leliwa, Dębno, Starża, Janina; ponadto dwie tarcze z literą W i znakiem kamieniarza;

- późnobarokowa (2) z XVIII w., drewniana, z czarą podtrzymywaną przez klęczącego aniołka, zniszczona. Stalle po obu stronach prezbiterium, rokokowe z 4 ćw. XVIII w. (w 1787 r. wzmiankowane jako nieukończone), jednorzędowe, dziesięcioosiowe, o przedpiersiach lekko wybruszonych, z bogatą ornamentacją; na zapleckach malowane sceny z życia papieża kardynałów i biskupów, w zwieńczeniu pośrodku owalne obrazy Chrystusa i Matki Boskiej.

Elementy umeblowania takie jak:

- szafa biblioteczna późnorenesansowa z 1 poł. XVII w., z partiami rokokowymi. W skarbcu II trzy szafki ściennie, z nich dwie późnorenesansowe z XVI/XVII w., polichromowane; skrzynia drewniana, okuta, (XVIII w.); komoda zapewne z XVIII w.

Feretryony ludowo-barokowe z obrazami :

- Matki Boskiej Kodeńskiej i Św. Stanisława Biskupa (1); Matki Boskiej i Chrystusa Ubiczowanego (2); z ludową rzeźbą Chrystusa Frasobliwego (3); świecznik wiszący w kształcie głowy jelenia z rzeźbą Herkulesa (?) XVII w.

Obrazy barokowe:

- Apostołowie i Chrystus Zmartwychwstały z 1754 r. (1), fundacji Józefa Praskiego, miejscowego proboszcza, gruntownie odnowione w XIX i XX w.; Św. Jan w Oleju ze scenami męczeństwa w tle, na odwrocie Matka Boska z Dzieciątkiem (14), XVIII w.; Św. Franciszek z Asyżu, XIX w. (15); Stacje Męki Pańskiej barokowo-ludowe z XIX w. (16-25)

Krucyfiksy barokowe:

- nad kruchtą zachodnią (1), prawdopodobnie z XVII/XVIII w. (?); na szafie w zakrystii, być może z XVII w. (2); w oratorium barokowo-ludowe (3);

Ponadto: rzeźba św. Rocha, barokowa, zapewne w XVII/XVIII., szereg rzeźb pochodzących z dawnego ołtarza głównego, późno-barokowego 1796 (?), m. i krucyfiks, Matka Boska, Chrystus Zmartwychwstały, św. Michał Archanioł, Jan Ewangelista, dwaj biskupi, dwaj nieokreśleni święci,

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 54

anioły i putta oraz fragmenty dekoracji - XVIII w., krzyż ołtarzowy, późno-barokowy - druga poł. XVIII w., z Matką Boską i św. Janem.

Epitafia:

- dwa identyczne późno-renesansowe w skromnych obramieniach: Barbary z Roźniatowskich Trepki (zmarłej 1570 r.), z herbem Topór, fundacji syna, Jana Trepki, 1579 r.;
- Piotra Nekandy Trepki, dziedzica Czapli i Kamyka (zm. 1584 r.), z herbem Topór, fundacji Jana Trepki, sędziego ziemi krakowskiej 1597 r.;
- Mikołaja Wolskiego, marszałka wielkiego koronnego, starosty krzepickiego, z owalnym portretem zmarłego, fundacji Jacka Michałowskiego, starosty krzepickiego i kłobuckiego, ok. poł. XVII w.;
- Stanisława Makowskiego, przełożonego klasztoru kłobuckiego (zm. 1630 r.), w obramieniu z festonami;
- Krzysztofa Horlemusa (zm. 1647 r.), pokojowca królewskiego, fundacji żony Anny z Pytowic Pytowskiej, z portretem zmarłego malowanym na blasze;
- Zarębów: Floriana (z 1806 r.) oraz Kazimierza Leona i Edmunda (zm. 1831 r.) (na zewnątrz zakrystii);
- Daniela Ząbkowskiego (zm. 1843 r.), z herbem Odyniec;
- Apolonii z Rafałowskich Ząbkowskiej (zm. 1849 r.);
- Ignacego Ząbkowskiego (zm. 1846 r.).

Dwie monstrancje:

- gotycka o dekoracji późno-renesansowej 1626 r., fundacji Tomasza Krzepickiego proboszcza kłobuckiego, odnowiona w 1961 r.; wieżyczkowa, z literami IS TPC i słabo czytelnym podpisem wykonawcy (?) oraz posążkami Matki Boskiej z Dzieciątkiem, aniołów z emblematami;
- Męki Pańskiej i grupą Ukrzyżowania; 2) ze stopą rokokową drugiej poł. XVIII w. silnie przerobiona i uzupełniona.

Kielichy:

- według tradycji Jana Długosza, złożony z różnych czasowo części, odnowiony po 1950 r.: stopa wczesno-gotycka około poł. XIV w., dekorowana powtarzającym się motywem gałązki z liśćmi i laną plakietką z Ukrzyżowaniem, nodus i tarcza na stopie z rytym herbem Wieniawa XV w., czara o formach gotyckich, trzon nowszy;
- późno-gotycki XV - XVI w., niewątpliwie roboty krakowskiej, fundacji kustosa Jana z Zagórza, z herbem Krzyż (?), o rytej dekoracji maswerkowej na stopie;
- późno-renesansowy XVII w., z nową czarą; 4) zapewne wczesno-barokowy 1 poł. XVII w. Patteny 1761 r.

Inne:

- pacyfikał gotycki 1456 r. (data na dokumencie), odnowionym 1961 r., o kapliczkowym nodusie, z laną postacią Chrystusa i symbolami ewangelistów; stopa w dolnej części późno-barokowa XVIII w., górna część nowa. Relikwiarz Krzyża Świętego, o dekoracji w stylu regencji 1 poł. XVIII w.
- łódka na kadzidło późno-renesansowa 1596 r., z rytą dekoracją i przedstawieniem św. Małgorzaty; ampułki późno-renesansowe, zapewne 1 poł. XVII w;
- pudełko na hostię z 1694 r.;
- misa brązowa, gotycka XV w. z przedstawieniem Wenus (?)
- kłódka żelazna, gotycka, trójkątna.

Ornaty:

- białe: 1 z kolumną o hafcie wypukłym 2 poł VII w.; 2 - 3 z kolumnami o hafcie płaskim; 4. z kolumną pocz. XVIII w.; 5. z kolumną XVIII w.;
- czerwone: gotycki XV w., fundacji Jana Długosza, z tkaniny włoskiej, z haftowaną pretekstą; na części tylnej Chrystus Ukrzyżowany z Marią i św. Janem u stóp krzyża oraz ojcowie kościoła Św. Hieronim, Grzegorz i Augustyn, na części przedniej Św. Jan Chrzciciel i Ambroży oraz herb Wieniawa; 2) z haftem przesytytym, zapewne z 1 poł. XVII w.; z kolumną z brokateli XVI w., boki 2 poł. XVIII w.; z kolumną brokatową XVI - XVII w; z bokami z aksamitu, być może XVII w.;
- zielone: z haftem płaskim pocz. XVIII w.; z kolumną o hafcie płaskim pocz. XVIII w. (?); z kolumną XVIII w., boki XIX w.;
- niebieski z aksamitu XVII w. (?).

Dalmatyki:

- para białych XIX w.;
- para niebieskich z fragmentami XIX w. Stuła zielona, aksamitna XV w. (?), przy ornacie Długosza. Mały dzwon XVII - XVIII w.¹¹

Kapliczki i krzyże przydrożne

Na rozstajach dróg, czy też w miejscach historycznych gminy Kłobuck, można napotkać liczne kapliczki oraz krzyże przydrożne, niejednokrotnie o walorach zabytkowych.

Większość z nich jest współczesnymi replikami pierwotnych, drewnianych obiektów sakralnych. Pozostałe pochodzą z końca XIX i początku XX w. i przetrwały do czasów obecnych w niezmienionej formie. Na szczególną uwagę zasługują:

- kapliczka słupowa przy ul. 11 Listopada w Kłobucku,

¹¹ Opr. na podstawie: Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. VI, Województwo katowickie, Powiat kłobucki, z. 7, red. I. Rejduch-Samkowa, J. Samek, Warszawa 1973.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 56

- kapliczka "biały krzyż" przy ul. Częstochowskiej w Lgocie
- krzyż przy ul. Kłobuckiej w Gruszewni, wpisany do rejestru zabytków ruchomych pod nr rej. B/158.

Powstanie kapliczki słupowej z grobem w Kłobucku szacuje się na XIX w. Stosunkowo niedawno została odremontowana. Kapliczkę z czterech stron zdobią nisze, w których ustawiono figurki Matki Boskiej.

Osobną podgrupę stanowią krzyże murowane. Przykładem jest tutaj urokliwa kapliczka tzw. "biały krzyż", stojąca przy ul. Częstochowskiej (droga krajowa Nr 43) w Lgocie. Zachowana na niej inskrypcja mówi, że fundatorami byli Franciszek i Ewa Grabarowie w 1932 r. Jest to miejsce otoczone stałą opieką mieszkańców wsi.

Prostą, aczkolwiek wyjątkową ma formę krzyż przy ul. Kłobuckiej (droga krajowa Nr 43) w Gruszewni. Unikatowe jest jego zdobienie płaskorzeźbionymi emblematami Męki Pańskiej. Datowany jest na 1776 rok. Według legendy upamiętnia śmierć Ułanów z Częstochowy, którzy utonęli w trakcie manewrów wojskowych w pobliskich bagnach. Krzyż został w latach 30-tych XX wieku przeniesiony i ustawiony przy drodze.

Ze względu na swe walory zabytkowe i historyczne, a także z uwagi na zły stan jego zachowania, opracowany został program prac konserwatorskich mających głównie na celu zabezpieczenie krzyża przed dalszą degradacją.

Fot.2 Kapliczka słupowa przy ul. 11 Listopada w Kłobucku

**Fot 3. Kapliczka "biały krzyż"
przy ul. Częstochowskiej w Lgocie**

**Fot. 4 Krzyż przy ul. Kłobuckiej
w Gruszewni**

Fot. 5 Kapliczka przy ul. Długosza w Kłobucku

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Zgodnie z cyt. ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek archeologiczny to „zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem”.

Obszar gminy Kłobuck należy do jednego z lepiej rozpoznanych pod względem archeologicznym regionów w Polsce. Najstarsze ślady obecności ludzi na tym terenie to pojedyncze znaleziska z epoki kamienia. Najliczniejszą grupę stanowisk archeologicznych stanowią relikty osadnictwa z epoki brązu oraz z okresu wpływów rzymskich.

Powstała w ówczesnych czasach sieć osadnicza ludności kultury łużyckiej i przeworskiej ma znaczenie ponadregionalne i była przedmiotem zainteresowania poszukiwaczy od początku XX wieku. Systematyczne badania rozpoznawcze rozpoczęli tu w latach 50-dziesiątych pracownicy nauki z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Na trzech stanowiskach: nr 1, 2, 3 w Kłobucku-Zakrzewie (odkrytych w trakcie badań powierzchniowych), przeprowadzono badania wykopaliskowe.

Stanowisko nr 1 w Kłobucku Zakrzewie, będące cmentarzyskiem kultury łużyckiej, zostało przebadane ratowniczo przez A. Kraussa w 1957 r.

Stanowisko nr 2, tj. schyłkowo-paleolityczna krzemienica i posadowione na niej cmentarzysko kultury przeworskiej, badane było wykopaliskowo w latach 1957, 1964, 1966, 1967 przez zespół archeologów w składzie: R. Borowska, M. Gedl, A. Krauss, K. Godłowski.

Z kolei stanowisko nr 3, które tworzyły osady kultury łużyckiej i przeworskiej, odkryte również w 1957 r., było przedmiotem badań wykopaliskowych prowadzonych w tym samym roku pod kierownictwem A. Kraussa. W roku 1966 badania na stanowisku kontynuował K. Godłowski i P. Kaczanowski. Efekty tych wieloletnich prac poszukiwawczych zostały uwzględnione i opisane

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 59

m.in. w monografii archeologicznej dorzecza Liswarty (M. Gedl, B. Ginter, K. Godłowski, *Pradzieje i wczesne średniowiecze dorzecza Liswarty*, cz. I, Katowice 1970, cz. II, Katowice 1971.)

Rejon miasta Kłobucka był w ostatnich latach wielokrotnie poddawany badaniom archeologicznym w formie tzw. nadzorów archeologicznych przy różnorodnych inwestycjach budowlanych, jak również w formie regularnych wykopalisk prowadzonych w obrębie rynku oraz bloków zabudowy przyrynkowej. Niewielkie badania sondażowe odbyły się również przy kościele parafialnym pw. Św. Marcina i Małgorzaty w Kłobucku.

Liczne nadzory archeologiczne przeprowadzono na terenach miejscowości: Biała Górna, Biała Dolna, Łobodno. Dokumentacja z tych badań, ujęta w formie sprawozdań, dostępna jest w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, Delegatura w Częstochowie.

Ewidencja stanowisk archeologicznych została utworzona dzięki "Archeologicznemu Zdjęciu Polski" (AZP) - ogólnopolskiemu programowi badawczo-konserwatorskiemu, prowadzonemu od 1978 roku. Jego celem jest rozpoznanie metodą badań powierzchniowych i na podstawie kwerend źródłowych, stanowisk archeologicznych na terenie całego kraju oraz budowa archiwum informacji o stanowiskach archeologicznych rozpoznanych tą metodą.

Dla potrzeb AZP obszar kraju został podzielony na prostokątne obszary o powierzchni 37,5 km² oznaczane liczbami arabskimi w systemie nr pasa - nr słupa. Teren gminy Kłobuck objęty jest obszarami lub fragmentami obszarów nr: 83-47; 83-48; 84-46; 84-47; 84-48; 85-46; 85-47; 85-48; 86-47; 86-48.

Realizacja programu AZP zaowocowała jak dotąd, odkryciem szeregu nowych stanowisk archeologicznych, przy równoczesnej weryfikacji stanowisk znanych z poprzednich lat. Większość to punkty i ślady osadnicze, czyli miejsca, w których natrafiono na bardzo niewielką koncentrację materiału zabytkowego. Pozostałe są stanowiskami archeologicznymi o charakterze osadniczym, obronnym, produkcyjnym, kultowym oraz stanowiska, które są użytkowane do dzisiaj - na terenach miast historycznych.

Dokumentacja z badań rozpoznawczych (AZP) w formie sprawozdania tekstowego z badań na obszarze oraz załączonych Kart Ewidencyjnych Zabytków Archeologicznych (KEZAL) sporządzonych dla każdego stanowiska, jest przechowywana w Wojewódzkich Urzędach Ochrony Zabytków. Kopia tych materiałów jest dostępna w Narodowym Instytucie Dziedzictwa.

Na chwilę obecną z terenu gminy Kłobuck jest znanych **157** zabytków archeologicznych nieruchomości, będących stanowiskami archeologicznymi. Wszystkie stanowiska posiadają dokładnie określoną lokalizację i są przyporządkowane do danych miejscowości. Ich wartość poznawcza jest znacznie zróżnicowana, 7 stanowisk wpisanych zostało do rejestru zabytków.

Tablica IV. Stanowiska archeologiczne na terenie miejscowości i gruntach należących do miejscowości w gminie Kłobuck:

Miejscowość/część miejscowości:	Liczba zarejestrowanych stanowisk:
---------------------------------	------------------------------------

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 60

Biała Dolna	21
Biała Górna	8
Borowianka	5
Gruszewnia	4
Kamyk	9
Kłobuck	17
Kłobuck - Brody Malina	1
Kłobuck - Niwa Skrzyszów	4
Kłobuck - Przybyłów	7
Kłobuck - Zagórze	17
Kłobuck - Zakrzew	5
Kłobuck - Smugi	4
Kopiec	7
Lgota	8
Libidza	10
Łobodno	28
Nowa Wieś	1
Rybno	1
Razem:	157

Tabela IV. Stanowiska archeologiczne z terenu gminy Kłobuck wpisane do rejestru zabytków

Lp	Nazwa stanowiska:	Nr obszaru AZP/ Nr stanowiska na obszarze	Nr rej. zabytków:	Funkcja/chronologia:
1	Biała Dolna, stan. 11	85-48/17	A/241/78	średniowieczny gród stożkowaty (zaczysko)
2	Biała Górna stan. 6	85-48/25	A/254/78	ślady osadnictwa z epoki kamienia, okresu prehistorycznego i okresu nowożytnego
3	Kamyk, stan. 1	84-47/5	A/278/78	ślad osadnictwa kultury łużyckiej; ślad osadnictwa z okresu wpływów rzymskich
4	Kłobuck, stan. 1	84-47/1	A/279/78	osada (?) kultury łużyckiej; osada (?) wczesnośredniowieczna
5	Kłobuck, stan. 18 (d. Kłobuck – Zakrzew, stan. 1)	85-46/11	A/280/78	cmentarzysko z epoki brązu/wczesnej epoki żelaza
6	Kłobuck – Zakrzew, stan. 2	84-46/20	A/332/78	osada z epoki kamienia; cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich
7	Rybno, stan. 2	85-46/5	A/333/78	osada kultury łużyckiej z epoki brązu

Wśród wszystkich nieruchomości zabytków archeologicznych, zlokalizowanych w granicach administracyjnych gminy Kłobuck, przeważają stanowiska datowane na epokę brązu, będące relikami osad i cmentarzysk kultury łużyckiej.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 61

Z samego Kłobucka znanych jest kilkanaście stanowisk archeologicznych przypisanych do kultury łużyckiej. Są to: Kłobuck, stan. 1, 2; Kłobuck-Zagórze, stan. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 13, 14, 15; Kłobuck-Zakrzew, stan. 1, 2; Kłobuck-Przybyłów, stan. 1, 2, 3, 4. Osadnictwo łużyckie gromadzi się głównie w zachodniej części gminy.

Na uwagę zasługują także stanowiska rozlokowane na obszarze Łobodna (stan. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 16, 17, 18, 19, 20, 26, 27), Kamyka (stan. 1, 3, 4, 7), Białej Dolnej (stan. 1) oraz Rybno, stan. 2, na których to również odnaleziono wytwory ludności kultury łużyckiej, najczęściej w postaci ceramiki naczyniowej.

Ślady pobytu na tym terenie ludności kultury przeworskiej koncentrują się wzdłuż rzeki Czarnej Okszy, powyżej jej ujścia do Kocinki, obejmując Kłobuck-Zakrzew (stan. 2, 4), Kłobuck-Zagórze (stan. 2, 4, 6), Kłobuck-Przybyłów (stan. 1, 2, 3) oraz Kamyk (stan. 1, 2, 8; Podpapiernia stan. 1), Kopiec (stan. 2, 4; Podpapiernia stan. 3, 4) i Borowiankę (stan. 1, 2, 3, 4, 5).

Drugie skupisko osadnicze funkcjonowało nad Białą Okszą, prawdopodobnie w rejonie Łobodna (stan. 1, 9, 24, 25, 26, 27, 28). Ślady działalności ludności z okresu wpływów rzymskich odkryto także na terenie dzisiejszej Białej Dolnej (stan. 2, 3, 4, 5, 6). Większość z nich to reliktury niewielkich i krótkotrwałych osiedli lub obozowisk.

Ślady osadnictwa z okresu wczesnego średniowiecza występujące na terenie gminy są stosunkowo ubogie. W samym mieście Kłobuck materiały wczesnośredniowieczne w postaci fragmentów ceramiki naczyniowej, znaleziono na stanowiskach 1 i 2 oraz w dzielnicy Kłobuck-Zagórze (stan. 1, 4).

Istotne są tutaj stanowiska posiadające tzw. własną formę krajobrazową — grodziska (grodzisko stożkowate w Białej Dolnej - stan. 11, grodzisko w Kopcu - stan. 1).

Znaczną ilość stanowisk archeologicznych datowanych na okres średniowiecza zarejestrowano w Lgocie (stan. 1, 2, 3), Libidzy (stan. 2, 3, 4, 5, 6) oraz Łobodnie (stan. 4, 8, 10, 11, 12, 23, 24, 25, 26, 27). Miejscowości te mają rodowód średniowieczny, co potwierdzają zachowane źródła pisane.

Z kolei ślady osadnictwa późno średniowiecznego i wczesno nowożytnego są zdecydowanie bardziej liczne. Pochodzą m.in. ze stanowisk 8 i 12 w centrum Kłobucka oraz z Kłobucka-Zagórze (stan. 1, 2, 6, 11, 15, 16). Są to pozostałości dużych osad w typie wiejskim, ale i krótkotrwałych obozowisk lub doraźnej działalności gospodarczej.

Znaczna ilość stanowisk z terenu gminy Kłobuck z chronologią nowożytną to miejsca przemysłowe i poprodukcyjne. Część z nich stanowią wapienniki powstałe pod koniec XIX lub na początku XX w.: np. w Libidzy (stan. 7, 8, 9, 10), czy też w Białej Dolnej (stan. 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20).

Szczegółowe dane dotyczące zabytków archeologicznych figurujących w gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck przedstawiono w Załączniku 2.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 62

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Art. 1 Ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 385) mówi, iż: „Muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów”.

Niestety na terenie gminy Kłobuck nie ma żadnych placówek muzealnych. Część zabytków pozyskanych z wykopalisk i innych badań archeologicznych znajduje się w zbiorach Działu Archeologii Muzeum Częstochowskiego i Muzeum Archeologicznego w Krakowie.

Niewykorzystanym w dalszym ciągu projektem pozostaje utworzenie Muzeum Długoszowskiego. Działanie takie mogło by być zrealizowane we współpracy z Parafią pw. Św. Marcina i Małgorzaty w Kłobucku.

W latach ubiegłych zakładano utworzenie muzeum wraz z pomieszczeniami przeznaczonymi na cele socjalne, sanitarne, biurowe i informacyjne na terenie zespołu poklasztornego w Kłobucku. Prace modernizacyjne budynku kościoła parafialnego przewidywały utworzenie osobnego wejścia do muzeum dzięki wykutemu otworowi i odpowiedniej zabudowie w postaci bryły ze szkła i aluminium). W pomieszczeniu nad dzwonnica (ze względu na jego wysokość) projektowano wykonanie antresoli o konstrukcji stalowej. Na antresolę miały prowadzić usytuowane centralnie w pomieszczeniu okrągłe schody. W pozostałych dwóch pomieszczeniach planowano odtworzyć układ i zagospodarowanie z czasów, kiedy wykorzystywane były jako izby mieszkalne dla zakonników; ze zrekonstruowanym sklepieniem klasztornym, wyeksponowanym paleniskiem, odtworzonym kominkiem. Istniejące wnęki w murach miały pełnić funkcję gablot ekspozycyjnych.

Budynek gospodarczy planowano przystosować do celów socjalnych, sanitarnych, biurowych i informacyjnych poprzez wykonanie szeregu prac remontowo-budowlanych, w wyniku tych których powierzchnia obiektów na cele kulturalne łącznie miała wynosić 231,47 m². Brak Muzeum na terenie Kłobucka stanowi słabą stronę możliwości zwiększenia atrakcyjności turystycznej gminy, dlatego też postuluje się o ponowne rozpatrzenie powyższych planów budowy Muzeum Długoszowskiego oraz podjęcie czynności zmierzających do ich realizacji.

5.2.7. Zabytki niematerialne

Zabytki niematerialne są istotną część dziedzictwa kulturowego, narażonego najbardziej na zapomnienie. Należą do nich m.in.:

1. Nazwy geograficzne, historyczne i tradycyjne

Na terenie gminy Kłobuck przetrwały liczne przykłady starych, historycznych nazw osad, czy też nazw lokalnych części miejscowości (dzielnic) np.: Kopiec, Kamyk, Gruszewnia, "Wały" w Kłobucku, Zagórze. Wskazane przykłady przenoszą ważne informacje o przeszłości i ukształtowaniu terenu:

- nazwy ulic np. ul. Okólna i Wały, stanowią prawdopodobnie pozostałości po średniowiecznych fortyfikacjach Kłobucka;
- nazwa "Kopiec" sugeruje istnienie średniowiecznego grodu warownego w typie grodów stożkowatych.

2. Dziedzictwo kulinarne - lokalne produkty spożywcze

- chleb kłobucki,
- rogaliki drożdżowe,
- kluski żelazne.

3. Tańce i pieśni ludowe

Te ostatnie są pielęgnowane przez działalność organizacji takich jak np.: Koło Gospodyń Wiejskich w Łobodnie. Z niej to wyłonił się aktywnie działający Zespół Śpiewaczy "Łobodzianki". Zespół kultywuje i rozpowszechnia autentyczne zwyczaje i obrzędy, zwłaszcza te charakterystyczne dla środowiska lokalnego. W wokalnym repertuarze posiada szereg pieśni pochodzących z Łobodna. We wszystkich pozostałych miejscowościach gminy Kłobuck odbywają się coroczne uroczystości: odpusty, festyny, dożynki, w których czynny udział bierze lokalna społeczność.

Zachowały się tu również, niektóre tradycje i obrzędy: topienie marzanny, strojenie gaika w Niedzielę Gajową oraz odwiedzanie domów w okresie Bożego Narodzenia przez kolędników.

Równie istotną w sprawie zachowania tożsamości i przynależności społeczeństwa gminy jest tradycja heraldyczna Kłobucka. Pieczęcie i zrekonstruowany na ich podstawie herb miasta Kłobucka należą do ciekawych przykładów zabytków sfragistyki i heraldyki municypalnej w Polsce. Na tarczy herbowej miasta przedstawiono element uzbrojenia - hełm kapalinowy. Ponadto znajdują się tam: sugerowana data powstania oraz nazwa miejscowości. Dopelnieniem jest legenda mówiąca o znalezieniu w okolicy hełmu żelaznego, który nazywano „kłobuk”, "kłobuczek", stąd powstała nazwa "Kłobucko".

Ważnym jest hołdowanie pamięci osobistości związanych z historią gminy Kłobuck, np. Jana Długosza - byłego proboszcza parafii kłobuckiej oraz największego kronikarza Polski. Istotną jest tutaj działalność organizacji, takich jak Ponadregionalne Stowarzyszenie Edukacyjne "Wieniawa" np. poprzez organizowanie corocznych Dni Długoszowskich - imprezy upamiętniającej właśnie postać J. Długosza. Ważne działania podejmuje także Towarzystwo Przyjaciół Kłobucka, realizujące zadania mające na celu ocalenie od zapomnienia ważnych zdarzeń z przeszłości i teraźniejszości Kłobucka, a także współdziałanie na rzecz lokalnych zabytków.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 64

Stan badań nad problematyką zabytków niematerialnych niestety jest bardzo skromny i wymaga zinwentaryzowania i szczegółowych studiów interdyscyplinarnych.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Rejestr zabytków jest prowadzony przez Generalnego Konserwatora Zabytków na mocy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. oraz na podstawie rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Wpis do rejestru zabytków dokonywany jest decyzją wojewódzkiego konserwatora zabytków i ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości oraz w katastrze nieruchomości. Decyzja taka ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Rejestr zabytków obejmuje obiekty nieruchome (Rejestr A), ruchome (Rejestr B) i archeologiczne (Rejestr C). Listy obiektów znajdujących się w rejestrze dla gminy Kłobuck są systematycznie uzupełniane.

Wykaz zabytków wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy Kłobuck zawierają tabele: II i V.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Ewidencja zabytków jest ustawowo podstawą sporządzania programów opieki nad zabytkami. Na poziomie krajowym prowadzi ją, podobnie jak rejestr, Generalny Konserwator Zabytków. Gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych prowadzi wójt/burmistrz/prezydent miasta. Ewidencja zabytków zawiera znacznie więcej zespołów obiektów i pojedynczych obiektów niż rejestr. Zgodnie z cyt. ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do gminnej ewidencji zabytków wpisuje się: obiekty wpisane do rejestru zabytków, obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz inne obiekty wyznaczone przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szereg zmian wprowadziła nowelizacja Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 5 czerwca 2010 r. Rozszerzyła możliwości ochrony zabytków, określone w art. 7 ust. 4 o ustalenia ochrony w decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 65

Ponadto do art. 19 cyt. ustawy dodany został ust. 1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniana w decyzjach, o których mowa powyżej. Są to zabytki wpisane do rejestru zabytków i ich otoczenie oraz inne zabytki nieruchome znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków. Jednocześnie cyt. ustawa nie przewiduje możliwości odwołania się od włączenia obiektu nieruchomego do gminnej ewidencji zabytków.

W 2013 r. sporządzona została inwentaryzacja zabytków z terenu gminy Kłobuck będąca podstawą do utworzenia gminnej ewidencji zabytków. Ujęto w niej obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz obiekty proponowane do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków, wytypowane dzięki dostępnym materiałom archiwalnym oraz lustracji terenowej. Wybór obszarów, zespołów i obiektów ujętych w gminnej ewidencji gminy Kłobuck przeprowadzono w oparciu o rozpoznanie specyfiki jej zasobów zabytkowych i ich znaczenia w regionie.

Kwalifikowanie obiektów do ujęcia w ewidencji oparto na następujących kryteriach:

- data powstania;
- wartości artystyczne: rozumiane jako wartości przestrzenne będące rezultatem twórczości architektonicznej i urbanistycznej oraz wszelkie wartości estetyczne oddziałujące emocjonalnie: czyli cechy plastyczne, stylistyczne, dekoracyjne ale też funkcjonalne, konstrukcyjne, materiałowe, oraz sytuacyjne (urbanistyczne/krajobrazowe);
- wartości historyczne;
- wartości naukowe, wynikające z siły dowodowej zabytku jako dokumentu minionej epoki;
- stan zachowania (stopień destrukcji, skala dokonanych przekształceń) – wybierano obiekty stosunkowo najmniej przekształcone, o możliwie niezmienionej formie architektonicznej.

Uwzględniono przy tym również badania dotyczące etapów kształtowania się układu przestrzennego miasta Kłobucka od formowania się zespołu osadniczego we wczesnym średniowieczu po ukształtowanie się rozplanowania i struktury zabudowy w pierwszej połowie XX w. Starano się wyodrębnić pozostałości starszych historycznych składników krajobrazu kulturowego gminy, które znalazły się w obrębie intensywnych regulacji i przekształceń przestrzennych zaistniałych po 1945 roku.

Gminna ewidencja zabytków gminy Kłobuck przyjęta została zarządzeniem Nr 2/GOR/2014 Burmistrza Kłobucka z dnia 6 lutego 2014 r., zmienionym zarządzeniem Burmistrza Kłobucka Nr GPN.0050.159.2015 z dnia 6 października 2015 r. w sprawie zmian w gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck. Kolejnym zarządzeniem Nr GPN.0050.230.2016 Burmistrza Kłobucka z dnia 16.11.2016 r. wprowadzono zmiany polegające na założeniu kart adresowych zabytków nieruchomych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck i zaktualizowano ich wykaz.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 66

Wykaz zabytków nieruchomych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck zawierają załączniki 1 i 2.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Na obszarze gminy Kłobuck wyróżnić można kilka obiektów o szczególnych, bądź o dużych walorach zabytkowych. Należą do nich:

1. ZESPÓŁ POKLSZATORNY KANONIKÓW REGULARNYCH W KŁOBUCKU (ob. Parafia pw. Św. Marcina i Małgorzaty)

Zespół budynków kościelnych parafii stanowi założenie poklasztorne Kanoników Regularnych, sprowadzonych do Kłobucka w XV w. Zlokalizowany jest on na wzniesieniu przy południowej pierzei rynku (Placu im. Jana Pawła II), pomiędzy ulicami: 11 Listopada, Szkolną i 3 Maja.

Omawiany zespół stanowią: budynek kościoła parafialnego pw. Św. Marcina i Małgorzaty, do prezbiterium którego od południa przylega łącznik pomiędzy oratorium a pomieszczeniami dawnego klasztoru. W części południowej usytuowane są budynki dawnego klasztoru ob. plebanii, spichlerz i budynek wikarówki z organistówką. Obiekty te, wraz z ogrodzeniem sadu wyznaczają przestrzeń wewnętrznego dziedzińca z figurką św. Marcina. Na zapleczu wikarówki i spichlerza znajdują się zabudowania gospodarcze i ogród. W części północno-zachodniej zespołu wybudowano w 1993-1994 r. kaplicę przedpogrzebową.

Wyjątkowym obiektem w tym zespole jest późnogotycki **kościół parafialny**. Według przekazów J. Długosza pierwotny kościół w Kłobucku powstał prawdopodobnie początkiem XII w. (1135 r. lub 1144 r.) staraniem ówczesnego starosty wrocławskiego Piotra Dunina ze Skrzynna. Kościół ten był niewielki, zapewne w stylu romańskim, wzniesiony z kamienia ciosanego; jednonawowy z wydłużonym prezbiterium i być może z wieżą. Śladów dawnej budowli doszukuje się w najstarszej części - prezbiterium w postaci wątku muru z pełnych ciosów kamienia granitowego, później nadbudowanego kamieniem wapiennym i cegłą.

Kościół wzmiankowany był w 1287 r. Od początku XIV w. parafia regularnie występuje w spisach świętopietrza. W 1410 r. proboszczem parafii był Bartłomiej herbu Wieniawa, kapelan królewski, który tuż przed swą śmiercią w 1434 r. przekazał godność Janowi Długoszowi. Długosz dopiero dwa lata później otrzymał z rąk kardynała Zbigniewa Oleśnickiego święcenia i tytuł kanonika krakowskiego. W roku 1448 odstąpił probostwo swemu młodszemu bratu, również Janowi. W 1454 r. staraniem Długosza sprowadzono z Krakowa do Kłobucka Kanoników Regularnych laterańskich

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 67

reguły św. Augusta, którym nadano probostwo - co potwierdza dokument króla Kazimierza Jagiellończyka z tegoż roku, wystawiony w Toruniu.

Oprócz kościoła parafialnego zakon otrzymał w posiadanie wybudowany obok drewniany klasztor. Z inicjatywy Długosza rozpoczęto prace przy rozbudowie kościoła jeszcze przed rokiem 1466, częściowa rozbudowa musiała mieć już miejsce w latach 1434-1448, kolejne prace wzmiankowane są w latach 1477, 1479 - założenie fundamentów pod kościół. W 1480 roku prace przy budowie prowadzone były przez mistrza Jana Muratora sprowadzonego do Kłobucka przez Długosza. W tym czasie powstała prawdopodobnie zakrystia od strony północnej prezbiterium (z wykorzystaniem części starych murów ?), skarbiec oraz usytuowane na piętrze nad zakrystią i skarbcem pomieszczenia biblioteki, przebudowano wieżę (?). Powstało również oratorium łączące kościół z klasztorem. Z tego czasu pochodzą oszkarpowania prezbiterium.

Ponowna, znaczna rozbudowa miała miejsce na początku XVII w. z inicjatywy ówczesnego starosty krzepickiego i marszałka wielkiego koronnego Mikołaja Wolskiego, przy udziale architekta Valentego von Sabisch. Wolski rozbudował kościół wydłużając jego nawę główną, dobudowując boczne i dodając sklepienia. Rozbudował również klasztor i wraz z cmentarzem otoczył zespół wspólnym murem. Po ukończeniu tych prac kościół ponownie konsekrowano w dniu 3 listopada 1623 r. Konsekracji dokonał biskup Tomasz Oborski sufragan krakowski. W XVIII w. kościół ulegał wielokrotnym pożarom; odnawiany był po pożarze w 1743 r. - otrzymał wtedy m.in. wieżę z zegarem i rokokowe wnętrze. Następnie uległ katastrofie pożaru w 1772 r. i 1796 r., w czasie którego spaliła się m.in. wieża z zegarem i biblioteka. Odnawiany był staraniem ówczesnego przełożonego ks. Wybranowskiego w latach 1796-1810 i w 1815 r., przy udziale architekta pruskiego Karola Jurie. W międzyczasie w 1810 r. zlikwidowano zakon a proboszczem został ks. Sadowski. Na przełomie wieków dobudowano czwartą nawę od strony północnej. W latach 1925 i 1947 był remontowany.

Dawny **klasztor** to obecna plebania. Pierwotnie mógł być to budynek drewniany. Jak wspomniano wyżej wystawiony został staraniem Długosza. Murowany z kamienia klasztor wniesiono w drugiej poł. XV w. Około 1601 r. został rozszerzony przez Mikołaja Wolskiego. Wielokrotnie był odnawiany w XIX w. Na przełomie wieku XIX i XX przerobiono pierwsze piętro i m.in. częściowo zniesiono sklepienia. Budynek klasztorny jest na rzucie litery T, z dłuższym skrzydłem usytuowanym prostopadle do kościoła, połączonym z nim poprzez oratorium, dwukondygnacyjny o wysoko założonym parterze; przyziemie spełnia funkcję pomieszczeń gospodarczych; piwnice są zasklepione kolebkowo. Układ wnętrz jest jednotraktowy, w skrzydle głównym z korytarzem od zachodu. W przyziemiu, w głównym skrzydle znajduje się sień przelotowa, przykryta sklepieniem kolebkowym z lunetami. W korytarzu sklepienie krzyżowo-kolebkowe, w izbach krzyżowo-kolebkowe, kolebkowe z lunetami i kolebkowe. Na zewnątrz narożniki zaakcentowano boniowaniem, ściany są zwieńczone profilowanym gzymsem. Okna są prostokątne i nieregularne rozmieszczenie. Dach dwuspadowy z lukarnami, kryty dachówką.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 68

Niestety nieznana jest data powstania **wikarówki**. Być może pochodzi ona z okresu przebudowy zespołu klasztornego w XV w. Na podstawie cech stylistycznych budynków można datować najwcześniej na połowę XIX w. Prawdopodobnie wtedy to obiekt został gruntownie przebudowany, z wykorzystaniem starszych piwnic zbudowanych z użyciem ciosu kamienia wapiennego i sklepionych kolebkowo.

Następnym elementem zespołu jest **spichlerz**, zbudowany być może w XV w. i przebudowany w wieku XIX. Określenie daty powstania budynku, utrudnia brak cech stylowych, zatartych w trakcie licznych przekształceń. W najlepszym stanie zachowania są piwnice złożone z kilku komór, sklepienie kolebkowo, z kamienia wapiennego. Z pewnością stanowią najstarszą część budynku.

Całość zespołu otoczona jest wspólnym ogrodzeniem. Od południa w postaci muru kamiennie-cegłanego ze ślepyimi arkadami, od zachodu murem oporowym z kamienia granitowego, od północy częściowo murem pełnym, częściowo ażurowym ogrodzeniem ze stali na podmurówce, od wschodu pełnym murem otynkowanym i fragmentem ogrodzenia ze stalowych pręseł. W północno-wschodnim narożniku muru zespołu poklasztornego zachowała się część niewielkiej, ośmiobocznej baszty zbudowanej z kamienia wapiennego, prawdopodobnie w XVII w.

Zarówno budynek kościoła, jak i klasztoru ob. plebanii, spichlerza i wikarówki są chronione przez wpis do rejestru zabytków. Zespół poklasztorny pozostaje cały czas użytkowany i utrzymany w dobrym stanie. Czyszczenia i remonty wymagają elewacje kościoła (łuszcząca się farba) oraz dach. We wnętrzach oraz na zewnątrz budynków zespołu widać ślady zawilgocenia murów. Wyposażenie jest w dobrym stanie oraz zostało szczegółowo zadokumentowane. Zabudowania wymagają jednak ogólnego przeglądu technicznego i bieżących remontów.

adres:	Kłobuck, ul. 3 Maja 42
nr ew. działki:	1349/1; 1349/2
właściciel:	Parafia p.w. śś. Marcina i Małgorzaty w Kłobucku
funkcja obiektu:	sakralna
materiał ścian:	kamień i cegła
datowanie:	XIII, XV, XVII, XIX w.
stan zachowania:	dobry

Fot. 6 Zespół poklasztorny w Kłobucku

2. ZESPÓŁ PAŁACOWO - PARKOWY w Kłobucku - Zagórze.

Pierwsze informacje na temat tego założenia pochodzą z XIV/XV wieku. W tym czasie we wsi Zagórze znajdował się folwark królewski, przy którym zbudowano dworek. Zatrzymał się w nim król Kazimierz Jagiellończyk podczas przejazdu przez Kłobuck. Z folwarku zagórzeńskiego płacono klasztorowi Kanoników Regularnych w Kłobucku dziesięcinę snopową i pieniężną.

Z początkiem XVII w., w miejscu dworku ówczesny starosta krzepicki Mikołaj Wolski wybudował prawdopodobnie w tym miejscu pałac i założył ogród włoski. Projektował go architekt Jerzy German. W drugiej poł. XVII w. wieś Zagórze łącznie z folwarkiem i całym starostwem kłobuckim została nadana w wieczystą posesję klasztorowi paulinów na Jasnej Górze. Pod koniec XVIII w. pałac popadł w ruinę.

Po rozbiórce Polski, starostwo kłobuckie wraz z Zagórzem zostało przejęte przez rząd pruski. Z nadania króla otrzymał je Christian hr. Lutichau, a następnie przeszło w ręce ministra pruskiego Christiana von Haugwitza. On to właśnie, w latach 1795 (1796 ?) - 1800 wybudował pałac na wzór posiadanego w Berlinie. Obok pałacu, na przełomie XVIII i XIX wieku został założony park angielski oraz ogród.

Z początkiem XIX w. majątek zagórski przechodzi w ręce Benedykta Lemańskiego, a od 1876 r. w ręce księcia z domu carskiego Aleksandra Michajłowicza, który w końcu XIX w. przebudował gruntownie pałac. Wybudowano go w stylu neogotyckim z elewacją frontową skierowaną na południowy - zachód. Jest murowany i potynkowany. W planie o kształcie zbliżonym do litery L, z ryzalitami bocznymi oraz środkowym na rzucie pięcioboku przy elewacji frontowej. Piętrowy z wyższą, ośmioboczną basztą ponad środkowym ryzalitem. Skrzydło boczne zostało podpiwniczone. Układ wnętrz dwutraktowy. Elewacje zewnętrzne w części parteru pokryto neurustyką. Na osi bocznych ryzalitów ganki wsparto na dwóch kolumnach. Ściany zwieńczono balustradą z pseudoblankami na narożnikach. Dach jest dwuspadowy, kryty dachówką. Należy nadmienić,

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

70

że w tej formie pałac pozostał do dnia dzisiejszego. Od strony północno - zachodniej postawiono parterowy budynek z poddaszem i z gankiem w elewacji frontowej skierowanej jak pałac. Budynek ten był siedzibą kolejnych rządców majątku. Pałac w tym czasie spełniał funkcję czasowej rezydencji.

Po I wojnie światowej ziemie te zostały rozparcelowane przez rząd polski. W pałacu założono w 1932 r. szkołę leśniczych. Mieścił się też tutaj zarząd dużego tartaku.

W trakcie II wojny światowej pałac zajmowała administracja niemiecka. W 1952 r., kiedy to Kłobuck został siedzibą powiatu, pałac stał się siedzibą Starostwa (później P.R.N.), później - pogotowia ratunkowego.

W 1975 r. zakupiło go P.P Elegancja z przeznaczeniem na oddział produkcyjny. W latach następnych rozpoczęto remonty i przebudowy dostosowując budynek do celów biurowo - produkcyjnych. Obecnie znajduje się w rękach prywatnych. W 2015 r. przy obiekcie wykonano prace polegające m.in. na: naprawie tynków elewacyjnych, malowaniu elewacji, wymianie okien, wymianie pokrycia dachowego i obróbek blacharskich, renowacji drzwi zewnętrznych w skrzydle południowym. od tego czasu nie podjęto żadnych dodatkowych prac, a obiekt jest w dalszym ciągu nieużytkowany.

W chwili obecnej konieczna jest naprawa wieńczącej elewacje murowanej balustrady, która wykazuje liczne odspojenia tynku i zawilgocenia. Prac remontowych wymagają również balkony ryzalitów skrajnych skrzydła południowego oraz schody zewnętrzne (od strony dziedzińca), prowadzące do pomieszczeń skrzydła wschodniego.

Wyjątkowo cennym zabytkiem jest również park przypałacowy o historii sięgającej prawdopodobnie pocz. XVII w. Wraz z budynkiem pałacu, towarzyszącą zabudową gospodarczą, budynkiem mieszkalnym dworu oraz szopami, tworzy zespół o powierzchni ok. 6,31 ha, w kształcie zbliżonym do prostokąta.

Park jest ogrodzony od strony ul. Zamkowej i posiada dwie bramy wjazdowe. Układ parku nosi ślady założenia geometrycznego z początku XIX wieku, widoczny w ukształtowaniu wnętrza parkowych, drzewostanu i nieznacznie zmienionych alejek. Park pozostał w granicach pierwotnych, za wyjątkiem fragmentu w części południowo-zachodniej, na którym ustawiono budynek, obecnie użytkowany przez Urząd Miejski w Kłobucku. Zachowany drzewostan (w tym pojedyncze dęby w części centralnej) wymagają systematycznego przeprowadzania zabiegów pielęgnacyjnych (np. obniżania wysokości, odciążania konarów, korekty statyki poprzez odciążenie korony, usuwanie gałęzi nieprawidłowych oraz nadmiernie zagęszczających koronę).

Po roku 1945 wybudowano amfiteatr ze sceną, który nie zachował się. Skutkiem takich działań, oraz braku odpowiedniej opieki, kompozycja założenia uległa zatarciu. W celu zahamowania dalszej dewastacji parku, proponuje się ustalić granicę ochrony ekologicznej w odległości 100 m od granicy obecnego parku. Jednocześnie sugeruje się przywrócenie parku do stanu z okresu zaboru rosyjskiego, z którego to zachowało się najwięcej substancji zabytkowej.

W lipcu 2022 r. gmina Kłobuck podpisała umowę, na mocy której zostanie wykonana dokumentacja projektowo-kosztorysowa rewitalizacji parku, która obejmie korektę przebiegu

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 71

istniejących ciągów pieszych oraz projekt nowych. Zaprojektowane będzie również oświetlenie parku i obiekty małej architektury (ławki, kosze, stojaki na rowery).

adres:	42-100 Kłobuck, ul. Zamkowa 8a-10
nr ewid. działki:	pałac - 372/3; park -371/4; 372/1; 372/2;
właściciel:	pałac - użytkownik wieczysty - Spółka SCAPOL, Częstochowa, ul. Kopalniana 10, 42-271 Częstochowa; park - 371/4; 372/1 - Gmina Kłobuck; 372/2 - Skarb Państwa
funkcja obiektu:	rezydencja z parkiem
materiał ścian:	cegła
datowanie:	1795 r., 1891 r.
stan zachowania:	dobry

Fot. 7-8 Pałac i park w Kłobucku - Zagórze

3. BUDYNEK dawnej łaźni miejskiej przy ul. Wieluńskiej 11 w Kłobucku

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 72

Wybudowany prawdopodobnie w XVIII/XIX w., jest nazywany potocznie "łaźnią miejską". Jedną z hipotez głosi, że zachowany budynek pochodzi dopiero z 1930 r.. Obiekt przeszedł gruntowny remont w 1961 r. i w czasach niedawnych. Wykonany został w technice tradycyjnej, na planie prostokąta z ryzalitami przy dłuższych bokach. Parterowy, ze strychem użytkowym, przykrytym dachem siodłowym. Posiada on unikatową dekorację architektoniczną w stylu neobarokowym. Elewacja frontowa została podzielona na części za pomocą lizen, całość zwieńczono gzymsem. Ryzalita i krótsze boki opatrzone szczytami o wykroju falistym, z esownicami po bokach. Budynek "łaźni miejskiej" podlega ścisłej ochronie konserwatorskiej, poprzez wpis do rejestru zabytków.

adres:	42-100 Kłobuck, ul. Wieluńska 11
nr ewid. działki:	908/2
właściciel:	Starostwo Powiatowe w Kłobucku
funkcja obiektu:	mieszkalna
materiał ścian:	cegła
datowanie:	XVIII/XIX w.
stan zachowania:	bardzo dobry

Fot. 9-10 Budynek przy ul. Wieluńskiej 11 w Kłobucku

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 73

4. DZWONNICA przy kościele parafialnym pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Białej Górzej

Historia parafii w Białej rozpoczyna się w 1407 r., kiedy to zostaje ona wydzielona z parafii Kłobuck. Dzwonnica jest jedynym przetrwałym po tragicznym pożarze z dnia 20 października 1962 r. elementem zespołu kościelnego p.w. św. Stanisława BM, wybudowanym w 1746 r.

Obiekt zlokalizowany jest na wschód od drogi Łobodno - Częstochowa, przy nowym kościele parafialnym. Zbudowany został z drewna, na planie kwadratu. Pierwotnie posiadał dwie kondygnacje połączone drewnianymi schodami drabiniastymi. Elewacje zostały odeskowane do wysokości 2/3 budynku. Powyżej ściany ażurowe, otwarte z podwójnymi arkadami. Wejście usytuowano od strony wschodniej. Dzwonnica podlega ochronie na podstawie wpisu do rejestru zabytków. Obecnie obiekt jest zaniedbany i wymaga prac zabezpieczających oraz kompleksowej konserwacji. Przede wszystkim brakuje instalacji przeciwpożarowej, co stanowi podstawowe zagrożenie dla drewnianego zabytku.

adres:	42-100 Kłobuck, ul. Kościelna
nr ewid. działki:	533/2
właściciel:	Parafia św. Stanisława BM w Białej Górzej
funkcja obiektu:	dzwonnica w zespole kościelnym
materiał ścian:	drewno
datowanie:	ok. 1746 r.
stan zachowania:	dobry

Fot. 11 Dzwonnica przy kościele parafialnym p.w. św. Stanisława w Białej Górzej

5. ZESPÓŁ DWORSKI W KAMYKU

Centralnym obiektem zespołu jest budynek dworu klasycystycznego, wzniesiony w 1840 r. przez rodzinę Kołaczkowskich. Bryłę dworu stanowi rzut prostokąta z portykiem przy elewacji frontowej, oraz gankiem od wschodu. Portyk wejściowy tworzą cztery toskańskie kolumny, przytrzymujące belkowanie dekorowane fryzem tryglifowym i rozetami. Całość wieńczy trójkątny przyczółek. Budynek jest parterowy, ale z wysokim podpiwniczeniem. Podział wnętrza dwutraktowy. Ściany zewnętrzne dzielone boniowaniem i pilastrami w narożnikach. Okna prostokątne zwieńczone profilowanymi gzymsami. W zwieńczeniu ścian belkowanie z dekoracyjnym fryzem. Budynek przykryty jest dachem czterospadowym z blachy. Przeszedł gruntowny remont w 1950 r. W tym okresie użytkowany był jako szkoła, później został zaadoptowany na potrzeby gastronomii.

Od kilku lat budynek posiada nowego właściciela, niemniej jednak w dalszym ciągu pozostaje nieużytkowany. Obecny właściciel podjął się przeprowadzenia bieżących remontów i napraw. Nieznane są jednak plany właściciela w odniesieniu do przyszłej adaptacji dworu. Obiekt podlega ścisłej ochronie konserwatorskiej, wynikającej z wpisu obiektu do rejestru zabytków.

Kolejnym obiektem składniowym zespołu podworskiego w Kamyku jest również klasycyzujący w swej formie - spichlerz, usytuowany przy budynku dworu. Zbudowany został w technologii murowanej, jest dwukondygnacyjny. Parter uległ przebudowie na pomieszczenia mieszkalne. W górnej części ścian zewnętrznych zachowały się podziały ramowe. Dach dwuspadowy. Obecnie spełnia funkcję usługowo-handlowe. Jego stan jest zły, a elewacje są zeszpecone sztyldami reklamowymi. Należałoby przeprowadzić gruntowny remont obiektu oraz ustalić jego nowe przeznaczenie.

Zabudowę dworską otaczał park, który obecnie stanowi centrum wsi i składa się z dwóch odrębnych i różniących się między sobą części o niezupełnie czytelnym układzie kompozycyjnym. Zasadniczy podział stanowi rzeka Czarna Oksza oraz szosa. Część północna, zachowała charakter i walory parku naturalistycznego z pocz. XX wieku. W obrębie tej części znajdują się budynki: kościoła (1945-47 r.) zbudowanego na miejscu dawnej kaplicy oraz budynek plebanii. Część południową założenia w otoczeniu budynku dworu i spichlerza, należy uznać za silnie zdewastowaną. Jedynym zachowanym elementem dawnego założenia jest wyschnięty staw z wyspą porośniętą olchami, pochodzący być może z okresu budowy dworu. Dalsza zabudowa w najbliższym sąsiedztwie dworu, przekreśla całkowicie wartości architektoniczne tego miejsca. Natomiast część północna wymaga pielęgnacji i stopniowej rekonstrukcji powiązanej z zagospodarowaniem terenów brzegowych rzeki.

adres:	Kamyk, Pl. Wincentego Witosa 1 - 2
--------	------------------------------------

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 75

nr ew. działki:	budynek dworu - 747/20 spichlerz - 746/8
właściciel:	budynek dworu – P. Struzik spichlerz - użytkownik wieczysty - MSZiZ w Kłobucku
funkcja obiektu:	rezydencja z zabudową gospodarczą i parkiem
materiał ścian:	cegła
datowanie:	1840 r., pocz. XX w.
stan zachowania:	dobry

Fot. 12-13 Zespół dworski w Kamyku (budynek dworu i spichlerza)

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Analiza mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń (SWOT), opracowana została dla gminy Kłobuck w celu lepszego zdiagnozowania stanu istniejącego dziedzictwa kulturowego i uwarunkowań jego ochrony oraz dla sformułowania priorytetów działań.

Mocne strony:

- bogata historia miasta Kłobucka i okolic,
- duże zróżnicowanie zabytków (układ urbanistyczny, obiekty sakralne, pałac, dwory, parki) w stosunku do ich małej ilości,
- położenie gminy na trasach pielgrzymek na Jasną Górę w Częstochowie, uznaną za Pomnik Historii wraz z parkami jasnogórskimi,
- utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych,
- imprezy kulturalne o zasięgu regionalnym i krajowym,
- lokalne tradycje i zwyczaje kultywowane przez mieszkańców,
- bogactwo przyrodnicze,
- atrakcyjne przyrodniczo i kulturowo tereny dla rozwoju turystyki,
- uchwalony miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla Śródmieścia Kłobucka,
- opracowany Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Kłobucka,

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

76

- podjęta przez Radę Miejską w Kłobucku uchwała Nr 503/LVI/2023 z dnia 13.02.2023 r. w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, rozliczania i kontroli wykorzystania dotacji, zmieniona uchwałą Nr 509/LVIII/2023 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 28.03.2023 roku,
- wykonana rewitalizacja Rynku im. Jana Pawła II w Kłobucku,
- promocja zabytków na stronach internetowych, wydawnictwo folderów i kalendarzy z uwzględnieniem obiektów zabytkowych,
- wydanie monografii Kłobucka.

Słabe strony:

- brak Pomników Historii, które mogłyby przyciągnąć większą liczbę turystów,
- mała liczba zachowanych obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- brak jednostki muzealnej bądź izby pamięci,
- niezadawalający stan techniczny części obiektów zabytkowych,
- brak miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu całej gminy,
- samowolne przebudowy i rozbiórki obiektów zabytkowych,
- brak archeologicznych i historyczno-archeologicznych projektów badawczych,
- słabe zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego,
- niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków,
- słaba ekspozycja i niedostateczne oznakowanie obiektów zabytkowych,
- zbyt niskie środki budżetowe i prywatne przeznaczane na remonty i konserwację obiektów zabytkowych,
- stosunkowo słaba integracja środowisk działających w obszarze dziedzictwa kulturowego (projektanckich, konserwatorskich, archeologicznych).

Szanse:

- możliwość pozyskiwania środków finansowych z różnych źródeł,
- zwiększenie środków budżetowych gminy,
- podniesienie poziomu wiedzy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne,
- współpraca regionalna w zakresie dobrych praktyk,
- tworzenie nowych produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby dziedzictwa kulturowego,
- wykorzystanie bliskości Częstochowy i aglomeracji śląskiej dla rozwoju turystyki weekendowej,

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 77

- włączenie obiektów zabytkowych w obieg gospodarczy,
- dalsza realizacja rewitalizacji wybranych obszarów Kłobucka,
- szersza promocja walorów kulturowych z wykorzystaniem nowych technologii,
- utworzenie muzeum lub izby pamięci.

Zagrożenia:

- brak spójności przepisów różnych ustaw związanych z ochroną zabytków,
- dominacja zamierzeń inwestorskich nad ochroną krajobrazu kulturowego, skutkująca powstawaniem obiektów pozostających w ogromnej dysharmonii z otoczeniem,
- niewłaściwe działania inwestycyjne lub ich całkowity brak, skutkujący dalszą degradacją obiektów zabytkowych,
- zacieranie walorów historycznych obiektów poprzez przypadkowe, a często samowolne przebudowy i modernizacje powodujące ich dewaloryzację,
- mało skuteczna egzekucja prawa w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji obiektów zabytkowych,
- nielegalne poszukiwania z użyciem wykrywacza metali i penetrowanie stanowisk archeologicznych,
- zanieczyszczenie środowiska, głównie powietrza,
- zbyt wolne tempo rewitalizacji wybranych obszarów Kłobucka,
- wzrost kosztów renowacji i konserwacji zabytków,
- klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe (akty wandalizmu).

7. Założenia programowe

Przy opracowywaniu niniejszego dokumentu przyjęto założenia programowe dotyczące inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego, zredagowane w poprzednich Gminnych Programach Opieki nad Zabytkami dla Gminy Kłobuck na lata 2013-2017 oraz na lata 2018-2022.

Bieżący program w znacznej części bazuje na programach wcześniejszych, wykorzystując te dane, które nie uległy zmianie (np. starsze podstawy prawne, historia gminy) lub też przypadki zadań niezrealizowanych (np. projekt budowy Muzeum Długoszowskiego).

Dokument ten dotyczy całej gminy jako jednostki podziału administracyjnego, ale nie odnosi się jedynie do władz gminy, których bezpośredni wpływ na działalność instytucji sprawujących w różnej formie opiekę nad zabytkami jest ograniczony.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 78

W związku z powyższym, program powinien stanowić podwalinę współpracy między samorządem gminy, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Współpraca ta, rozwijana w kolejnych latach może przynieść wymierne korzyści w postaci zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Wskazuje na to nie tylko wypełnienie ustawowego obowiązku, ale przede wszystkim ma ona służyć rozwojowi gminy poprzez realizację poniższych założeń:

- poprawę stanu zachowania zabytków;
- eksponowanie walorów zabytkowych krajobrazu kulturowego;
- podnoszenie świadomości ochrony dziedzictwa kulturowego wśród społeczeństwa;
- wykorzystanie i udostępnienie zabytków na potrzeby mieszkańców i turystów.

Program określa stan, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami i wskazuje konieczne do wykonania zadania poprzez sugestię sposobów ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych.

Istotnym celem programu jest również dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy Kłobuck, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego.

Ważne jest, aby poprawa ta dokonywała się przy partycypacji mieszkańców gminy - w różnych formach ich życiowej aktywności (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych) zaangażowanej w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

7.1 Priorytety programu opieki

Celem generalnym Gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023–2026 jest zachowanie dziedzictwa kulturowego, zgodnie z obowiązującą wykładnią prawa, diagnozą stanu zasobu zabytków oraz dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy. Realizacja tego celu będzie odbywać się w oparciu o trzy Priorytety (cele strategiczne):

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

Priorytet II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Priorytet III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości społeczeństwa

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

79

7.2 Kierunki działań programu opieki

Kierunki działań Gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023–2026 wskazują określone narzędzia i sposoby realizacji celu generalnego w oparciu o założone Priorytety.

W ramach Priorytetu I Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, wyróżniono następujące kierunki działań:

1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
2. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne, kulturalne i edukacyjne.

W ramach Priorytetu II Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, wyróżniono następujące kierunki działań:

1. Zintegrowane zarządzanie dziedzictwem kulturowym i jego kompleksowa ochrona.
2. Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy.
3. Ochrona układu urbanistycznego miasta Kłobucka i układów ruralistycznych na obszarach wiejskich.

W ramach Priorytetu III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości społeczeństwa, wyróżniono następujące kierunki działań:

1. Popularyzacja poprzez szeroki i łatwy dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy
2. Wzmocnienie edukacji na rzecz regionalnego dziedzictwa kulturowego
3. Rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym
4. Tworzenie ofert turystycznych oraz kulturalnych w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego

7.3 Zadania programu opieki

Program opieki nad zabytkami gminy Kłobuck wyznacza podejmowane zadania dotyczące inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

W ramach Priorytetu I Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, Kierunek działania 1: Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania, wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

80

1. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich oraz zmiana lub adaptacja funkcji obiektów zabytkowych będących własnością gminy.
2. Kontynuacja realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Kłobuck na lata 2016 - 2023.
3. Rewitalizacja zespołów zabytkowej zieleni, miejsc pamięci, obszarów przemysłowych (parków i cmentarzy, stref przemysłowych), w tym: rewitalizacja parku w Zespole Pałacowo - Parkowym w Kłobucku Zagórze.
4. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków. Pomoc w przygotowaniu właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych do wykorzystania w opiece nad zabytkami funduszy unijnych, ministerialnych i samorządowych.
5. Podejmowanie starań o utworzenie mechanizmu finansowego wspierającego renowację zabytków stanowiących własność prywatną przy użyciu dostępnych źródeł finansowania (pożyczki, dotacje).
6. Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy.
7. Ochrona zabytków stanowiących mienie gminy przed sytuacjami kryzysowymi (instalacja systemów przeciwpożarowych, systemów antywłamaniowych, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków z terenu gminy).
8. Dalsze opracowanie programu renowacji kapliczek i krzyży przydrożnych na terenie gminy.
9. Zainicjowanie działań nad opracowaniem planu ochrony i konserwacji zabytków ruchomych stanowiących wyposażenie i wystrój obiektów Parafii p.w. Św. Marcina i Małgorzaty.

W ramach Priorytetu I Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, Kierunek działania 2: Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne, kulturalne i edukacyjne wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Uregulowanie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych oraz w przestrzeni zabytkowego układu urbanistycznego miasta Kłobuck - Śródmieście.
2. Prowadzenie bieżących prac porządkowych na terenie zabytkowego centrum miasta Kłobuck oraz przy zabytkowych zespołach zieleni (parkach, cmentarzach).
3. Konsekwentne stosowanie wytycznych konserwatorskich szczególnie na terenach objętych ochroną konserwatorską, strefą ochrony ekspozycji, strefą ochrony archeologicznej.
4. Wykonanie zaplanowanych remontów ulic, chodników, poprawy stanu miejskich skwerów i budowy małej architektury w granicach zabytkowego układu urbanistycznego miasta Kłobucka.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 81

W ramach Priorytetu II Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, Kierunek działania 1: Zintegrowane zarządzanie dziedzictwem kulturowym i jego kompleksowa ochrona - wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Systematyczne opracowywanie i uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
2. Uwzględnienie problematyki ochrony i opieki nad zabytkami w systemie planowania przestrzennego.
3. Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną, określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

W ramach Priorytetu II Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, Kierunek działania 2: Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy - wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Wystąpienie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z wnioskami o wpisanie do rejestru zabytków cennych obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych.
2. Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków.
3. Rozszerzanie współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie problematyki ochrony i opieki nad zabytkami.

W ramach Priorytetu II Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, Kierunek działania 3: Ochrona układu urbanistycznego miasta Kłobucka i układów ruralistycznych na obszarach wiejskich - wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Poprawa ładu przestrzennego miasta Kłobucka oraz miejscowości wiejskich, poprzez:
 - ochronę historycznie ukształtowanego układu komunikacyjnego (dróg), historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy,
 - racjonalne wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów miasta i wsi, w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy,
 - wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji kierunków ekspansji historycznych siedlisk.

W ramach Priorytetu III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości społeczeństwa, Kierunek działania 1: Popularyzacja poprzez szeroki i łatwy dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy - wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Udostępnienie informacji o zabytkach gminy na stronie internetowej Gminy Kłobuck.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 82

2. Utworzenie systemu informacji i promocji środowiska kulturowego na bazie Gminnej Ewidencji Zabytków oraz Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy.
3. Opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego.

W ramach Priorytetu III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości społeczeństwa, Kierunek działania 2: Wzmocnienie edukacji na rzecz regionalnego dziedzictwa kulturowego - wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Organizowanie i wspieranie realizacji wystaw, konkursów oraz innych działań edukacyjnych.
2. Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego.
3. Prowadzenie współpracy z instytucjami i środowiskami działającymi na rzecz dziedzictwa kulturowego (np. Towarzystwem Przyjaciół Kłobucka, Stowarzyszeniem Wieniawa) w celu stymulowania opracowania nowych programów edukacyjnych dla przedszkoli i szkół.
4. Patronat nad organizacją Dni Długoszkowskich - imprezy mającej na celu upamiętnienie postaci Jana Długosza - słynnego dziejopisarza i proboszcza parafii kłobuckiej.
5. Promowanie dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja obecnie obowiązujących trendów i praktyk projektowych przy zabytkach i zagospodarowaniu obszarów i terenów cennych kulturowo, poprzez np.: organizację konkursów na najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego.

W ramach Priorytetu III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości społeczeństwa, Kierunek działania 3: Rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanymi lub realizowanym procesem inwestycyjnym - wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów i terenów uwzględnionych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Kłobuck, w tym: wykonywanie przeglądów zasobów zabytkowych w sołectwach z udziałem sołtysów i radnych, rozpoznanie i wprowadzenie do ewidencji zmian powstałych w wyniku rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów, określenie stanu technicznego obiektów i uzupełnienie kart adresowych zabytków w gminnej ewidencji o nowe dane i dokumentację fotograficzną, zbieranie informacji od właścicieli obiektów wpisanych do ewidencji zabytków nt. przeprowadzonych remontów.
2. Wykonywanie prac studialnych i finansowanie badań (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, badania architektoniczno-archeologiczne) zagrożonych obiektów i terenów zabytkowych.
3. Inwentaryzacja obiektów małej architektury sakralnej (kapliczki i krzyże przydrożne).

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 83

W ramach Priorytetu III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości społeczeństwa, Kierunek działania 4: Tworzenie ofert turystycznych oraz kulturalnych w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego - wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Opracowanie oraz utrzymywanie szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych, samochodowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.
2. Utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej.
3. Wspieranie działania Miejskiego Punktu Informacji Turystycznej (Rynek im. Jana Pawła II) oraz rozszerzenie jego oferty o informacje z zakresu dziedzictwa kulturowego gminy.
4. Powiązanie problematyki promocji dziedzictwa kulturowego z innymi miejskimi inicjatywami o charakterze kulturalnym (np. obchody Dni Kłobucka).
5. Kontynuacja prowadzenia i wspierania działalności kulturalnej oraz imprez okolicznościowych propagujących tradycje lokalne, w historycznej przestrzeni miasta i wsi Gminny Kłobuck.
6. Wprowadzenie systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa i zawartymi w nich regulacjami w realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 wykorzystane zostaną następujące planowane i istniejące instrumenty:

- instrumenty prawne – wynikające z przepisów ustawowych - uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i historycznych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- instrumenty finansowe - udzielane dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytku, środki budżetowe przeznaczone na utrzymanie i remonty obiektów należących do gminy, korzystanie z funduszy unijnych i programów krajowych, nagrody, ulgi finansowe,
- instrumenty koordynacji - realizacja projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkiej, powiatowej i gminnej strategii i innych dokumentach polityki rozwoju, współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków,

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 84

gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami),

- instrumenty społeczne - działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- instrumenty kontrolne – aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitorowanie stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Obowiązek monitorowania realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ust. 5 cyt. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z ustawowymi zapisami, co 2 lata Burmistrz Kłobucka będzie przedkładał Radzie Miejskiej sprawozdanie z jego realizacji, a następnie – przekazywał Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań (w % lub liczbach) i odnosić się w szczególności do:

- wydatków budżetu gminy na opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach,
- liczbę obiektów poddanych powyższym pracom,
- wielkość objętego terenu gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- ilość obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków lub wykreślonych z gminnej ewidencji zabytków,
- ilość wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- ilość opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników itp.),
- ilość zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy,

Sprawozdanie powinno również obejmować zakres współpracy z organizacjami społecznymi dotyczący dziedzictwa kulturowego.

10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z zapisami cyt. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek m.in. prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymanie zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie jest obowiązkiem jego właściciela.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 85

Cyt. ustawa przewiduje zwrot części (a w szczególnych przypadkach całości) poniesionych nakładów finansowych, związanych ze spełnieniem obowiązków wskazanymi w art. 5 ust. 2.

Zasady finansowania opieki nad zabytkami reguluje rozdział 7 powyższej ustawy. Finansowanie wymienionych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu posiadającego tytuł prawny do korzystania z zabytku, jak np. trwałych zarządców, czy też użytkowników wieczystych.

Źródła zewnętrznego finansowania obejmują:

1. **Źródła krajowe:** dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego; dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, dotacje wojewódzkie i powiatowe; dotacje gminne; programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego; Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.
2. **Źródła zagraniczne:** źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych; źródła pozaunijne – Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG

Źródła krajowe

Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego 2023 – Ochrona Zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, które realizowane jest poprzez rewaloryzację i konserwację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. W ramach programu ubiegać się można o dofinansowania realizacji zadań takich jak:

- prac restauratorskich, konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów zarówno indywidualnych, jak i obszarowych);
- prac restauratorskich, konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót wymienionych w stosownym pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- prac restauratorskich, konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót wymienionych w stosownym pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów zarówno indywidualnych, jak i obszarowych);

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 86

Do programu Ochrona Zabytków nie kwalifikują się zadania współfinansowane ze środków europejskich.

Dotacja Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne (edycja 2023 r.)

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, które obejmują nieinwazyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach niniejszego programu można ubiegać się o dofinansowanie wymienionych poniżej zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- nieinwazyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego, z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych (m.in. badania powierzchniowe, prospekcja podwodna, prospekcja lotnicza, badania geofizyczne, skaning laserowy);
- opracowanie wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

Rządowy Program Odbudowy Zabytków „Polski Ład dla Kultury” (nabór zakończony w dniu 31.03.2023 r.)

Program ten kierowany jest bezpośrednio do jednostek samorządu terytorialnego, a za ich pośrednictwem również do innych podmiotów zobowiązanych do opieki nad zabytkami.

Dofinansowanie przyznawane będzie na realizację działań inwestycyjnych związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami i może zostać przeznaczony na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku, prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego albo na udzielenie dotacji samorządowej na wymienione powyżej działania.

Dofinansowanie to będzie wynosić maksymalnie 98% wartości inwestycji, a minimalny wkład własny – 2%.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jest państwowym funduszem celowym, utworzonym na podstawie ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jego dysponentem jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Przedmiotowy Fundusz zasilany jest wpływami pochodzącymi z administracyjnych kar pieniężnych, orzeczonych od 1 stycznia 2018 r. na podstawie art. 107a-107d cyt. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w trybie działu IVa Kodeksu Postępowania Administracyjnego. Wpływu do Funduszu stanowią również nawiązki zasądzone przez sądy w sprawach przestępstw

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 87

dotyczących zniszczenia lub uszkodzenia zabytku (na podstawie art. 108 cyt. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Przepisy powołujące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków weszły w życie z dniem 1 stycznia 2018 r.

Dotacje Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Środki finansowe pochodzące z budżetu państwa, z części, której dysponentem jest wojewoda, poprzez Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przeznaczane są na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane, dedykowane dla zabytków zlokalizowanych na terenie województwa śląskiego, posiadających istotne znaczenie historyczne dla tego regionu, artystyczne lub naukowe oraz będących w złym stanie technicznym. Zadania podlegające dofinansowaniu to m.in.:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub archeologicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie instalacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnienie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków;

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 88

- zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dotacje na szczeblu wojewódzkim i powiatowym

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków jest możliwe również na podstawie art. 81 cyt. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa lub Rady Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane.

Źródła zagraniczneProgram Europejskiej Współpracy Terytorialnej

Europejska współpraca terytorialna stanowi część polityki spójności od 1990 roku. Na wcześniejszy okres programowania w latach 2014-2020, po raz pierwszy w historii europejskiej polityki spójności przyjęto szczegółowe rozporządzenie obejmujące działania w zakresie Europejskiej Współpracy Terytorialnej finansowanej ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Praktyka ta będzie kontynuowana w latach 2021-2027 poprzez realizację trzech rodzajów współpracy: transgranicznej, transnarodowej oraz międzyregionalnej.

Przykładowo, programy współpracy transgranicznej na obszarach przylegających do granic Rzeczypospolitej Polskiej służą głównie budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja ma na celu wzmocnienie współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących m.in. wymiany kulturalnej.

Projekty Współpracy Europejskiej 2023

Projekty Współpracy Europejskiej to schemat przeznaczony dla publicznych i prywatnych organizacji, instytucji przedsiębiorstw sektorów kultury i kreatywnego.

Celem działań jest wsparcie międzynarodowej współpracy w zakresie tworzenia i innowacji w sektorze kultury. Realizacja programu przyczynia się m. in. do międzynarodowego obiegu dzieł i twórców oraz budowania publiczności, a także do włączania społecznego poprzez kulturę i sztukę.

Źródłem dofinansowania projektów z zakresu dziedzictwa kulturowego mogą być również środki z budżetu Unii Europejskiej w ramach takich funduszy jak:

- Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027
- Fundusz Spójności
- Europejski Funduszu Rolnego Rozwoju Obszarów Wiejskich

Środki te dystrybuowane są na poszczególne programy operacyjne na poziomie krajowym i województw.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 89

Źródłem finansowania projektów z zakresu dziedzictwa kulturowego mogą być też takie instrumenty jak:

- Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG)
- Norweski Mechanizm Finansowy

Zarówno Norweski Mechanizm Finansowy, jak i Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (tzw. Fundusze Norweskie i EOG) są formami bezzwrotnej pomocy zagranicznej przyznanej przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię kilkunastu państwom Europy Środkowej i Południowej oraz krajom bałtyckim. W zamian za udzielaną pomoc finansową, państwodarzczyńcy korzystają z dostępu do rynku wewnętrznego UE mimo, że nie są jej członkami.

Wśród innych źródeł finansowania projektów z zakresu dziedzictwa kulturowego można wymienić takie jak:

- Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki – utworzony na mocy umowy zawartej 9 czerwca 2000 r. przez Grupę Wyszehradzką projekt mający na celu finansowe wspieranie międzynarodowych inicjatyw. Umowa zawarta została pomiędzy Republiką Czeską, Republiką Węgierską, Rzeczpospolitą Polską i Republiką Słowacką. Do głównych zadań Funduszu należą budowa wspólnej tożsamości narodów wyszehradzkich, intensyfikacja kontaktów pomiędzy społeczeństwami, a także wspieranie współpracy kulturalnej, naukowej, edukacyjnej, artystycznej i turystycznej oraz wymiany młodzieży.
- Fundusz Kościelny – finansowany z budżetu państwa; dofinansowania obejmują m.in. odbudowę, remonty i konserwację obiektów sakralnych o wartości zabytkowej.

Finansowanie gminnego programu opieki nad zabytkami będzie realizowane z wykorzystaniem środków z wielu źródeł. Będą to zarówno środki publiczne, jak i prywatne.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Obowiązek dbania o zabytek zgodnie z cyt. ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami spoczywa na jego właścicielu i użytkowniku. Wsparciem w realizacji tego ustawowego obowiązku mogą być środki publiczne pochodzące z budżetu państwa, budżetów samorządów terytorialnych, funduszy celowych, w tym funduszy Unii Europejskiej.

Gminny program opieki nad zabytkami opracowany jest po raz trzeci dla gminy Kłobuck i obejmuje lata 2023-2026.

Gmina Kłobuck w latach poprzednich realizowała wiele zadań z zakresu ochrony zabytków. W latach 2009-2010 został zrealizowany projekt Zagospodarowanie Rynku im. Jana Pawła II w Kłobucku wraz z przyległym otoczeniem w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 90

Województwa Śląskiego na lata 2007-2013, w zakresie Priorytetu VI „Zrównoważony rozwój miast”, Działania 6.2 Rewitalizacja obszarów zdegradowanych, Poddziałanie 6.2.2 Rewitalizacja – „małe miasta”. Całkowita wartość inwestycji wyniosła 7.114.000,58 zł. Zadanie było dofinansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w wysokości 78,32% kosztów kwalifikowanych. Kompleksowa przebudowa rynku wraz z przyległymi drogami i ciągami pieszymi w zabytkowym układzie urbanistycznym pozwoliła na zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz nadała temu obszarowi nową jakość funkcjonalną. W 2010 roku wykonano nowe ogrodzenie parku przypałacowego od ulicy Zamkowej w Kłobucku, a w roku 2012 zabudowano wiaty przystankowe na Rynku im. Jana Pawła II. W latach 2015-2017 na Rynku zrealizowano budowę pomnika Jana Długosza (wraz z tablicą pamiątkową), którą to realizację Gmina Kłobuck wsparła łączną kwotą ok. 37 000 zł. W 2014 roku sfinansowano bieżące odnowienie kapliczki słupowej przy ul. 11 Listopada oraz wykonano prace związane z ochroną cmentarzy i miejsca po cmentarzu przy ul. Zakrzewskiej/Staszica na kwotę ok. 2 500 zł. W ramach działalności informacyjno-dydaktycznej wydano folder „Miejsca pamięci w gminie Kłobuck” (kwota ok. 5 000 zł). W 2015 roku na prace związane z ochroną cmentarzy (mogiły wojenne i mogiła żołnierzy napoleońskich z 1813 r.) wydatkowano ok. 4 500 zł. W latach 2017-2018 opracowano dokumentację projektową i zrealizowano budowę ciągów pieszo-rowerowych na terenach zielonych w Kłobucku wraz z budową oświetlenia i kładki nad rzeką Biała Oksza (kwota ok. 1 411 853 zł). Następnie w latach 2018-2019 został zrealizowany projekt Rewitalizacji targowiska miejskiego w Kłobucku, którego koszt robót budowlanych wynosił ok. 2 570 000 zł. W ramach poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” z wyłączeniem projektów grantowych oraz operacji w zakresie podejmowania działalności gospodarczej objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 został zrealizowany w latach 2021-2022 projekt Zagospodarowania parku przy ul. Parkowej w Kłobucku (kwota ok. 182 360 zł). Zagospodarowanie tego terenu zwiększyło atrakcyjność parku miejskiego, stworzyło możliwość organizacji wolnego czasu i aktywnego odpoczynku. Realizacja projektu była dofinansowana z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie. W 2021 roku został opracowany projekt fontanny na Rynku im. Jana Pawła II w Kłobucku (kwota 40 713 zł) i projekt termomodernizacji budynku i przebudowy sali widowiskowej Miejskiego Ośrodka Kultury w Kłobucku (kwota 80 000 zł) oraz zrealizowano zakup sprzętu projekcyjno streamingowego dla MOK w Kłobucku (kwota 14 000 zł). W 2022 roku został opracowany projekt rewitalizacji zabytkowego parku przy ulicy Zamkowej w Kłobucku (kwota 28290 zł).

Należy zaznaczyć, że w przeciągu lat 2014 - 2022 wykonywano liczne działania związane z szeroko pojętą rewitalizacją, mające duży wpływ na zachowanie przestrzeni kulturowej i poprawienie jej stanu zachowania. Do zwiększenia atrakcyjności tradycyjnych układów wsi i poprawienia jakości przestrzeni przyczyniają się przebudowy ulic i budowa ich oświetlenia. Działania takie wpisane są w lokalne programy rozwoju poszczególnych miejscowości.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026 91

Zadania z zakresu ochrony zabytków w latach 2023-2026 będą realizowane ze środków własnych gminy uchwalanych w kolejnych budżetach. W zależności od przyjętych zadań inwestycyjnych, gmina będzie pozyskiwała również dostępne środki zewnętrzne. Już w 2023 roku zaplanowano realizację projektu: Renowacja dwóch kaplic w Kłobucku przy ulicach Jana Długosza i Okólnej z dofinansowaniem w ramach poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020; Rewitalizacja parku przy ul. Zamkowej w Kłobucku; Budowa fontanny wraz z zagospodarowaniem terenu na Rynku im. Jana Pawła II w Kłobucku z dofinansowaniem z Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych.

Ponadto, warto zwrócić uwagę, iż podmioty posiadające tytuł prawny do zabytku zlokalizowanego na terenie gminy Kłobuck i wpisanego do rejestru zabytków mogą otrzymać dotację z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane na podstawie uchwały Nr 503/LVI/2023 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 13 lutego 2023 r. w sprawie określania zasad udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na obszarze Gminy Kłobuck oraz uchwały Nr 509/LVIII/2023 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 28 marca 2023 r. w sprawie zmiany uchwały Nr 503/LVI/2023 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 13 lutego 2023 r. w sprawie określania zasad udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na obszarze Gminy Kłobuck

Zgodnie z § 4 ust 1 cyt. uchwały, dotacja może być udzielona w wysokości 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac restauratorskich, konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytkach z terenu gminy Kłobuck.

Uchwała ta przewiduje również możliwość udzielenia dotacji w wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie przedmiotowych prac, o ile stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego ich podjęcia (§ 4 ust. 2) lub jeśli zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, bądź wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Należy pamiętać, iż zadania programu opieki mogą być również realizowane przez instytucje kultury podległe gminie (np. muzea, biblioteki, izby tradycji, izby regionalne) w ramach działalności bieżącej. Ponadto (w zakresie ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie; tekst jedn. Dz. U z 2023 r., poz. 571), gminy mogą wspierać działalność kulturową związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (np. stowarzyszenia).

12. Część graficzna programu opieki nad zabytkami

Załącznik 1 Plan gminy Kłobuck z lokalizacją zabytków nieruchomych 1:50 000

Załącznik 2 Plan gminy Kłobuck z lokalizacją stanowisk archeologicznych 1:50 000

Załącznik 3 Lokalizacja zabytków nieruchomych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck na podkładzie mapy topograficznej 1:25 000

Załącznik 4 Lokalizacja stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck na podkładzie mapy topograficznej 1:25 000

13. Indeksy

Indeks rysunków:

Rys. 1 Lokalizacja gminy Kłobuck w województwie śląskim

Indeks fotografii:

Fot. 1 Budynek narożny nr 1-3 w zachodniej pierzei kłobuckiego Rynku

Fot. 2 Kapliczka słupowa przy ul. 11 Listopada w Kłobucku

Fot. 3 Kapliczka „biały krzyż” przy ul. Częstochowskiej w Lgocie

Fot. 4 Krzyż przy ul. Kłobuckiej w Gruszewni

Fot. 5 Kapliczka przy ul. Długosza w Kłobucku

Fot. 6 Zespół poklasztorny w Kłobucku

Fot. 7-8 Pałac i park w Kłobucku-Zagórze

Fot. 9-10 Budynek przy ul. Wieluńskiej 11 w Kłobucku

Fot. 11 Dzwonnica przy kościele parafialnym w Białej Górnej

Fot. 12-13 Zespół dworski w Kamyku

Indeks tabel:

Tab. 1 Zestawienie liczbowe zabytków nieruchomych w poszczególnych miejscowościach gminy Kłobuck

Tab. 2 Zabytki nieruchome z terenu gminy Kłobuck wpisane do rejestru zabytków

Tab. 3 Zabytki nieruchome ujęte w gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck w poszczególnych kategoriach

Tab. 4 Stanowiska archeologiczne z terenu gminy Kłobuck wpisane do rejestru zabytków

Aneks 1. Zestawienie zabytków nieruchomych (architektury i budownictwa) ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck

Aneks 2. Zestawienie zabytków ruchomych zgromadzonych w kościele pw. Św. Marcina i Małgorzaty w Kłobucku

Aneks 3. Zestawienie zabytków archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków dla gminy Kłobuck

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

93

Aneks 1. Zestawienie zabytków nieruchomych (architektury i budownictwa) ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck

Lp.	Nazwa:	Lokalizacja:	Chronologia:
Biała Górna			
1	DZWONNICA przy kościele parafialnym św. Stanisława	ul. Kościelna	1746 r.
2	BUDYNEK NR 2A (d. 88, sala katechetyczna)	ul. Kościelna 2a	pocz. XX w.
3	ZAGRODA NR 2 (d. 88)	ul. Kościelna 2	pocz. XX w.
4	DOM NR 7 (d. 87)	ul. Kościelna 7	1900 r.
5	CMENTARZ rzymsko-katolicki (parafii p.w. św. Stanisława)	ul. Częstochowska	XIX w.
Kamyk			
6	DWÓR	Pl. Wincentego Witosa 2	1840 r.
7	SPICHLERZ	Pl. Wincentego Witosa 1	XIX w.
8	PARK PODWORSKI	ul. Szkolna, Pl. Wincentego Witosa	XIX/XX w.
9	KOŚCIÓŁ parafialny p.w. MB Wspomożenia Wiernych	ul. Reymonta 1	XX w.
Kłobuck			
10	UKŁAD URBANISTYCZNY W RAMACH HISTORYCZNEGO ZAŁOŻENIA	Śródmieście	XII - XIII w. - osada targowa (?) XIV w. - lokacja miasta
11	ZESPÓŁ POKLASZTORNY KANONIKÓW REGÓLARNYCH W KŁOBUCKU ob. Parafia p.w. Św. Marcina i Małgorzaty	ul. 3 Maja 42	XII w., rozb.: XV w., przeb.: XVII, XIX, XX w.
12	KOŚCIÓŁ parafialny p.w. św. Marcina i Małgorzaty	ul. 3 Maja 42	XIII w., XV, XVII, XVIII - XIX w.
13	KLASZTOR, ob. plebania parafii p.w. św. Marcina i Małgorzaty	ul. 3 Maja 42	XV, XVII w.
14	WIKARÓWKA parafii p.w. św. Marcina i Małgorzaty	ul. 3 Maja 42	XV, XIX w.
15	SPICHLERZ w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Marcina i Małgorzaty	ul. 3 Maja 42	XV, XIX w.
16	OGRODZENIE I BASZTA w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Marcina i Małgorzaty	ul. 3 Maja 42	XVII w. (?)
17	DOM NR 29 -31	ul. 3 Maja 29 - 31	pocz. XX w.
18	OFICYNY	ul. 3 Maja 38 - 40	pocz. XX w.
19	DOM NR 1	ul. Rynek im. Jana Pawła II 1	XVIII - XIX w.
20	DOM NR 10/12	ul. Długosza 10/12	lata 20-te XX w.
21	DOM NR 62	ul. Długosza 62	pocz. XX w.
22	DOM NR 66	ul. Długosza 66	pocz. XX w.
23	PAŁAC I PARK	ul. Zamkowa 8a	1795 r., 1891 r.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

94

24	DWÓR	ul. Zamkowa 10	XIX/XX w.
25	DOM NR 34	ul. Staszica 34	pocz. XX w.
26	DOM NR 53	ul. Staszica 53	lata 20-te XX w.
27	BUDYNEK NR 11 "łaźnia miejska"	ul. Wieluńska 11	XVIII/XIX w.
28	DOM NR 22	ul. Wieluńska 22	lata 20-te XX w.
29	KAPLICA PRZYDROŻNA	ul. Długosza,	pocz. XIX w.
30	KAPLICA	skrzyżowanie ul. Długosza i Ogrójcowej	pocz. XIX w.
31	KAPLICA	ul. Okólna	pocz. XIX w., odnowiona w 1901 i 1948 r.
32	CMENTARZ RZYMSKO - KATOLICKI	ul. Częstochowska	XIX w.
33	CMENTARZ ŻYDOWSKI	ul. Sadowa	XIX w.
35	BUDYNEK DWORCA KOLEJOWEGO	ul. Kolejowa 7	XX w. - okres międzywojenny
36	BUDYNEK MIESZKALNY NR 2	ul. Kolejowa 2	XX w. - okres międzywojenny
37	BUDYNEK MIESZKALNY NR 3	ul. Kolejowa 3	XX w. - okres międzywojenny
Kopiec			
38	PAPIERNIA ob. Nowicjat Towarzystwa Salezjańskiego św. Jana Bosko	ul. Salezjańska 9	1796 r., XIX, 1932 r., rozb. i przebud. po 1945 r.
39	KAPLICA Towarzystwa Salezjańskiego św. Jana Bosko	ul. Salezjańska 9	XIX/XX w.
40	WILLA (dwór) ob. klasztor Towarzystwa Salezjańskiego św. Jana Bosko	ul. Salezjańska 9	1905 r.
Lgota			
41	KAPLICA PRZYDROŻNA	ul. Częstochowska (droga Nr 43)	XIX w.
Libidza			
42	KAPLICA	ul. Główna (droga Nr 43)	XIX w.
Łobodno			
43	KAPLICA p.w. św. Anny	w lesie, ok. 800 m od drogi na Ostrowy, przy dawnym szlaku z Kłobucka do Kocina	1 poł. XIX w.
Nowa Wieś			
44	CZWORAK	ul. Lipowa 62	pocz. XIX w., 1912 r.
45	ZABUDOWA GOSPODARCZA: obora, stodoły	ul. Lipowa 62	XIX w.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

95

Uwaga: dom przy ul. Sienkiewicza w Łobodnie, pochodzący z pocz. XX w., został wykreślony z gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck zarządzeniem Nr GPN.0050.195.2018 Burmistrza Kłobucka z dnia 05.10.2018 r., po wydaniu decyzji nr 125/2014 PINB w Kłobucku z dnia 04.11.2014 r. nakazującej właścicielowi jego rozbiórkę z uwagi na zły stan techniczny.

Aneks 2. Zestawienie zabytków ruchomych zgromadzonych w kościele pw. Św. Marcina i Małgorzaty w Kłobucku

Lp.	Określenie zabytku	Czas powstania	Materiał, technika wykonania
1	Obraz – Matka Boska z Dzieciątkiem	I poł. XV w. (sukienka - I poł. XVIII w.)	Deska (trzy deski); tempera, blacha srebrna połączana, cięta, trybowana, cyzelowana
2	Ołtarz boczny prawy pw. Św. Antoniego	II poł. XIX w.	Stiuk
3	Epitafium Mikołaja Wolskiego	Ok. 1649 r.	Czarny marmur; płótno na desce, olej
4	Epitafium Barbary z Rozniewskich Trepki	Ok. 1579 r.	Marmur (czerwono-brązowy), stiuk
5	Obraz Św. Wincentego Ferreriusza	XVIII w.	Płótno, farba olejna, malarstwo
6	Szafka ścienna	XVI/XVII w.	Drewno, stolarka, snycerka, polichromia
7	Szafka ścienna	XVI/XVII w.	Drewno, stolarka, snycerka, polichromia
8	Misa chrzcielna	XV/XVI w.	Mosiądz, puklowanie, trybowanie
9	Portal z prezbiterium zakrystii	II poł. XV w.	Kamień, kamieniarka
10	Monstrancja	II poł. XVIII w. (przerabiana i uzupełniana w XIX w.)	Miedź złocona, trybowana, lana, cięta, cyzelowana
11	Relikwiarz Krzyża Świętego	I poł. XVIII w.	Srebro częściowo złocone (pukowanie na stopie, nodusie, zakończenia ramion, gloria), lane, kute, cięte, cyzelowanie
12	Ołtarz w oratorium	II poł. XVIII w.	Drewno, stolarka, snycerka, farba olejna, złocone
13	Krzyż ołtarzowy	II poł. XVIII w.	Drewno polichromowane
14	Kielich	I poł. XVII w.	Srebro lane, trybowane, cyzelowane
15	Kielich	I poł. XVII w.	Srebro lane, trybowane, cyzelowane
16	Pacyfikał	1456 r. – trzon, krzyż II poł. XVIII w. – stopa 1961 r. – górna część stopy	Srebro złocone, lane, cięte, trybowane, cyzelowane
17	Ampułki	I poł. XVII w.	Srebro złocone, lane, trybowane, ryte, cyzelowane

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

96

18	Kielich	Ok. poł. XVII w.	Srebro częściowo złożone, lane, trybowane, cyzelowane
19	Łódka na kadzidło	1596 r.	Srebro lane, ryte, cyzelowane
20	Ołtarz – Matka Boska (w zwieńczeniu stali prawej)	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
21	Obraz – Św. Gelasius Papież (w stali prawej)	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
22	Obraz – Św. Tomasz bp (w stali prawej)	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
23	Obraz – Św. Figolianus bp (w stali prawej)	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
24	Obraz – Św. Agintinus (w stali prawej)	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
25	Obraz – Św. Benon bp (w stali prawej)	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
26	Epitafium Piotra Nekandy Trepki	1579 r.	Marmur, kamień, kamieniarka
27	Epitafium Kaziera, Leona i Edmunda Zarębów	1831 r.	Kamień, liternictwo
18	Epitafium Apolonii Ząbkowskiej	1849 r.	Marmur, liternictwo, kamień, rzeźba
29	Epitafium Daniela Ząbkowskiego	1843 r.	Marmur, liternictwo, kamień, rzeźba
30	Obraz – Św. Melanisz	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
31	Obraz – w stali prawej (skradziony w 1996 r.)	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
32	Obraz – Św. Benedykt Papież	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
33	Obraz – Św. Leon Papież	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
34	Świecznik w oratorium	XVII w.	Drewno, rzeźba, rogi jelenia
35	Obraz – w stali prawej (Św. Piotr Biskup)	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
36	Obraz - w stali prawej (Św. Gandentusz)	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna, malarstwo
37	Obraz – Chrystus Salwator w zwieńczeniu stali prawej)	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
38	Obraz – Św. Patrycusz bp. (w stali lewej)	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
39	Obraz - Św. Malachiasz bp.	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
40	Obraz – Św. Herculanus bp.	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
41	Drzwi do skarbcza i zakrystii	XV w.	Drewno, żelazno, kowalstwo, farba olejna
41	Wspornik w prezbiterium	XVIII w.	Kamień, stiuk, kamieniarka
43	Kapitele	XVIII w.	Kamień, kamieniarka
44	Ołtarz – Św. Biskup	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
45	Obraz – Św. Albinus	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
46	Obraz – Św. Aldobrandus bp.	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
47	Obraz – Św. Guarinus – kardynał (w stali lewej)	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
48	Obraz – Św. Sergiusz – Papież (w stali lewej)	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
49	Obraz – Św. Augustyn (w stali lewej)	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
50	Obraz – Św. Felix III – Papież (w stali lewej)	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna
51	Obraz – Święty bp.	IV ćw. XVIII w.	Płótno, farba olejna

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

97

52	Obramowanie okienne	II poł. XV w.	Kamień, kamieniarka
53	Drzwi klepkowe	XIX w.	Drewno, stolarka
54	Komoda zakrystyjna	XVIII w.	Drewno, stolarka, farba olejna
55	Feretron z Matką Boską i Chrystusem Ubiczowanym	XIX w.	Deska, farba olejna, malarstwo, drewno, snycerka, złocenie
56	Tarcza z herbem Łabędź (na szkarpie prezbiterium)	XV w.	Kamień, rzeźba
57	Tarcza z herbem Wieniawa	XV w.	Kamień, kamieniarka, rzeźba
58	Epitafium Ignacego Ząbkowskiego	1846 r.	Marmur, liternictwo, kamień, rzeźba
59	Stacje Męki Pańskiej	XIX w.	Płótno, farba olejna, malarstwo
60	Krucyfiks	XVIII w.	Drewno, rzeźba, farba olejna
61	Obraz XII Stacja Męki Pańskiej	XIX w.	Płótno, farba olejna, malarstwo
62	Obraz Św. Anny Samotrzeciej (w ołtarzu prawym bocznym)	I poł. XVIII w.	Płótno, farba olejna, malarstwo, metal, trybowanie, złocenie
63	Ołtarz boczny prawy	1772 r.	Drewno polichromowane, rzeźbione, techniki snycerskie
64	Ołtarz boczny lewy pw. Św. Izydora	II poł. XIX w.	Stiuk
65	Witraż – Chrystus Ukrzyżowany	IV ćw. XIX w.	Szkło barwione łączone ramkami ołowianymi
66	Ornat biały	Kolumna – I poł. XVIII w. Boki – II poł. XVIII w.	Techniki tkackie i hafciarskie
67	Ornat zielony	Kolumna - ok. II poł. XVIII w. Boki – II poł. XIX w.	Techniki tkackie i hafciarskie
68	Ornat fioletowy	1883 r.	Techniki tkackie i hafciarskie
69	Dalmatyka	II poł. XVIII w.	Techniki tkackie i hafciarskie
70	Ornat biały	Kolumna - pocz. XVIII w. Boki – I ćw. XX w.	Techniki tkackie i hafciarskie
71	Ornat czerwony	Kolumna – IV ćw. XVII w. Boki – IV ćw. XIX w.	Techniki tkackie i hafciarskie
72	Ornat czerwony	IV ćw. XVIII w.	Techniki tkackie i hafciarskie
73	Ornat biały	Kolumna – IV ćw. XVII w. Boki – II poł. XVIII w.	Techniki tkackie i hafciarskie
74	Ornat czerwony	Kolumna – XIX w. Boki – XVIII w.	Aksamit, tkanina jedwabna, haft
75	Ornat biały	XVIII w.	Tkanina jedwabna, haft srebrną nicią
76	Dalmatyka zielona	XIX w.	Tkanina jedwabna, haft jedwabiem
77	Ornat czerwony	XVI/XVII w.	Tkanina jedwabna, brokat
78	Ornat czerwony	Kolumna – XVI w. Boki – XVIII w.	Brokat, tkanina jedwabna, nić srebrna

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

98

79	Ornat niebieski	XVIII w. (?)	Aksamit, aksamit wyciskany
80	Obramienie okienne	II poł. XV w.	Kamień, kamieniarka
81	Portal ze skarbcza I do skarbcza II	XV w.	Kamień, kamieniarka
82	Drzwi ze skarbcza I do skarbcza II	XVIII w.	Drewno, stolarka, żelazo, kowalstwo, farba olejna
83	Drzwi z zakrystii na piętro	XVIII w.	Drewno, stolarka, żelazo, kowalstwo, polichromia
84	Portal z zakrystii do lokalności na piętrze	XV w.	Kamień, kamieniarka
85	Ornat biały	XVIII w.	Tkanina jedwabna, haft płaski, nić jedwabna
86	Maswerki w oknach prezbiterium	Częściowa rekonstrukcja	Kamień, kamieniarka
87	Tarcza herbowa Poraj (na szkarpach prezbiterium)	XV w.	Kamień, rzeźba
88	Patena	1761 r.	Srebro, złocenie, grawerunek
89	Skrzynia	XVIII w.	Drewno, stolarka, żelazo, kowalstwo
90	Kielich	XV/XVI w.	Srebro, złocenie, rytowane, grawerunek
91	Kielich	Stopa – poł. XIV/XV w.	Srebro, złocenie, trybowanie, odlewy
92	Monstrancja	1626 r.	Srebro złoczone, lane, trybowane, cyzelowane
93	Rzeźba - krucyfiks	Pocz. XVI w. (?)	Drewno polichromowane
94	Chrzcielnica	1492 r. Pokrywa – XIX w.	Wapień
95	Ołtarz główny	1811 r.	Drewno, stolarka, snycerka, rzeźba, farba olejna, złocenie
96	Stalla II	-	-
97	Stalla	IV ćw. XVIII w.	Drewno, stolarka, rzeźba, snycerka, farba olejna, złocenie, płótno
98	Tron eucharystyczny (ołtarz boczny prawy)	1782 r.	Drewno polichromowane, techniki snycerskie
99	Prospekt organowy	Ok. poł. XVIII w.	Drewno, snycerka, stolarka, rzeźba, farba olejna, złocenie
100	Rzeźba -anioł	II poł. XVII w.	Drewno złoczone, polichromowane
101	Rzeźba – Św. Roch	XVII/XVIII	Drewno polichromowane, złoczone
102	Rzeźba – Matka Boska	II poł. XVIII	Drewno polichromowane
103	Rzeźba – Św. Jan	II poł. XVIII w.	Drewno polichromowane
104	Rzeźba - niezidentyfikowana	I poł. XVIII w.	Drewno złoczone, polichromowane
105	Rzeźba – Św. Michał Archanioł	I poł. XVIII w.	Drewno złoczone, polichromowane
106	Rzeźba – niezidentyfikowany Święty	II poł. XVII w.	Drewno złoczone, polichromowane
107	Rzeźba - Anioł	II poł XVII w.	Drewno złoczone, polichromowane

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

99

108	Rzeźba - Aniołek	II poł XVII w.	Drewno polichromowane
109	Pulpit	1898 r.	Drewno fornirowane, techniki snycerskie
110	Szafa biblioteczna	I poł. XVII w., uzupełniana w II poł. XVIII w.	Drewno polichromowane, techniki stolarskie
111	Rzeźba – niezidentyfikowany Święty	II poł. XVII w.	Drewno złożone, polichromowane
112	Ambona	IV ćw. XVIII w. (ok. 1783 r.)	Drewno polichromowane, rzeźbione, techniki stolarskie, snycerskie
113	Rzeźba – niezidentyfikowana Święta (ołtarz boczny lewy)	1772 r.	Drewno polichromowane, złożone
114	Rzeźba – niezidentyfikowany Święty (ołtarz boczny lewy)	1772 r.	Drewno polichromowane, złożone
115	Rzeźba – Matka Boska Niepokalana (ołtarz boczny prawy)	1772 r.	Drewno polichromowane
116	Rzeźba – Święty Wacław (?) – ołtarz boczny prawy	1772 r.	Drewno polichromowane
117	Feretron – Rzeźba: Chrystus Frasobliwy	II poł. XIX w.	Drewno polichromowane
118	Rzeźba – niezidentyfikowany Święty	II poł. XVII w.	Drewno złożone, polichromowane
119	Rzeźba – niezidentyfikowany Święty Biskup	II poł. XVII w. (?)	Drewno polichromowane, złożone
120	Feretron – Obrazy: Matka Boska Kodeńska, Św. Stanisław	I poł. XIX w.	Drewno złożone, płótno na desce, olej
121	Obraz – Salvator Mundi	Po poł. XIX w.	Płótno, olej
122	Epitafium Krzysztofa Horlemusa	Ok. 1647 r.	Marmur, olej na blasze
123	Epitafium Stanisława Makowskiego	Po 1630 r.	Czarny marmur, stiuk
124	Epitafium Mikołaja Wolskiego	Ok. 1649 r.	Czarny marmur, płótno na desce, olej
125	Epitafium Barbary z Rozniatowskich Trepki	Ok. 1579 r.	Marmur (czerwono-brązowy), stiuk
126	Obraz – Święta Anna Samotrzecia	I poł. XVIII w.	Płótno, olej, blacha srebrna, trybowana, cięta
127	Obraz – Święty Jan Ewangelista	II poł. XVIII w.	Płótno naklejone na deskę, olej
128	Obraz – Święty Tomasz Apostoł	Po poł. XIX w.	Płótno, olej
129	Obraz – Św. Mateusz Apostoł	Po poł. XIX w.	Płótno, olej
130	Obraz – Św. Juda Tadeusz Apostoł	Po poł. XIX w.	Płótno, olej
131	Obraz – Św. Jakub Młodszy Apostoł	Po poł. XIX w.	Płótno, olej
132	Obraz – Św. Jakub Starszy Apostoł	Po poł. XIX w.	Płótno, olej
133	Obraz – Stacje Męki Pańskiej	II poł. XIX w.	Płótno, olej

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

100

Aneks 3. Zestawienie zabytków archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków

Biała Dolna					
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:	Orientacyjny obszar stanowiska w/g rozrzutu materiałów na powierzchni	Uwagi
1	Stanowisko nr 1	85-48/7	Kultura łużycka – ślad osadnictwa	0,1 ha	
2	Stanowisko nr 2	85-48/8	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) – ślad osadnictwa	0,1 ha	
3	Stanowisko nr 3	85-48/9	Schyłkowy paleolit (?) – obozowisko (?)	0,5 ha	
4	Stanowisko nr 4	85-48/10	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) – osada (?)	0,5 ha	
5	Stanowisko nr 5	85-48/11	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) – osada Okres nowożytny – ślad osadnictwa	0,1 ha	
6	Stanowisko nr 6	85-48/12	Epoka kamienia – ślad osadnictwa Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) - ślad osadnictwa Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,1 ha	
7	Stanowisko nr 7	85-48/13	Pradzieje - osada (?)	0,1 ha	
8	Stanowisko nr 8	85-48/14	Pradzieje - ślad osadnictwa	0,01 ha	
9	Stanowisko nr 9	85-48/15	Średniowiecze - osada Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,5 ha	
10	Stanowisko nr 10	85-48/16	Epoka kamienia – ślad osadnictwa	0, 1 ha	
11	Stanowisko nr 11	85-48/17	Średniowiecze – gródek stożkowy	0,1 ha	Rejestr zabytków A/241 Badania sondażowe zweryfikowały negatywnie istnienie gródka
12	Stanowisko nr 12	85-48/18	Pradzieje - ślad osadnictwa Okres nowożytny - osada	0,1 ha	
13	Stanowisko nr 13	85-48/19	Średniowiecze - osada Okres nowożytny - osada	0,1 ha	
14	Stanowisko nr 14	85-48/30	XIX - XX w. - wapiennik	0,01 ha	
15	Stanowisko nr 15	85-48/31	XIX - XX w. - wapiennik	0,01 ha	
16	Stanowisko nr 16	85-48/32	XIX - XX w. - wapiennik	0,01 ha	

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

101

17	Stanowisko nr 17	85-48/33	XIX - XX w. - wapiennik	0,01 ha	
18	Stanowisko nr 18	85-48/34	XIX - XX w. - wapiennik	0,01 ha	
19	Stanowisko nr 19	85-48/35	XIX - XX w. - wapiennik	0,01 ha	
20	Stanowisko nr 20	85-48/36	XIX - XX w. - wapiennik	0,01 ha	
21	Stanowisko nr 21	85-48/58	Epoka kamienia – ślad osadnictwa Wczesne średniowiecze – ślad osadnictwa Okres nowożytny – ślad osadnictwa	1,0 ha	
Biała Górna					
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:	Orientacyjny obszar stanowiska w/g rozrzutu materiałów na powierzchni	Uwagi
22	Stanowisko nr 1	85-48/20	Epoka kamienia (neolit) – ślad osadnictwa Pradzieje - ślad osadnictwa	0,1 ha	
22	Stanowisko nr 2	85-48/21	Średniowiecze - ślad osadnictwa Okres nowożytny - osada	0,5 ha	
24	Stanowisko nr 3	85-48/22	XIX - XX w. - wapiennik	0,01 ha	
25	Stanowisko nr 4	85-48/23	Epoka kamienia – ślad osadnictwa	0,01 ha	
26	Stanowisko nr 5	85-48/24	Pradzieje – ślad osadnictwa Kultura łużycka – ślad osadnictwa Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) - osada Średniowiecze - ślad osadnictwa	0,5 ha	
27	Stanowisko nr 6	85-48/25	Schyłkowy paleolit – ślad osadnictwa Kultura łużycka – ślad osadnictwa Okres wpływów rzymskich – ślad osadnictwa Pradzieje – ślad osadnictwa Okres nowożytny – ślad osadnictwa	0,5 ha	Rejestr zabytków A/254
28	Stanowisko nr 7	85-48/28	Epoka kamienia (neolit ?) - ślad osadnictwa Pradzieje - ślad osadnictwa Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,5 ha	
29	Stanowisko nr 8	85-48/29	Pradzieje - ślad osadnictwa Średniowiecze - ślad osadnictwa	0,1 ha	
Borowianka					
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:	Orientacyjny obszar stanowiska w/g rozrzutu materiałów na powierzchni	Uwagi
30	Stanowisko nr 1	84-48/2	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) -	0,5 ha	

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

102

			osada Średniowiecze - ślad osadnictwa		
31	Stanowisko nr 2	84-48/1	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) - osada	0,5 ha	
32	Stanowisko nr 3	84-48/4	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) – ślad osadnictwa Okres nowożytny – ślad osadnictwa	0,01 ha	
33	Stanowisko nr 4	84-48/3	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) - ślad osadnictwa	0,01 ha	
34	Stanowisko nr 1 (5)	85-48/27	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) - ślad osadnictwa	0,1 ha	
Gruszewnia					
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:	Orientacyjny obszar stanowiska w/g rozrzutu materiałów na powierzchni	Uwagi
35	Stanowisko nr 1	85-47/41	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) - osada Okres nowożytny - osada	1,0 ha	
36	Stanowisko nr 2	85-47/40	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) - osada Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,5 ha	
37	Stanowisko nr 3	85-47/39	Średniowiecze - ślad osadnictwa	0,01 ha	
38	Stanowisko nr 4	85-47/53	XIX - XX w. - wapiennik	0,01 ha	
Kamyk					
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:	Orientacyjny obszar stanowiska w/g rozrzutu materiałów na powierzchni	Uwagi
39	Stanowisko nr 1	84-47/5	Kultura łużycka - ślad osadnictwa Okres wpływów rzymskich - ślad osadnictwa	0,1 ha	Rejestr zabytków A/278 W terenie zabudowanym
40	Stanowisko nr 3	84-47/6	Kultura łużycka - ślad osadnictwa Okres wpływów rzymskich (?) - ślad osadnictwa	0,1 ha	W terenie zabudowanym
41	Stanowisko nr 4	84-47/50	Epoka brązu (kultura łużycka) - ślad osadnictwa Okres nowożytny - osada	0,5 ha	
42	Stanowisko nr 5	84-47/51	XX w. - wapiennik	0,1 ha	
43	Stanowisko nr 6	84-47/7	XIX - XX w. - wapiennik		
44	Stanowisko nr 7	85-47/20	Epoka kamienia - ślad osadnictwa Epoka brązu (kultura łużycka) – osada	1,0 ha	

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

103

			Okres wpływów rzymskich – osada Wczesne średniowiecze – ślad osadnictwa Okres nowożytny - osada		
45	Stanowisko nr 8	85-47/21	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) - osada		
46	Stanowisko nr 1 (Podpapiernia)	84-48/57	Neolit/wczesna epoka brązu (kultura ceramiki sznurowej) – osada Epoka brązu (kultura łużycka) – ślad osadnictwa Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) – osada Okres nowożytny - osada	0,5 ha	
47	Stanowisko nr 2 (Podpapiernia)	84-48/58	Pradzieje – ślad osadnictwa	0, 1 ha	
Kłobuck					
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:	Orientacyjny obszar stanowiska w/g rozrzutu materiałów na powierzchni	Uwagi
48	Stanowisko nr 1	84-47/1	Kultura łużycka - osada Wczesne średniowiecze - osada	0,5 ha	Rejestr zabytków A/279
49	Stanowisko nr 2	84-47/2	Kultura łużycka - ślad osadnictwa Wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa	0,5 ha	
50	Stanowisko nr 4	84-46/2	Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,5 ha	
51	Stanowisko nr 5	84-46/3	Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,1 ha	
52	Stanowisko nr 6	84-46/4	Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,1 ha	
53	Stanowisko nr 7	84-46/5	Okres nowożytny – punkt osadniczy	0,5 ha	
54	Stanowisko nr 8	84-46/6	Pradzieje - ślad osadnictwa Późne średniowiecze - ślad osadnictwa Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,5 ha	
55	Stanowisko nr 9	84-46/7	Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,5 ha	
56	Stanowisko nr 10	84-46/8	Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,5 ha	
57	Stanowisko nr 11	84-46/9	Epoka brązu (kultura łużycka) - osada Pradzieje - osada Okres nowożytny - ślad osadnictwa	1,0 ha	
58	Stanowisko nr 12	84-46/10	Późne średniowiecze - ślad osadnictwa Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,5 ha	
59	Stanowisko nr 13	84-46/11	Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,1 ha	
60	Stanowisko nr 14	84-46/12	Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,5 ha	

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

104

61	Stanowisko nr 15	84-47/52	Średniowiecze - miasto	15,0 ha	W układzie przedkolacyjnym i lokacyjnym
62	Stanowisko nr 16 (d.15)	84-46/13	Okres nowożytny - ślad osadnictwa	1,0 ha	
63	Stanowisko nr 17 (d.16)	85-47/42	Pradzieje - ślad osadnictwa Średniowiecze - osada	0,5 ha	
64	Stanowisko nr 18 (d. Kłobuck - Zakrzew St. nr 1)	85-46/11	Epoka brązu/okres halszacki (kultura łużycka) - cmentarzysko	0,5 ha	Rejestr zabytków A/280
Kłobuck - Brody Malina					
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:	Orientacyjny obszar stanowiska w/g rozrzutu materiałów na powierzchni	Uwagi
65	Stanowisko nr 1	84-46/14	Pradzieje - ślad osadnictwa Okres nowożytny - ślad osadnictwa	1,0 ha	
Kłobuck - Niwa Skrzyszów					
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:	Orientacyjny obszar stanowiska w/g rozrzutu materiałów na powierzchni	Uwagi
66	Stanowisko nr 1	85-47/11	Pradzieje - ślad osadnictwa	0,1 ha	
67	Stanowisko nr 2	85-47/12	Epoka kamienia - ślad osadnictwa Kultura łużycka - osada Okres wpływów rzymskich - ślad osadnictwa	0,5 ha	
68	Stanowisko nr 3	85-47/43	Epoka brązu (kultura łużycka) - ślad osadnictwa Okres wpływów rzymskich - ślad osadnictwa Średniowiecze - osada Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,5 ha	
69	Stanowisko nr 4	85-47/44	Średniowiecze - ślad osadnictwa	0,01 ha	
Kłobuck - Przybyłów					
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:	Orientacyjny obszar stanowiska w/g rozrzutu materiałów na powierzchni	Uwagi
70	Stanowisko nr 1	85-47/19	Epoka kamienia - ślad osadnictwa Kultura łużycka - osada Okres wpływów rzymskich - ślad osadnictwa Średniowiecze - osada Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,5 ha	

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

105

71	Stanowisko nr 2	85-47/17	Epoka kamienia (schyłkowy paleolit/mezolit) – ślad osadnictwa Epoka brązu (kultura łużycka) – osada Okres wpływów rzymskich – ślad osadnictwa Średniowiecze - osada	0,5 ha	
72	Stanowisko nr 3	85-47/18	Epoka kamienia – ślad osadnictwa Epoka brązu (kultura łużycka) - osada Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) – ślad osadnictwa Średniowiecze – ślad osadnictwa	0,5 ha	
73	Stanowisko nr 4	85-47/13	Epoka brązu (kultura łużycka) - osada Pradzieje - osada	0,5 ha	
74	Stanowisko nr 5	85-47/14	Pradzieje - ślad osadnictwa	0,01 ha	
75	Stanowisko nr 6	85-47/15	Epoka brązu (kultura łużycka) - osada Średniowiecze - ślad osadnictwa	0,5 ha	
76	Stanowisko nr 7	85-47/16	Epoka kamienia - ślad osadnictwa Epoka brązu (kultura łużycka) - osada Średniowiecze - ślad osadnictwa Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,5 ha	
Kłobuck - Smugi					
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:	Orientacyjny obszar stanowiska w/g rozrzutu materiałów na powierzchni	Uwagi
77	Stanowisko nr 1	84-47/46	Pradzieje - ślad osadnictwa Średniowiecze - ślad osadnictwa	0,1 ha	
78	Stanowisko nr 2	84-47/47	Epoka brązu (kultura łużycka) - ślad osadnictwa Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,1 ha	
79	Stanowisko nr 3	84-47/48	Epoka kamienia - ślad osadnictwa	0,01 ha	
80	Stanowisko nr 4	84-47/8	XIX - XX w. - wapiennik	0,1 ha	
Kłobuck - Zagórze					
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:	Orientacyjny obszar stanowiska w/g rozrzutu materiałów na powierzchni	Uwagi
81	Stanowisko nr 1	84-47/42	Epoka kamienia (neolit) – ślad osadnictwa Kultura łużycka – ślad osadnictwa Pradzieje – ślad osadnictwa Wczesne średniowiecze – osada	0,5 ha	

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

106

			Okres nowożytny – ślad osadniczy		
82	Stanowisko nr 2	84-47/39	Epoka brązu (kultura łużycka) - osada Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) – osada Pradzieje - osada Średniowiecze - osada Okres nowożytny - osada	5,0 ha	W znacznej części zniszczone
83	Stanowisko nr 3	84-47/3	Epoka kamienia - ślad osadnictwa Kultura łużycka - ślad osadnictwa	0,1 ha	
84	Stanowisko nr 4	84-47/11	Epoka brązu (kultura łużycka) - ślad osadnictwa Pradzieje – osada Okres wpływów rzymskich (?) – ślad osadnictwa Wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa Okres nowożytny - ślad osadnictwa	1,0 ha	
85	Stanowisko nr 5 (d. 6)	84-47/12	Kultura łużycka – ślad osadnictwa Średniowiecze - osada		
86	Stanowisko nr 6	84-46/15	Epoka kamienia - ślad osadnictwa Epoka brązu (kultura łużycka) - ślad osadnictwa Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) - ślad osadnictwa Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,5 ha	
87	Stanowisko nr 7	84-46/16	Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,1 ha	
88	Stanowisko nr 8	84-46/17	Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,1 ha	
89	Stanowisko nr 9	84-46/18	Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,1 ha	
90	Stanowisko nr 10	84-46/19	Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,5 ha	
91	Stanowisko nr 11	84-47/9	Późne średniowiecze - ślad osadnictwa Okres nowożytny - osada	0,5 ha	
92	Stanowisko nr 12	84-47/10	Pradzieje - ślad osadnictwa Okres nowożytny - osada	0,5 ha	
93	Stanowisko nr 13	84-47/40	Epoka brązu (kultura łużycka) - osada Pradzieje - ślad osadnictwa Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,5 ha	
94	Stanowisko nr 14	84-47/41	Epoka brązu (kultura łużycka) - ślad osadnictwa Pradzieje - ślad osadnictwa Okres nowożytny - osada	0,5 ha	
95	Stanowisko nr 15	84-47/43	Epoka brązu (kultura łużycka) - ślad osadnictwa Średniowiecze - osada Okres nowożytny - osada	0,5 ha	

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

107

96	Stanowisko nr 16	84-47/44	Pradzieje - ślad osadnictwa Późne średniowiecze - ślad osadnictwa Okres nowożytny - osada	0,5 ha	
97	Stanowisko nr 17	84-47/45	Okres nowożytny - osada	1,0 ha	
Kłobuck - Zakrzew					
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:	Orientacyjny obszar stanowiska w/g rozrzutu materiałów na powierzchni	Uwagi
98	Stanowisko nr 2	84-46/20	Paleolit schyłkowy - obozowisko Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) - cmentarzysko	0,5 ha	Rejestr zabytków A/332 Zniszczone w 90%
99	Stanowisko nr 3	84-46/21	Epoka brązu (kultura łużycka) - osada Pradzieje - ślad osadnictwa	0,5 ha	Rejestr zabytków A/333 Kontynuacja stanowiska z obszaru 85-46 (Rybno, stan. 1; 85-46/5)
100	Stanowisko nr 4	84-46/22	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) - ślad osadnictwa	0,5 ha	
101	Stanowisko nr 5	84-46/23	Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,1 ha	
102	Stanowisko nr 6	84-46/24	Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,1 ha	
Kopiec					
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:	Orientacyjny obszar stanowiska w/g rozrzutu materiałów na powierzchni	Uwagi
103	Stanowisko nr 1	85-48/26	Wczesny okres nowożytny - grodzisko	1,0 ha	
104	Stanowisko nr 2	84-48/54	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) - ślad osadnictwa Późne średniowiecze - osada Okres nowożytny - osada	0,5 ha	
105	Stanowisko nr 3	84-48/53	Epoka kamienia - ślad osadnictwa Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,01 ha	
106	Stanowisko nr 4	84-48/52	Pradzieje - ślad osadnictwa Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) - ślad osadnictwa Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,1 ha	
107	Stanowisko nr 5	84-48/51	Okres nowożytny - osada	0,5 ha	
108	Stanowisko nr 3 (Podpapiernia)	84-48/56	Epoka kamienia - ślad osadnictwa Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) -	0,5 ha	

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

108

			śląd osadnictwa Okres nowożytny - osada		
109	Stanowisko nr 4 (Podpapiernia)	84-48/55	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) - śląd osadnictwa Okres nowożytny - osada	0,5 ha	
Lgota					
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:	Orientacyjny obszar stanowiska w/g rozrzutu materiałów na powierzchni	Uwagi
110	Stanowisko nr 1	85-47/48	Średniowiecze - śląd osadnictwa	0,1 ha	
111	Stanowisko nr 2	85-47/49	Średniowiecze - śląd osadnictwa	0,01 ha	
112	Stanowisko nr 3	85-47/50	Pradzieje - śląd osadnictwa Średniowiecze - śląd osadnictwa Okres nowożytny - śląd osadnictwa	0,1 ha	
113	Stanowisko nr 5	85-48/59	Kultura łużycka – osada Okres wpływów rzymskich (kultura łużycka) – osada (?) Wczesne średniowiecze – śląd osadnictwa Okres nowożytny – śląd osadnictwa Pradzieje – śląd osadnictwa	0,5 ha	
114	Stanowisko nr 6	85-48/60	Późne średniowiecze – śląd osadnictwa Okres nowożytny – śląd osadnictwa	0,5 ha	
115	Stanowisko nr 7	85-48/52	Neolit (kultura ceramiki sznurowej) – śląd osadnictwa Późne średniowiecze – śląd osadnictwa Okres nowożytny – osada (?)	3,0 ha	
116	Stanowisko nr 8	85-48/61	Okres wpływów rzymskich; kultura przeworska (?) – śląd osadnictwa Późne średniowiecze – śląd osadnictwa Okres nowożytny – osada	5,0 ha	
117	Stanowisko nr 9	85-48/32	Epoka kamienia (mezolit) – śląd osadnictwa Okres nowożytny – śląd osadnictwa	0,1 ha	
Libidza					
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:	Orientacyjny obszar stanowiska w/g rozrzutu materiałów na powierzchni	Uwagi
118	Stanowisko nr 1	85-47/22	Epoka kamienia - śląd osadnictwa	0,1 ha	

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

109

			Kultura łużycka – ślad osadnictwa Okres wpływów rzymskich – ślad osadnictwa		
119	Stanowisko nr 2	85-47/23	Pradzieje - ślad osadnictwa Średniowiecze – ślad osadnictwa Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,5 ha	
120	Stanowisko nr 3	85-47/24	Pradzieje - ślad osadnictwa Średniowiecze - osada Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,5 ha	
121	Stanowisko nr 4	85-47/25	Późne średniowiecze - osada Okres nowożytny - osada	0,5 ha	
122	Stanowisko nr 5	85-47/26	Średniowiecze - ślad osadnictwa	0,1 ha	
123	Stanowisko nr 6	85-47/27	Średniowiecze - osada Okres nowożytny - osada	0,5 ha	
124	Stanowisko nr 7	85-47/46	XIX - XX w. - wapiennik	0,01 ha	
125	Stanowisko nr 8	85-47/47	XIX - XX w. - wapiennik	0,01 ha	
126	Stanowisko nr 9	85-47/51	XIX - XX w. - wapiennik	0,01 ha	
127	Stanowisko nr 10	85-47/52	XIX - XX w. - wapiennik	0,01 ha	
Łobodno					
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:	Orientacyjny obszar stanowiska w/g rozrzutu materiałów na powierzchni	Uwagi
128	Stanowisko nr 1	84-47/38	Epoka brązu (kultura łużycka) - osada Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) - osada Okres nowożytny - osada	1,0 ha	
129	Stanowisko nr 2	84-47/30	Pradzieje – ślad osadnictwa Epoka brązu (kultura łużycka) – ślad osadnictwa Okres wpływów rzymskich – ślad osadnictwa	0,1 ha	
130	Stanowisko nr 3	84-47/27	Epoka brązu (kultura łużycka) – osada Okres wpływów rzymskich – ślad osadnictwa	0,5 ha	
131	Stanowisko nr 4	84-47/14	Epoka brązu (kultura łużycka) - osada Średniowiecze - osada Okres nowożytny - ślad osadnictwa	1,0 ha	
132	Stanowisko nr 5	84-47/28	Epoka brązu (kultura łużycka) - osada Pradzieje – osada Okres wpływów rzymskich – ślad osadnictwa Okres nowożytny - osada	0,5 ha	

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

110

133	Stanowisko nr 6	84-47/4	Epoka brązu/okres halsztacki (kultura łużycka) - skarb	0,01 ha	Miejsce znalezienia skarbu ozdób brązowych (1976 r.)
134	Stanowisko nr 7	84-47/13	Epoka brązu (kultura łużycka) - osada	0,5 ha	W części zniszczone, zagrożone dziką wybiórką piasku
135	Stanowisko nr 8	84-47/15	Średniowiecze - ślad osadnictwa Okres nowożytny - osada	1,0 ha	
136	Stanowisko nr 9	84-47/16	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) - ślad osadnictwa Pradzieje - osada Okres nowożytny - osada	1,0 ha	
137	Stanowisko nr 10	84-47/17	Epoka kamienia - ślad osadnictwa Pradzieje - ślad osadnictwa Późne średniowiecze/okres nowożytny - ślad osadnictwa Okres nowożytny - osada	1,0 ha	
138	Stanowisko nr 11	84-47/18	Późne średniowiecze - ślad osadnictwa Okres nowożytny - osada	1,0 ha	
139	Stanowisko nr 12	84-47/19	Późne średniowiecze - osada Okres nowożytny - osada	0,5 ha	
140	Stanowisko nr 13	84-47/20	Epoka brązu (kultura łużycka) - ślad osadnictwa Pradzieje - ślad osadnictwa Okres nowożytny - osada	0,5 ha	
141	Stanowisko nr 14	84-47/21	Okres nowożytny - osada	1,0 ha	
142	Stanowisko nr 15	84-47/22	Pradzieje - ślad osadnictwa Okres nowożytny - osada	0,5 ha	
143	Stanowisko nr 16	84-47/23	Epoka brązu (kultura łużycka) - osada Pradzieje - osada Okres nowożytny - osada	1,0 ha	
144	Stanowisko nr 17	84-47/24	Epoka brązu (kultura łużycka) - ślad osadnictwa Okres nowożytny - ślad osadnictwa	0,1 ha	
145	Stanowisko nr 18	84-47/25	Epoka brązu - ślad osadnictwa Pradzieje - ślad osadnictwa Okres nowożytny - osada	1,0 ha	
146	Stanowisko nr 19	84-47/26	Epoka brązu - ślad osadnictwa Pradzieje - ślad osadnictwa Okres nowożytny - osada	0,5 ha	
147	Stanowisko nr 20	84-47/29	Epoka brązu (kultura łużycka ?) - ślad osadnictwa Pradzieje - osada	1,0 ha	

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

111

			Okres nowożytny – ślad osadnictwa		
148	Stanowisko nr 21	84-47/31	Pradzieje - ślad osadnictwa	0,1 ha	
			Okres nowożytny – punkt osadniczy		
149	Stanowisko nr 22	84-47/32	XX w. - wapiennik	0,01 ha	
150	Stanowisko nr 23	84-47/33	Pradzieje - ślad osadnictwa	1,0 ha	
			Późne średniowiecze - osada		
			Okres nowożytny - osada		
151	Stanowisko nr 24	84-47/34	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) - osada	0,5 ha	
			Średniowiecze - ślad osadnictwa		
			Okres nowożytny - osada		
152	Stanowisko nr 25	84-47/35	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) - ślad osadnictwa	0,1 ha	
			Średniowiecze - ślad osadnictwa		
			Okres nowożytny - ślad osadnictwa		
153	Stanowisko nr 26	84-47/36	Epoka brązu (kultura łużycka) - ślad osadnictwa	1,0 ha	
			Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) - ślad osadnictwa		
			Okres nowożytny - osada		
154	Stanowisko nr 27	84-47/37	Epoka brązu (kultura łużycka) - ślad osadnictwa	0,5 ha	
			Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) - osada		
			Średniowiecze - ślad osadnictwa		
155	Stanowisko nr 28	84-47/49	Neolit (kultura pucharów lejowatych) - osada	1,0 ha	
			Wczesna faza k. łużyckiej - ślad osadnictwa		
			Epoka brązu (kultura łużycka) - osada		
			Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) - osada		
Nowa Wieś					
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:	Orientacyjny obszar stanowiska w/g rozrzutu materiałów na powierzchni	Uwagi
156	Stanowisko nr 1	84-48/6	Okres nowożytny - osada	0,5 ha	
Rybno					
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:	Orientacyjny obszar stanowiska w/g rozrzutu materiałów na powierzchni	Uwagi

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

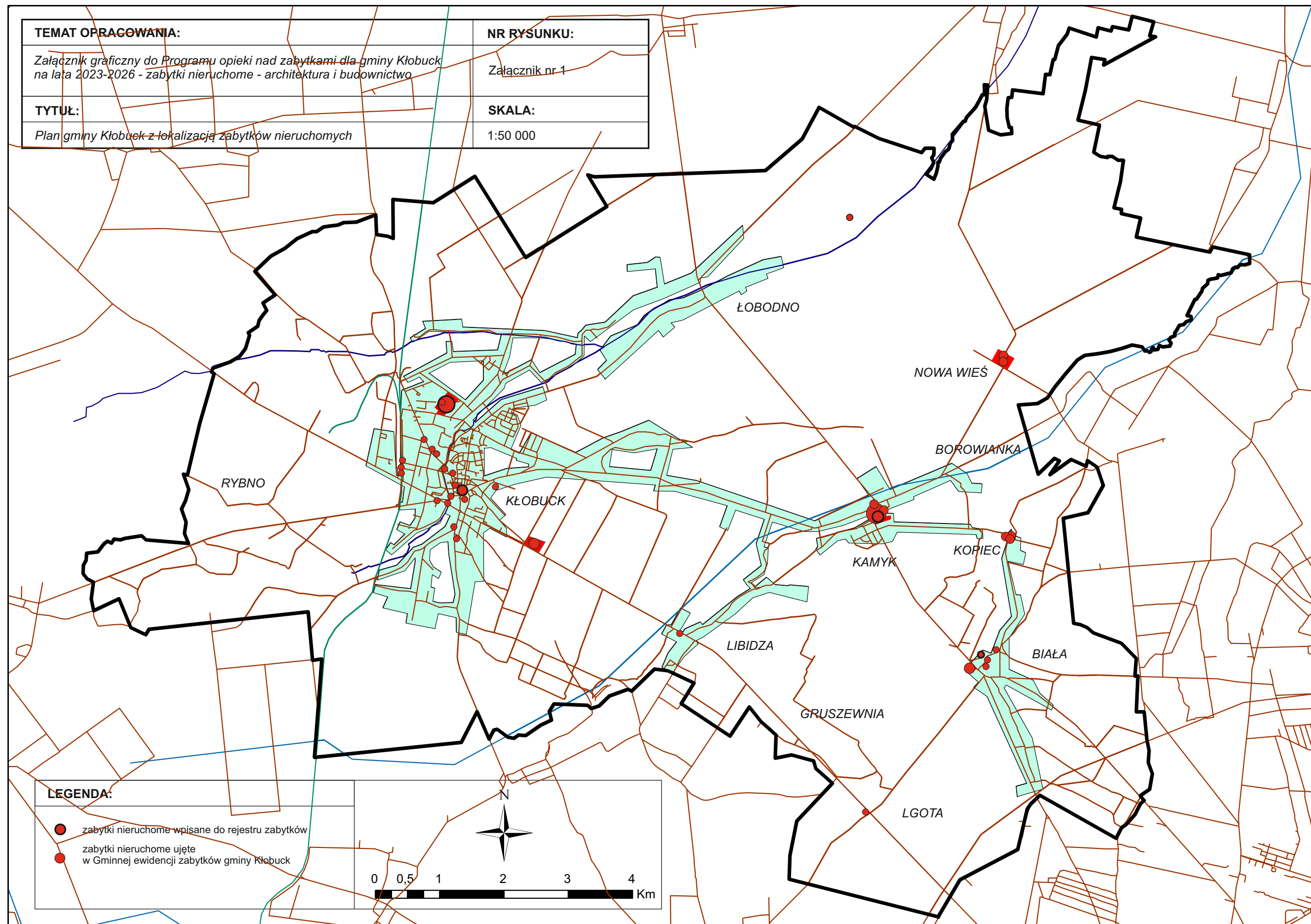
112

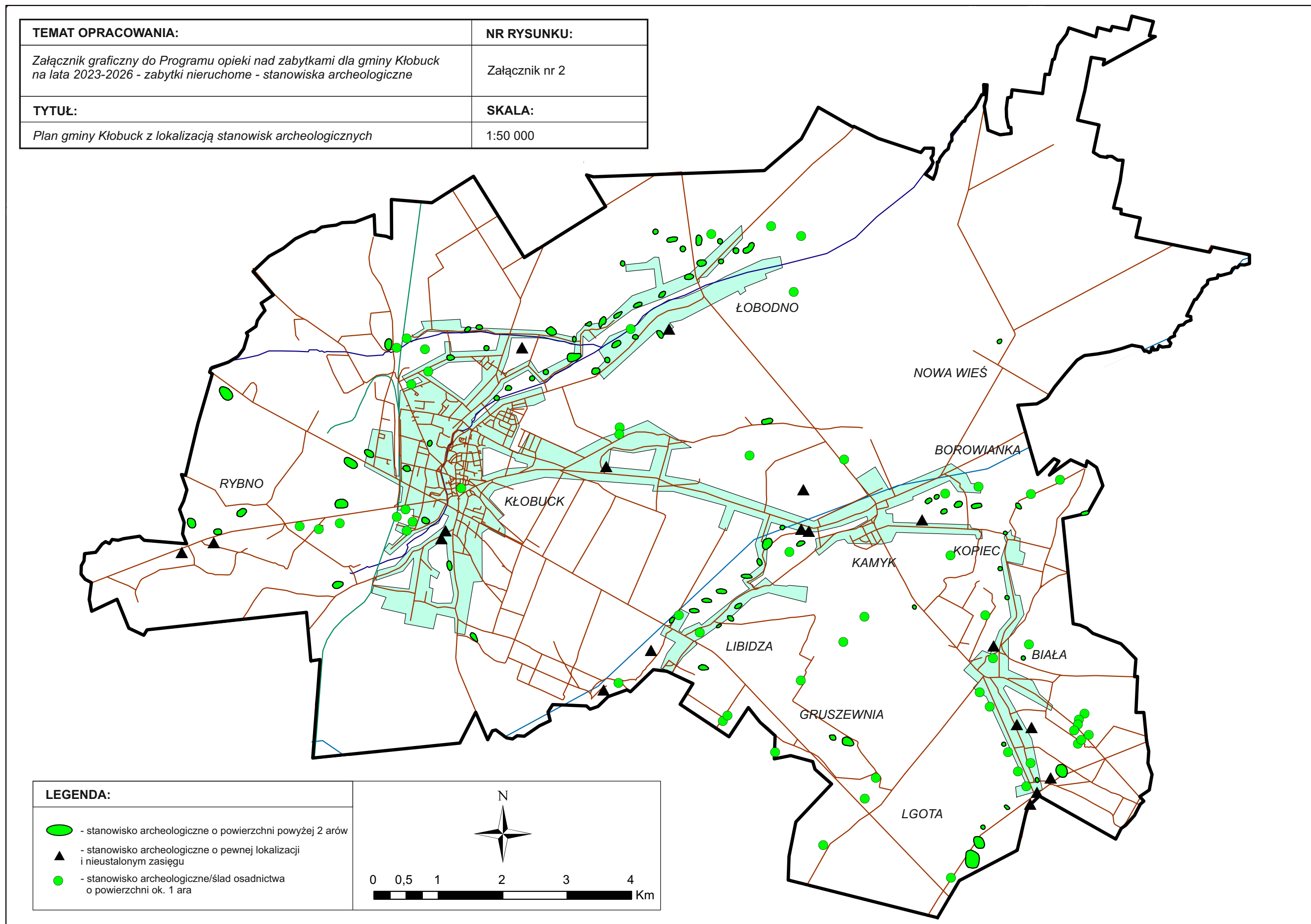
157	Stanowisko nr 2	85-46/5	Epoka brązu (kultura łużycka) - osada	0,5 ha	Rejestr zabytków A/333 Kontynuacja stanowiska z obszaru 84-46 (Kłobuck- Zakrzew, stan. 3; 84-46/21)
------------	-----------------	---------	---------------------------------------	--------	--

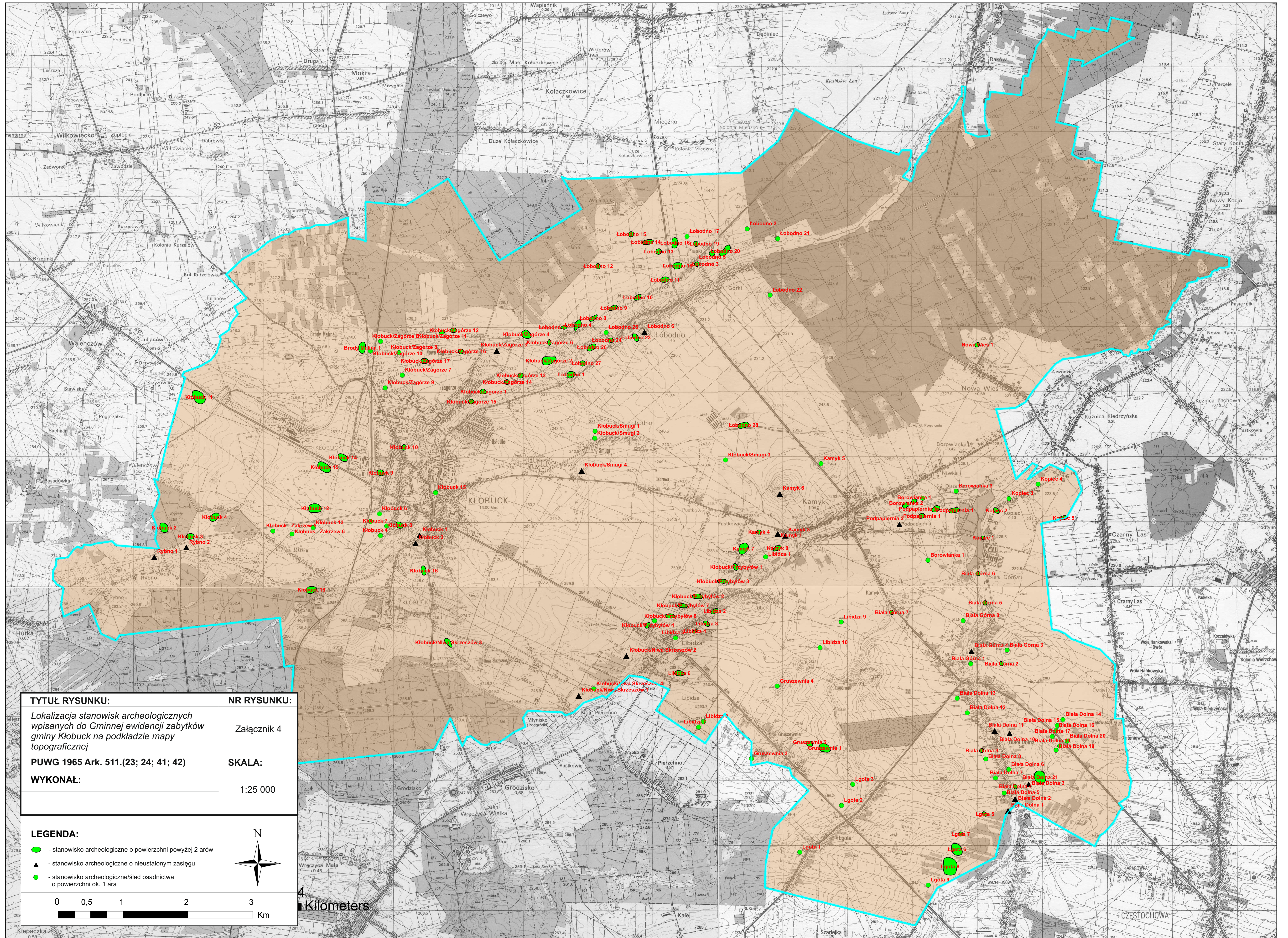
WAŻNIEJSZE DOSTRZEŻONE BŁĘDY DRUKU

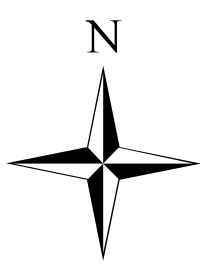

Strona	Wiersz	Jest	Powinno być
33	1 od dołu	uzgodnienia	zezwolenia
34	1- od góry		Ponadto dla obszaru wpisanego do rejestru zabytków ustalono obowiązek uzgodnienia ze Śląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów budowlanych obiektów nowo wznoszonych i przebudowywanych, projektów elewacji budynków remontowanych, projektów ogrodzeń od strony ulic i placów publicznych, projektów obiektów małej architektury, projektów infrastruktury podziemnej i nadziemnej, projektów reklamy wizualnej na budynkach i reklam wolnostojących oraz projektów nowych nasadzeń zieleni wysokiej (drzew) oraz obowiązek uzyskania decyzji Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków zezwalającej na wszelkie inwestycje.
36	8 od dołu	A. Brzuski	A. Brzózki
39	5-3 od dołu	Miasto Kłobuck jest siedzibą gminy, w skład której wchodzi 10 sołectw: Biała, Borowianka, Gruszewnia, Kamyk, Kopiec, Lgota, Libidza, Nowa Wieś i Rybno. Obszar ten zamieszkuje ok. 21 tyś. mieszkańców, w tym Kłobuck - ok. 14 tyś.	Miasto Kłobuck jest siedzibą gminy. W skład gminy wchodzi 10 sołectw w części wiejskiej (Biała, Borowianka, Gruszewnia, Kamyk, Kopiec, Lgota, Libidza, Nowa Wieś, Rybno) oraz 5 sołectw w granicach miasta Kłobuck (Brody Malina, Niwa Skrzyszów, Przybyłów, Smugi, Zakrzew). Obszar ten zamieszkuje ok. 20 tyś. mieszkańców, w tym Kłobuck - ok. 12 tyś.
91	4 od góry	projektu:	projektów:
91	7 od góry	Wiejskich na lata 2014-2020;	Wiejskich na lata 2014-2020 (w trakcie realizacji);

Errata - Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2023-2026

TYTUŁ RYSUNKU: Lokalizacja stanowisk archeologicznych wpisanych do Gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck na podkładzie mapy topograficznej	NR RYSUNKU: Załącznik 4
PUWG 1965 Ark. 511.(23; 24; 41; 42)	SKALA: 1:25 000
WYKONAŁ:	
LEGENDA: ● - stanowisko archeologiczne o powierzchni powyżej 2 arów ▲ - stanowisko archeologiczne o niestanowionym zasięgu ● - stanowisko archeologiczne/ślad osadnictwa o powierzchni ok. 1 ara	 0 0,5 1 2 3 Kilometers